

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

IUNIE 2017

GEORGE
ENESCU
ȘI LEGIONARI

SECOLUL
DE AUR
AL JAPONIEI

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

IUNIE 2017

GEORGE
ENESCU
ȘI LEGIONARI

SECOLUL
DE AUR
AL JAPONIEI

SUMAR

**iunie
2017**

4 Europa,
unitate,
nu uniformitate

H. KEYSERLING

5 Un rus trist
la centenarul
anexării Basarabiei

N.N. DURNOVO

8 Tupeul lui Stalin
îl irită pe Hitler

*Cum au pregătit sovieticii
ocuparea Basarabiei*

I. CONSTANTIN

13 Chișinăul
armenesc

L. PRISAC

17 50 de ani
în 50 de întrebări

Concurs Magazin istoric

18 Floarea
lipsă la butonieră

*George Enescu,
candida victimă
a unei manipulări
legionare*

V. RÂPEANU

ISTORIE TRĂITĂ

22 Revolta privită
de la fereastră

O. CENTEA

27 Comoara
lui Zhang Xiangzhong

A.E. BUDURA

EVENIMENT

30 Donația
Marcel Fontaine

C. CONSTANTIN

33 Cu ochii
pe stelele Parisului

M. STAVINSCHI

INEDIT

37 Artilerist
în linia întâi
a infanteriei

T.D. LAZĂR

40 Departe
de linia întâi

*Din vremea
Marelui Război*

ȘT. POPESCU-
FILUTZĂ,
T.D. LAZĂR

CĂLĂTOR PRIN TIMP

43 Iberia
de la Marea Neagră

AL. BUDIȘTEANU

EXCLUSIVITATE

48 Ping-pong etnic
în Dobrogea de Sud,
1913 – 1940

A. GLADIȘEVA

magazin istoric

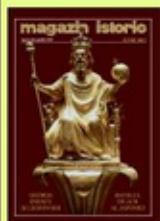
Anul L – serie nouă – nr. 6 (603)

iunie 2017

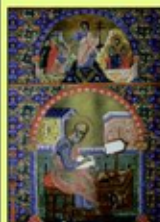
www.magazinistoric.ro

e-mail: mistoric1967@yahoo.com; mistoric@gmail.com

Revista figurează în baza de date EBSCO, din S.U.A.

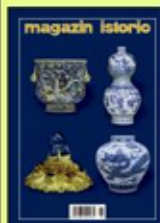
1 Unul dintre rarele obiecte simbolizând puterea regală, aparținând ceremoniei de ungere a suveranilor francezi (încă din secolul al XIV-lea) și păstrate până în zilele noastre: sceptrul lui Carol al V-lea (1338 – 1380), aflat la Muzeul Luvru, după îndelunga lui expunere la Abazia Saint-Denis. Ultimul monarh care l-a folosit a fost Carol al X-lea, în 1825

2 Pagină din Cele patru Evanghelii, manuscris copiat la sfârșitul secolului al XII-lea la cererea reginei Tamara de un călugăr bizantin

3 Imagine din cartierul Yoshiwara, renumit pentru casele sale de moravuri ușoare, în vremea cireșilor în floare

4 Dinastia Ming, care a condus China aproape 300 de ani (1368 – 1644), asigurând o remarcabilă înflorire a țării, a lăsat moștenire lumii numeroase comori; de jos în sus, în sensul acelor de ceasornic: decorație pentru vârful pălăriei, din aur și pietre prețioase, din jurul anului 1420, descoperită într-un mormânt princiar din Nanjing; vas cloisonné; vas dublu alb-albastru (perioada Jiajing, 1522 – 1566); vas cu dragon (perioada Xuande, 1426 – 1435)

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932 – 1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BĂRINDEL**,
academician
DINU C. GIURESCU,
academician
IOAN-AUREL POP

Redactor-șef
Dorin Matei

Consilier editorial
Florentina Dolghin

Redactori:
Alexandru Pițigoi,
Theo Stănescu-Stanciu

Director economic
Doina Pascu

Corectura
Georgeta Apreotesei
Machetare
Monica Șerban

Difuzare
Constantin Petrescu

Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Măărăcineanu, nr. 1 – 3,
sau strada Victor Eftimiu, nr. 2, etaj III,
camerele 11–14, Sectorul 1, Oficiul poștal nr.
15, Căsuța poștală 15 – 702, Cod 010155,
Telefon, Fax: 021.315.09.91, 021.312.68.77

CORESI
Tipărit la CNH, COMEST SA

EUROPA CA UNITATE DE STIL

HERMANN KEYSERLING

Incercările anterioare de unificare a Europei, de felul celor întreprinse mai mult sau mai puțin conștient de Iulius Caesar, Carol cel Mare și Napoleon, au eșuat pentru că deosebirea între popoarele Europei însemnau pe atunci mai mult decât ceea ce aveau ele în comun. În plus, ele aveau pe atunci cu adevărat puține lucruri în comun.

Din perspectiva experienței interioare posibile, distanța dintre Paris și Köln era, chiar pe vremea lui Napoleon I, la fel de mare ca distanța dintre Berlin și Sidney, astăzi; organismul psihic, ca și cel fizic, se configurează, în amplexarea și în îngustimea sa, în corelație cu mediul ambiant. Astfel, berlinezul era pe atunci efectiv mai deosebit de parizian decât e astăzi de un australian. Or, astăzi spațiul, ca semnificație, e învins. Știința a făcut posibilă înțelegerea universală. Pe temeiul deplasării accentului semnificativ în textura sufletească de pe netransmisibil pe transmisibil, starea oecumenică este o realitate în devenire.

Și, astfel, există o nouă totalitate, foarte amplă. Aceasta nu condiționează însă uniformizarea: în măsura în care totalitatea e vie, ea condiționează, dimpotrivă, de la sine, o nouă diferențiere, așa cum orice ființă pluricelulară apare diferențiată în sens nou în raport cu o ființă unicelulară. Aceasta, oricât de minusculă este, știm foarte bine azi, e și ea bine diferențiată; la fel erau la început familiile și triburile. Însă ceea ce e mare e organizat într-un sens nou și diferit. Ar fi o eroare de gândire să conchizi, plecând de la înfrângerea spațiului și a limitelor înțelegerii, că există o similitudine mai profundă; și experiența a arătat-o deja, ca atare. Franța și Anglia au trăit după 1914 într-o profundă simbioză și niciodată popoarele lor n-au fost mai deosebite și nici mai conștiente de diferența dintre ele. Astfel, contactul Orientului cu civilizația europeană a declanșat tocmai naționalismul asiatic [...]

Europa nu ia naștere din cauza mișcării paneuropene sau a altora asemănătoare, ci pentru că această mișcare ca și celelalte de același sens este posibilă numai întrucât reprezintă, printre altele, o tendință vie ce acționa primar, de la sine. Europa se constituie întrucât ceea ce-i comun tuturor europenilor câștigă importanță față de ceea ce-i desparte, având în vedere o umanitate neeuropeană extrem de puternică și ajunsă extrem de aproape [...] Astfel, locuitorilor Europei, în

mod irezistibil, le devine conștient faptul că deasupra popoarelor și a culturilor particulare, în Europa, există o realitate vie: aceea a europeanului.

Va reprezenta europeanul o rasă? Un nou popor? O, nu: mai degrabă o nouă unitate de stil. Unitate de stil și nu altceva este ceea ce creează comunitatea vie. Materialul biologic, privit în mare, a fost dintotdeauna același. Ce fel de popoare, ce fel de culturi au ieșit din acest material a depins de existența unui spirit și de felul acestuia. De fiecare dată, acest spirit i-a dat materiei prime forma corespunzătoare și, totodată, sufletul. Aici lucrurile stau la fel ca în pictură. Culoarele, formele și legile lor îi stau la dispoziție fiecăruia; totuși, un Rembrandt creează cu ajutorul lor o operă unică. Având acest caracter de unicitate, trăiește și moare o ființă națională importantă [...] Călătoria noastră spirituală prin Europa ne-a învățat, dacă a făcut-o cumva, că aici e vorba de un tablou extrem de variat și divizat: prototipul ei este propriu-zis Peninsula Balcanică. De aceea, nu poate fi în discuție în cazul Europei o unificare, în sensul ștergerii diferențelor.

(Analiza spectrală a Europei, Institutul European, Iași, 1993; filosof german, născut în Estonia, în 1880, mort în 1946)

**REVERBERAȚII,
ECOURI,
INTERFERENȚE**

53 **Emanoil**
Tătăărăscu
mi-a fost ca un bunic
I. HOISESCU

58 **Din poveștile**
oceanelor
Răzvrățiții
de pe „Foederis Arca“
F. DOLGHIN

CITITORII
ÎNTREABĂ.
ISTORICI
RĂSPUND

61 **Frații Masterson**
M. MIHĂILĂ
D. DELETANT

62 **Pepsi și Coke**
față cu Tratatul
de la Varșovia
M. ȚUȚUI

65 **Milenii, secole**
și o lună într-o pagină

66 **Magazin istoric –**
50 ani

67 **În Bucureștii**
ocupați
Doamne cu credință
în ajutorul semenilor
M. IONIȚĂ

72 **Pe vremuri**
oamenii
își trimiteau scrisori
Epistole de la '77,
rătăcite într-o stână
G. FILITTI

A FOST ODATĂ
CA NICIODATĂ...

76 **Stihiile lui Cireșel**
G. ROȘU

78 **Primul**
tun modern
I.I. SCAFES

83 **Joie de vivre**
în Japonia shogunilor
D. MIHALCEA

S.O.S.
PATRIMONIUL

90 **Casa memorială**
Iuliu Maniu
C. BORZ

AȘA VĂ PLACE
ISTORIA?

91 **Din bucătăria**
medievală
T. STĂNESCU-
STANCIU

HOOVER
INSTITUTION

93 **1949. Comitetul**
Național Român
dă seama

RUBRICI

87 **În București,**
acum 50 ani

92 **Telex**

64 **Pentru biblioteca**
dumneavoastră

21; 94; 95
Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

Carte poștală ilustrată, din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, ce redă câteva caracteristici ale Basarabiei ca provincie a Imperiului Rus: climă agreabilă, patru râuri și ieșire la Marea Neagră, 792.000 de locuitori

**Basarabia este nu numai
mărul discordiei
între români și ruși,
ci și o pulberărie
ce va îngropa gloria Rusiei
de eliberatoare
a creștinilor din Răsărit**

moldovenesc, prin care trupele rusești trebuia să treacă în timpul războaielor Rusiei cu Turcia. Sigur că în 1812 Rusia putea să anexeze toată Moldova, dar asta ar fi fost cotropire, nu cucerire prin luptă, pentru că noi nu am avut războaie

cu moldovenii.

Oricât de mic ar fi un popor, el cere să fie respectat, se mândrește cu ființa lui, nu vrea să slujească drept pământ pentru ruși, nemți, maghiari sau alte popoare.

Românii au cu ce se mândri. Cea mai mare mândrie a românilor este că nu și-au schimbat credința strămoșească, nu și-au umplut țara cu secte și schisme, nu s-au amestecat cu popoarele înconjurătoare: maghiari, ruși, sârbi; în schimb, poporul lor a ajuns la 12 - 13 milioane de suflete.

Și cu istoria lor militară românii nu au de ce să-și pună cenușă în cap. Au luptat cu vitejie pentru țara lor cu turcii și maghiarii, au mers umăr la umăr cu rușii în 1877 - 78 la Plevna; 14.000 de români de peste Prut și-au lăsat oasele în îndepărtata Manciurie (cifră îngrozitoare, raportată la numărul românilor din Rusia; la 16 mai în biserica Mitropoliei din București a fost săvârșită o slujbă de pomenire pentru cei 14.000 de militari români morți pe câmpurile Manciuriei).

Peste trei ani se împlinesc 100 de ani de la anexarea Poloniei la Rusia. Ce-o să fie, oare și acest eveniment va fi socotit o sărbătoare importantă, cu ceremonii la Varșovia?

Dacă polonezii își deplâng libertatea politică, atunci ar trebui ca ei să înțeleagă că atunci când Congresul de la Viena, din 1815, ni i-a atribuit nu a fost un motiv de bucurie pentru noi.... Nimeni în Europa nu s-ar fi împotrivit anexării atunci la Rusia a Rusiei Subcarpatice și Transcarpatice, dar noi nu numai că nu am făcut asta, dar am și recompensat Austria cu regiunea Tarnopol din Podolia.

Obtuzii noștri diplomați au socotit că pentru Rusia este mai util să supună popoare și pământuri străine decât să meargă pe urmele celor care au adunat Pământul Rusesc.

mai mult pe ruși decât pe compatrioții lor români.

Stăpânind 100 de ani Basarabia, ce am făcut noi pentru populația moldovenească, pentru dezvoltarea ei culturală? N-am făcut absolut nimic, pentru că toate școlile întemeiate în Basarabia au ca scop să-i transforme pe românii basarabeni în veliko-ruși, ceea ce nu poate reuși... Mai bine de 90 de ani un popor de o jumătate de milion de oameni din Basarabia a fost lipsit de ierarhi ai bisericii. În ciuda Legilor Fundamentale ale Imperiului, care prevăd că toate popoarele Rusiei au liderii lor spirituali, moldovenii ortodocși nu au niciun episcop de-al lor sau care să știe limba română. Cine a fost în Basarabia știe ce lăcașuri dărăpănate sunt acolo, câte biserici au fost distruse sau făcute una cu pământul. O să ni se spună că și în România Biserica Ortodoxă nu stă prea bine, deși acolo mai puțini renunță la ortodoxie decât în Basarabia noastră. Rar își schimbă românul credința strămoșilor lui, dimpotrivă, el știe să aducă la ortodoxie oameni de altă credință.

Degeaba *Moskovskie vedomosti* și, după el, alte ziare care joacă pe „patriotism“, declară că Basarabia a fost eliberată de jugul turcesc de către Rusia. Basarabia a fost parte a principatului

**Transformarea
românilor basarabeni
în veliko-ruși
nu va reuși**

Nikolai Nikolaevici Durnovo (1842 – 1919), autorul acestui articol, apărut în nr. 118 din 27 mai 1912 al publicației Sankt-Peterburgskie vedomosti (Știrile Sankt-Petersburgului), a fost un publicist rus, tatăl renumitului lingvist și membru corespondent al Academiei de Științe cu același nume, care a trăit între 1876 – 1937. Acesta din urmă a fost arestat în decembrie 1933, în așa-numita „afacere a slavistilor”, fiind condamnat la zece ani de lagăr, drept „contrarevoluționar”, apoi din nou condamnat, în 1937, și împușcat, la 27 octombrie același an. În anul următor îi sunt uciși ambii băieți, Andrei și Evgheni.

Textul ne-a fost semnalat de domnul Alexandru Budișteanu, care a primit versiunea în limba rusă de la domnul Mircea Druc.

Vedere de ansamblu a Chișinăului la sfârșitul secolului al XIX-lea...

BASARABIA – O PULBERĂRIE

NIKOLAI N. DURNOVO

„Unii se bucură, alții sunt triști”, așa ar putea fi intitulat articolul de mai jos.

Referitor la Basarabia, eu și profesorul slavist A.A. Maikov, încă din 1877, în toial războiului ruso-turc, ne-am exprimat opinia în presă – iar de atunci, vizitând de mai multe ori România și întemeind în 1902 o publicație bilingvă, ruso-franceză, cu atât mai mult ne-am întărit opinia – că Basarabia nu este numai mărul discordiei între români și ruși, ci și o pulberărie, care, dacă sare în aer, va lumina cu un foc de sânge tot Răsăritul ortodox și va îngropa gloria Rusiei de eliberatoare a creștinilor din Răsărit.

Acum aproape un an, când, la inițiativa actualului și ambițiosului kir al Chișinăului, s-a preconizat sărbătorirea centenarului ruperii Moldovei de peste Prut de principatul autonom moldovelesc, am arătat în *Sankt-Peterburgskie vedomosti* cât este de nelalocul ei o asemenea sărbătorire, prevăzând că ea va

îmbrăca în doliu România, că orașele ei vor arbora steaguri negre, ziarele vor apărea cu manșete negre, ceea ce s-a și întâmplat.

Noi, rușii, desigur, credem în devotamentul și fidelitatea populației moldovenești, înrudită cu noi, cu Rusia, ca spirit, iar ea, trebuie să presupunem, va rămâne credincioasă până în ultima zi, dar asta nu înseamnă nici pe departe că moldovenii de dincolo de Prut i-ar simpatiza

... și strada Alexandru Lăpușneanu din Iași, pe la 1900

În ciuda afirmațiilor sale constante că nu va ceda nicio palmă de pământ, regele Carol al II-lea n-a avut practic nicio reacție în iunie 1940

U.R.S.S. PREGĂTEȘTE ANEXAREA BASARABIEI

Când încă nu se uscaseră bine semnăturile miniștrilor de Externe german și sovietic pe filele Protocolului adițional secret al Pactului din 23 august 1939 (Magazin istoric, nr. 12/1989), Direcția Est-Europeană a Comisariatului Poporului pentru Afacerile Străine (Narkomindel) a primit dispoziții pentru actualizarea datelor despre România. La 29 august, adică la mai puțin de o săptămână după plecarea lui Joachim von Ribbentrop din capitala sovietică, șeful menționatei Direcții, Anatoli Iosifovici Lavrentiev (viitorul ambasador al U.R.S.S. în România, începând din iunie 1940) finalizase redactarea memoriului „Tratatele politice de bază încheiate de România cu alte țări”, un prim document dintr-o serie de materiale informative ce vor fi pregătite până la sfârșitul anului 1939.

ION CONSTANTIN

Ca urmare directă și imediată a Pactului Molotov-Ribbentrop, la 1 septembrie 1939 s-a declanșat cel de Al Doilea Război Mondial, prin agresiunea Germaniei asupra Poloniei, atacată la 17 septembrie și de Armata Roșie. La 28 septembrie 1939 se încheia la Moscova Tratatul de prietenie și frontieră între U.R.S.S. și Germania. Prin ocuparea Poloniei de germani și sovietici, granița României cu U.R.S.S. s-a extins de la 812 km la 1.158 km.

La o săptămână după încheierea campaniei militare împotriva Poloniei, A.I. Lavrentiev a pus la punct un Memoriu despre provincia românească Bucovina. În cele patru file dactilografiate ale documentului, pregătit pentru o „suc-

cintă” informare a înalților responsabili ai guvernului sovietic, erau expuse date generale despre „provincia românească Bucovina”. Omitând datele istorice primare referitoare la modul în care a fost răpit acest teritoriu de la Principatul Moldovei, în anul 1775, autorul se limita doar la constatarea că „până la războiul imperialist, Bucovina era o provincie a Imperiului Austriac”.

Ignorând datele recensământului general al populației României din 1930, care fuseseră publicate, cât și alte surse statistice, precum *Buletinul Demografic al României pentru perioada 1932 - 1938*, A.I. Lavrentiev informa conducerea sovietică: „Majoritatea populației Bucovinei o

alcătuiesc ucrainenii, al căror număr ajunge până la 38%, iar în mediul rural - până la 49%. Populația ucraineană este prezentă în nord și nord-vestul ținutului, iar prin limba și modul său de viață nu se deosebește de ucrainenii ce locuiesc în Podolia și Volinia. Partea de sud a ținutului este populată cu români, care alcătuiesc aproximativ 34 - 32% din populație. Evreii alcătuiesc aproape 13%, germanii - aproape 8%, polonezii - până la 4%”.

Guvernul de la Moscova pregătea un atac împotriva României încă în toamna anului 1939. La 15 octombrie 1939, generalul Palasse, atașatul militar al Franței la Moscova, a confirmat informațiile deținute de Statul Major Ro-

Rusia a salutat în anii 1860 – 1870 unificarea Italiei, a contribuit la unificarea Germaniei și aceste gesturi ar trebui să fie un fel de recunoaștere a dreptului și al altor popoare de a-și unifica națiunea. Nu e nimic de condamnat, iar nouă ni s-a părut că e mai bine să ne facem prieteni decât dușmani. Putem nutri convingerea că noi, rușii, suntem iubiți în Basarabia, deși actualul arhiepiscop de la Chișinău, fără îndoială un om inteligent, care și-a subordonat multe persoane de rang înalt și ținea către patriarhie, nu simte iubirea moldovenilor față de Rusia, dar nici nu-și dorește iubire de la ei.

În ochii lui moldovenii sunt separatiști și, în virtutea acestui lucru, cele mai bune forțe spiritual-culturale sunt alungate din Basarabia, limba moldovenească este îndepărtată din

**Anexarea întregii Moldove
ar fi fost cotorpire,
nu cucerire prin luptă**

poporul moldovean, aflat până în ziua de azi într-o ignoranță întunecată. Cum să gândească un asemenea popor la separatism? În lăcașu-

rilor lui de cult el n-o să accepte arhieriei-despoți care cutreieră prin eparhie, dușmani ai națiunii lui, ai limbii lui. Asemenea arhieriei sunt trei în Basarabia de astăzi. Să nu credem că în România a pierit ortodoxia, pentru că, dacă s-ar fi întâmplat asta, lăcașurile ei abia și-ar mai fi târât zilele și s-ar fi comparat cu cele din Basarabia. Anul trecut, vizitând Biserica Trei Ierarhi din Iași, care a ars, am fost uluiți de restaurarea ei, de noul ei iconostas, minunat de frumos, de icoanele din mozaic ș.a.m.d. Mai bine de un milion de lei românești s-au cheltuit pentru restaurare. Pentru moaștele Sfintei Parascheva (ce se odihnesc acum în Catedrala din Iași), pe locul raclei care s-a topit de la flăcările incendiului s-a făcut o altă, din argint și de o mare valoare. Reiese așadar că poporul român nu se arată deloc indiferent față de o sfântă a lui...

Este deplasat să vorbim în acest moment despre întoarcerea Basarabiei la România.

Problema Basarabiei se va pune când va fi rezolvată definitiv chestiunea orientală: hotărâm noi atunci să atragem România ca pe un prieten natural la alianța cu Rusia sau o lăsăm să adere la alianța cu Austria, să intre în componența unei federații balcanice, sub care își desface aripile vulturul bicefal austriac?

Rusiei îi revine să rezolve următoarea problemă: să contribuie, în propriile-i interese, la unificarea popoarelor grec, român, sârb și bulgar, ca și a slavilor austro-ungari și la unirea lor cu patria noastră, care a fost cândva vechea Rusie, sau să lase Austria să cucerească pământuri balcanice, ca în 1907. I-a permis să anexeze Bosnia și Herțegovina pe care vremelnic le ocupase?

Poporul este încântat de orice spectacol cu daruri, de orice sărbătoare, fără să-i pese ce sărbătorește, pentru ce se bucură și se veselește.

Dar intelectualitatea românească din Basarabia, deși devotată Rusiei, greu de crezut că se va împăca cu izolarea de compatrioții ei, la care a fost condamnată. ■

**Problema Basarabiei
se va pune
când va fi rezolvată definitiv
chestiunea orientală**

*Imagine dintr-un sat basarabean,
din vremea stăpânirii ruse*

biserici, iar despre misionarism nici nu poate fi vorba. Se seamănă sămânța răului, care îl preamărește pe semănător, dar setea este acută.

Din punct de vedere cultural, Basarabia a rămas mult în urma României. Astăzi Chișinăul a întrecut Iașiul, dar ce comparație poate fi asta? Iașiul este un oraș curat, minunat din toate punctele de vedere, cu clădiri bijuterii arhitectonice, cu universitate și alte instituții de învățământ superior, în comparație cu care Chișinăul este un oraș prăpădit... Creat cu 100 de ani în urmă, noi nu l-am putut asimila unui oraș european. Populația rusă venită, cu funcționarii ei rusificatori, nu a ridicat bunăstarea, nici spiritualitatea în rândurile poporului, lăsând la mână cabalei evreiești tot

**Informațiile
americanilor
arătau că nu vom lupta
pentru Basarabia**

U.R.S.S. printr-o succesiune de acte culminând cu „Pactul pentru definirea agresiunii”. După apariție, editorul revistei a primit numeroase „scrisori de protest” din partea unor emigranți ruși din S.U.A., care calificau „unfair” (incorect) articolul referitor la Basarabia. Astfel de „proteste” aveau loc într-o perioadă când „societățile basarabenilor” din Statele Unite tocmai primiseră de la Moscova misiuni pentru: câștigarea recunoașterii dreptului populației basarabene de a se desprinde de România, deoarece „această provincie fusese încorporată prin forță în Regatul României”; convingerea opiniei publice americane că o eventuală intervenție militară sovietică în România ar trebui interpretată ca un caz de „asistență armată acordată de U.R.S.S., ca urmare a cererii exprese a populației basarabene”; menținerea campaniei de presă de prezentare a „situației nefericite din provincie, de înfometare a populației, și necesitatea unei asistențe externe pentru a o elibera de jugul represiunii românești; strângerea de fonduri pentru lupta de eliberare”.

Sovieticii pregăteau pe plan propagandistic o acțiune militară comună cu Ungaria împotriva României. La Radio „Moscova” se vorbea frecvent despre faptul că Sovietele vor porni la luptă pentru Basarabia, împreună cu „armatele ungurești viteze și cavale-rești”. De asemenea, comandanții din Armata Roșie făceau deseori afirmații precum că „nu vom relua numai Basarabia, ci, străbătând Moldova,

ne vom întâlni pe creasta Carpaților cu eroii honvezi”.

După pacea cu Finlanda (12 martie 1940), numeroase trupe sovietice și tehnică de luptă sunt concentrate la Nistru, concomitent fiind intensificate operațiunile de fortificare și de îmbunătățire a comunicațiilor. La mijlocul lunii aprilie 1940, însărcinatul cu afaceri al Legației sovietice la București, Kukoliev, știa deja că în „cel mult o lună, problema Basarabiei va fi ridicată de autoritățile sovietice, care intenționează să o rezolve o dată pentru totdeauna”. După părerea lui Kukoliev, „Moscova va cere Bucureștilor să definească apartenența Basarabiei la U.R.S.S. sau chiar la România, prin intermediul unui plebiscit cu garanții internaționale”. El considera că „poporul basarabean a fost obligat prin forța armelor să se alăture românilor, fără să i se dea posibilitatea să-și spună părerea, iar această stare de lucruri noi vrem să înceteze în timpul cel mai scurt. Dacă România, care de 20 de ani a refuzat s-o facă, nu va accepta nici acum propunerea sovietică, de data aceasta va vedea că lucrurile nu mai merg ca în trecut”.

Despre concentrările de forțe importante ale Armatei Roșii în regiunea din sudul Lwow (Lviv) și în cea învecinată cu Rusia Subcarpatică raporta la începutul lunii aprilie șeful secției consulare a Legației române la Moscova, Dan Telemac. Acesta afirma: „Armata Roșie face intense pregătiri pentru un eventual atac împotriva

României, de la nord spre sud, adică prin Bucovina, de-a lungul văilor. Lovitura – de proporții masive – urma să fie dată pe un front mai restrâns și prin evitarea obstacolelor naturale ale râurilor. Aceste considerente ar explica, într-o oarecare măsură, de ce pregătirile sovietice din nordul Bucovinei par a fi mult mai serioase decât celea de-a lungul Nistrului”. Intensele pregătiri militare sovietice erau observate și de consulul american la Moscova, M. Ward, care, în drumul său spre Lwow, afla că ofițerii localnici se pregătesc pentru „eliberarea Basarabiei”.

Philip E. Mosely (stânga)

În primele zile ale lunii mai 1940, din însărcinarea lui Carol al II-lea, un general român pleca în Germania,

**Radio „Moscova”
anunță: „ne vom întâlni
pe creasta Carpaților
cu eroii honvezi”**

pentru a solicita sprijin la ridicarea unui „zid de apărare în est”, la frontiera româno-sovietică. Deoarece guvernul Reichului întârzia cu răspunsul, la 22 mai ministrul român al Afacerilor Străine, Grigore Gafencu, se adresa ministrului plenipotențiar Fabricius, atrăgând atenția în legătură cu

A.I. Lavrentiev, cu soția,
la sosirea în Gara de Nord,
ca ministru al U.R.S.S. la București

mân despre concentrarea a trei grupuri de armată în apropierea frontierei ruso-române, primul la nord de Cernăuți, al doilea – cu șase divizii și alte unități – la 140 km la răsărit și al treilea în lungimea căii ferate Tiraspol – Odessa. În-sărcinatul român cu afaceri la Riga, Grigore Niculescu-Buzești, transmitea la 4 noiembrie 1939 afirmațiile făcute de Isakov, locuitorul comisarului pentru marina militară, potrivit căruia „la terminarea negocierilor cu Finlanda, se va produce o acțiune sovietică în contra Basarabiei și în acest scop se găsesc deja importante contingente concentrate în zonele militare Harkov și Odessa”.

Teza despre cedarea unor teritorii fără luptă de către România era promovată și în S.U.A. Astfel, la 14 decembrie 1939, ministrul român la Washington, Radu Irimescu, transmitea Centralei de la București: „Informațiile care se telegrafiază constant din țară că nu am lupta pentru Basarabia creează rea impresie aici și duc la comparații nefavorabile cu atitudinea Finlandei. De curând, întrebând de un înalt funcționar de la State Depart-

ment ce am face dacă Rusia ne-ar ataca, am răspuns că președintele Consiliului și ministrul Afacerilor Străine au declarat în mod categoric, în diferite rânduri, că România își va apăra independența și integritatea teritorială dacă va fi atacată. Mi s-a răspuns: «Informațiile noastre sunt că nu veți face acest lucru pen-

tru Basarabia».

De natură să neliniștească și mai mult Bucureștii a fost articolul lui Boris Stefanov, secretarul general al C.C. al

**Rezistența
neșteptată de puternică
a Finlandei
a amânat
ocuparea Basarabiei**

P.C.R., *Războiul imperialist și România*, apărut în numărul 10 al revistei *Internaționala comunistă* și în cuprinsul căruia erau evocate, în tipică manieră propagandistică sovietică, consecințele „pozitive” ale tratatelor de ajutor reciproc încheiate de U.R.S.S. cu Estonia, Letonia și Lituania. Inspirat de conducerea sovietică pentru a sonda reacția României, articolul lui Boris Stefanov reflecta poziția Uniunii Sovietice înainte de războiul finlandez. Rezistența înverșunată a opusă de armata finlandeză a făcut însă imposibilă o acțiune sovietică în sud, pentru a cotați Basarabia. Este și motivul pentru care Direcția Presei din Comisariatul Afacerilor Străine comunica oficial Bucureștilor, la 9 decembrie 1939, că

articolul din *Internaționala comunistă* referitor la România „nu corespunde politicii Uniunii Sovietice și nu exprimă nicidecum natura relațiilor mutuale”. Potrivit corespondentului de presă american William L. Shirer, intervenția sovietică ar fi fost prevăzută de conducerea U.R.S.S. să aibă loc la 6 decembrie 1939.

Sovieticii au cotați în zilele de 15 – 17 iunie 1940 Lituania, Letonia și Estonia, care la începutul lunii august au fost incluse „în componența U.R.S.S.” printr-o hotărâre a Sovietului Suprem de la Moscova, ce pretindea, chipurile, a fi „satisfăcut rugămintea” celor trei republici baltice. Spre un deznodământ asemănător evolua politica Moscovei și în ceea ce privește teritoriile românești de la Est de Prut. Se impune însă o anumită demarcație în aprecierea felului în care au fost ocupate Țările Baltice, pe de-o parte, Basarabia și Nordul Bucovinei, pe de altă parte. Dacă în cazul Țărilor Baltice a existat măcar un document juridic, un act prin care cele trei țări au cerut, desigur sub presiune și cu amenințarea violenței, să intre în „marca familie a republicilor sovietice”, un asemenea act lipsește cu desăvârșire în ceea ce privește Basarabia și Nordul Bucovinei.

Atrăgând atenția asupra pericolului sovietic ce plana asupra integrității teritoriale a României, revista americană *Foreign Affairs* publica în martie 1940 articolul *Is Bessarabia next?* (Urmează Basarabia?), de Philip E. Mosely, profesor la Universitatea Cornell, care susținea teza că stăpânirea românească asupra provinciei dintre Prut și Nistru a fost recunoscută de

fiu luat drept un imbecil de către ruși!“. În acel moment, el se considera deja lezat de ocuparea statelor baltice.

Pretinzând Bucovina, Stalin nu considera că încalcă Protocolul adițional secret. Istoricul Florin Constantiniu a emis ipoteza că „inclusiunea Bucovinei a rezultat din interpretarea dată de sovietici pluralului din art. 3 al protocolului – «acele regiuni» (deși era specificată doar Basarabia) – ca referindu-se la întreg sud-estul Europei. Moscova considera – se pare – că poate face și alte anexiuni teritoriale în acea parte a continentului, dacă respecta interesele economice ale Reichului“. Această ipoteză a fost confirmată de cercetătoarea germană Ingeborg Fleischhauer, care arată că ambiguitatea formulării articolului 3 al Protocolului adițional secret a permis lui Stalin să creadă că Reichul se dezinteresează politic de întreg sud-estul european (deci și de Bucovina).

Ca urmare a rezervelor manifestate de Berlin în legătură cu problema Bucovinei, V.M. Molotov a avut consultări în cadrul Cabinetului și, desigur, cu Stalin. La 26 iunie, a fost convocat Schulenburg, căruia i s-a comunicat faptul că guvernul sovietic „a hotărât să-și limiteze pretențiile sale la partea de nord a Bucovinei, cu orașul Cernăuți“. Trasarea hotarului în acest mod îi permitea Uniunii Sovietice să obțină legătura feroviară directă din Basarabia, prin Cernăuți, spre Lwow.

La sugestia lui Schulenburg că o soluționare pașnică a problemei s-ar realiza mai ușor dacă guvernul sovietic ar restitui României tezaurul transmis la Moscova pentru păstrare în timpul Primului Război Mondial, Molotov a declarat că „nici vorbă nu

Ambasadorul german la Moscova îi propune lui Molotov ca, în schimbul Basarabiei, sovieticii să ne înapoieze tezaurul

poate fi despre asta, deoarece România a exploatat destul de mult timp Basarabia“.

La 17 iunie 1940, generalul Gheorghe Jukov raporta comisarului poporului pentru Apărare, mareșalul Timošenko, că planificarea primei variante a operațiunilor pentru „eliberarea Basarabiei și a Bucovinei de Nord“ era încheiată. În ziua de 19 iunie 1940, la statul major al Frontului de Sud au fost organizate acțiuni speciale cu consiliile militare ale armatelor și cu comandanții corpurilor de armată, pentru a-i familiariza cu caracterul și planul operațiunilor împotriva României.

La 25 iunie 1940, L.Z. Mehlis, șeful Direcției politice a Armatei Roșii, comisar de armată de rangul întâi, a expediat consiliilor militare și șefilor direcțiilor politice ale Districtului Militar Special Kiev și Districtului Militar

Odessa directiva nr. 5285/ss cu privire la activitatea politică în perioada campaniei în Basarabia, în care se explicau în felul următor acțiunile U.R.S.S.: „din punct de vedere etnic, Basarabia nu are nicio legătură cu România. Acolo trăiesc cel mult 9,1%

L.Z. Mehlis

români. Restul populației o constituie rușii, ucrainenii și moldovenii“.

În seara aceleiași zile de 26 iunie, orele 22.00, V.M. Molotov l-a convocat pe ministrul român la Moscova, Gh. Davidescu, și i-a remis nota ultimativă privind cedarea Basarabiei. ■

William L. Shirer (stânga)

trupele sovietice concentrate la frontiera română. Ministrul german răspundea că, în condițiile schimbărilor profunde intervenite în raporturile germano-ruse, „pacea și liniștea României atârnă, în bună parte, și de înțelegerea deplină la care ar putea ajunge România cu vecinii săi de la Răsărit”. Întrebat în ce fel s-ar putea realiza o asemenea înțelegere, Fabricius a reamintit că rușii se plâng că Odessa este prea aproape de frontieră și a declarat: „Deoarece nu poate fi mutată Odessa, s-ar putea împinge mai departe hotarul”.

La 3 iunie 1940, șeful statului major al Districtului Militar Kiev, N.F. Vatutin, a elaborat și transmis comisarului poporului al Apărării, mareșalul Timošenko, un memoriu strict secret de importanță deosebită, care conținea „considerații succinte despre bazele organizării și desfășurării primei operațiuni pe front împotriva României”. La 9 iunie 1940, comisarul poporului pentru Apărare a transmis directive consiliilor militare ale regiunilor Kiev și Odessa, cărora li se stabilea misiunea de a pregăti operațiunile de retrocedare a Basarabiei.

În ziua de 13 iunie 1940, chestiunile operaționale ale armatei sovietice au fost dis-

cutate în ședința Biroului Politic al C.C. al P.C. (b) din U.R.S.S. În aceeași zi, la Kremlin a avut loc o consfătuire a comandamentului militar și a liderilor politici sovietici, la care au participat Stalin, Molotov, Timošenko, șeful marelui stat ma-

jor, mareșalul Șapoșnikov, fiind dezbătute probleme legate de operațiunile militare împotriva României. Consiliul militar al frontului a elaborat atunci un plan de operațiuni militare, constând în aplicarea unor lovituri de învăluire de către trupele Armatei a XII-a sovietice, la nord

**Ministrul Germaniei
la București:
„Deoarece nu poate fi
mutată Odessa,
s-ar putea împinge
mai departe hotarul”**

de Cernăuți, de-a lungul Prutului, contra Iașilor, și de către trupele Armatei a IX-a dinspre Tiraspol, mai la sud de Chișinău, spre Huși, pentru a încercui trupele române în zona orașelor Bălți – Iași. Încheierea încercuirii urma să fie asigurată de o brigadă de desant aerian, formată dintr-un efectiv de 2.040 de oameni, care trebuia să fie parașutați în zona orașului Târgu-Frumos. Flotei sovietice de la Marea Neagră i se încredința misiunea să distrugă flota și bazele navale ale inamicului și să asigure supremația pe mare, astfel încât, la un moment dat, să poată fi ocupate strâmtoarele Bosfor și Dardanele și să fie închisă ieșirea prin acestea pentru navele

maritime. Șeful statului major al armatei sovietice propunea să fie antrenate forțe maritime, terestre, precum și de desant aerian, cu ajutorul cărora să fie ocupate orașele Focșani, Galați, Tulcea, Brăila, preconizându-se ca în șapte zile să fie încercuite și distruse în totalitate forțele principale ale armatei române. Lovitura finală urma să fie dată asupra Bucureștilor, cu scopul lichidării definitive a statului român.

În ultima decadă a lunii iunie 1940, Moscova avea dislocate în adâncimea frontului forțe mult mai numeroase. În ziua de 25 iunie 1940, dintre marile unități sovietice ce erau pregătite pentru o posibilă acțiune împotriva României, numai la nord de frontiera Bucovinei se aflau concentrate: 16 divizii de infanterie, șapte divizii de cavalerie, șase brigăzi blindate, o divizie moto, două brigăzi de aviație.

A doua zi după căderea Franței, la 23 iunie 1940, Molotov l-a convocat pe ambasadorul german la Moscova, Friedrich Werner von der Schulenburg, și l-a anunțat că „soluționarea chestiunii Basarabiei nu mai suferă nicio amânare. Revendicările sovietice se extind și asupra Bucovinei, în care locuiește populație ucraineană”. Hitler a fost nemulțumit atât de procedeul lui Stalin, cât și de momentul recurgerii la el, în condițiile în care trupele Wehrmachtului se resimțeau în urma efortului depus în cadrul campaniei din Vest. Dar cel mai mult a fost de natură să-l irite pe Führer cererea privind Bucovina, care reprezenta de fapt încălcarea cadrului teritorial stabilit, de comun acord cu Stalin, în august – septembrie 1939. De aceea, la primirea notei care se referea și la Bucovina, Hitler ar fi strigat: „Nu vreau să

Gheorghe Duca
reprezentat
într-o frescă de la
Mănăstirea Cetățuia

că erau veniți din capitala Moldovei medievale.

Un nod comercial

Intuim că așezarea armenilor la Chișinău, situat la mijlocul căilor de legătură dintre Iași și târgurile raialelor otomane (Bender, Akkerman, Chilia, Ismail și Reni), s-a intensificat în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, când acesta, așa cum amintește Ștefan Ciobanu (istoric și academician român, autor al mai

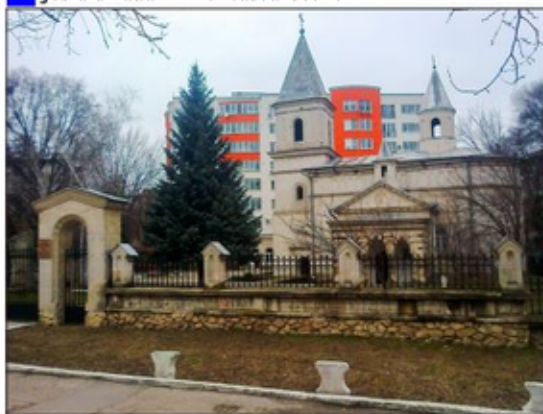
multor lucrări despre cultura românească în Basarabia țaristă) „devine un oraș destul de mare, cu hală de piatră pentru negustori, care forma un pătrat de 300 de stângeni împrejur, cu vreo 300 de case bune, cu câteva biserici, cu mai multe prăvălii și cu beciuri pentru mărfuri“. Specializați în transportarea și comercializarea unor articole specifice lumii orientale, armenii puteau expune în prăvăliile, băcăniile sau băcăniile lor din Chișinău produse precum: untdelemn, orez, săpun bun, stafide de diferite calități, curmale de Egipt, migdale cu coajă, măsline negre, zeamă de lămâie, roșcove de calitate superioară sau inferioară, piper, cafea de Imen, cafea cobac, halva de Adrianopol (scumpă), halva de Istanbul (de trei ori și jumătate mai ieftină), smochine de diferite calități, cracatiță (caracatiță) bună sau melidon, lacherdă, sardele, zahăr canar, fidea albă sau galbenă, oțet de vin sau de mied etc.

Extinderea Imperiului Rus și mai ales anexarea Basarabiei (1812) au provocat o majorare a numărului negustorilor armeni din Chișinău. Orașul a devenit centrul celor mai importante tranzacții comerciale cu pâine, fructe proaspete și uscate, nuci, vin, sare, tutun,

seu, lână, vite și pici, găsindu-se în noul context geopolitic pe linia care unea orașele Kamenet-Podolsk, Noua Suliță, Sculeni și Movilău cu Odessa. Creșterea numerică a negustorilor armeni – element al consolidării frontierei imperiale occidentale – s-a explicat prin înlesnirea exportului de mărfuri rusești în Țările Române și importul celor de aici în Imperiul Rus, precum și prin acordarea unui șir de privilegii, inclusiv comerciale, Basarabiei. La 29 septembrie 1830 toți negustorii veniți în Basarabia erau scutiți de orice dări pentru cinci ani, următorii trei ani urmând să plătească doar un sfert din impozite, iar următorii doi ani, o jumătate din impozitul pentru comerț.

Armenii stabiliți la Chișinău în prima jumătate a secolului al XIX-lea proveneau din guberniile Imperiului Rus, de pe teritoriul Imperiului Habsburgic, dar și din Muntenia și Moldova de peste Prut. De exemplu, unii armeni s-au transferat cu traiul la Chișinău din Grigoriopol începând cu 1802, când, printr-un ucaz, li s-a permis stabilirea cu traiul în alte orașe. La 6 septembrie 1821, într-o scrisoare, capii comunității armenesti din Chișinău aminteau că au venit la Chișinău din Grigoriopol, împreună cu alți armeni ai guberniei Herson, încă înainte de ocuparea regiunii Basarabia de oștirile rusești. „S-au statornicit cu traiul [aici – n.a.], se ocupă cu comerțul și îndeplinesc împreună cu alți locuitori dările și prestațiile“. Armenii strămutați din Grigoriopol constituiau 26 de familii și erau așezați în partea întâi și a patra a orașului și se ocupau, în special, cu comerțul.

Biserica Armenească veche
amplasată pe str. Piața Veche nr. 8,
fosta stradă Armenească Veche

PE URMELE ARMENILOR DIN CHIȘINĂU

Dr. LIDIA PRISAC

(Institutul Patrimoniului Cultural, Academia de Științe a Moldovei)

*Strada Armenească în perioada interbelică
(sursa: <http://oldchisinau.com>)*

Dezvoltarea Chișinăului a luat proporții spre mijlocul secolului al XVII-lea, atunci când era amintit în calitate de târg. Aici veneau țăranii din împrejurimi în zilele de duminică pentru a-și comercializa produsele agricole. Într-un act emis de Duca Vodă la 2 mai 1666, se pomeneau târgoveții Chișinăului, care își construiau case, beciuri, prăvălii și sfidau autoritatea Mănăstirii Sf. Vineri din Iași, refuzând să plătească impozite. Documentul se alătură afirmațiilor locuitorilor, conform cărora Chișinăul nu ar fi fost proprietatea mănăstirii, ci loc domnesc. Treptat, Chișinăul a obținut statut de orașel, devenind târg al Mănăstirilor Galata și Sf. Vineri. Această dezvoltare a atras și negustori armeni în regiune, care aveau, așa cum menționa filosoful german Immanuel Kant (1724 – 1804), o predilecție și un spirit deosebit față de comerț. Istoria străzilor armenesti din Chișinău o putem plasa în strânsă legătură cu evoluția orașului și apariția negustorilor armeni pe malul râului Bâc.

Nu știm exact când s-au stabilit primii negustori armeni la Chișinău, însă cunoaștem că la 1676 exista o activitate comercială vie, dovadă fiind cele trei dughene (prăvălii de mici dimensiuni), făcute danie Episcopiei Hușilor de călugărița Dorofteia. Ceva mai târziu, într-un document din 25 august 1755 se menționa că pe moșia mănăstirii, în târgul Chiși-

năului, se aflau târgoveți creștini, armeni și jidovi. În 1795, în Chișinău au plătit impozite circa 55 de prăvălii și 30 de cărciumi. Suma achitată era de 1.696 de lei, dintre care 800 de lei au plătit moldovenii, 720 evreii, 96 sârbii și 80 de lei armenii. După cum se poate observa, armenii la momentul amintit nu erau atât de mulți, iar cei stabiliți pe malul Bâcului probabil

tribuit și cu suma de bani necesară lucrărilor de construcție ale așezământului de cult. Este vorba de baronul Oganess, fiul lui Akopgian, care a contribuit la ridicarea lăcașului pentru a onora memoria părinților.

Conform tradiției, în contextul înălțării Bisericii Armenești, s-au instalat în preajma ei mai mulți negustori armeni. Ei și-au deschis prăvălii, practicându-și îndeletnicirea de bază. Potrivit datelor statistice din 1835, care estimau proveniența etnică și socială a locuitorilor Chișinăului, cei mai mulți

A.L.S. Pușkin

armeni locuiau în partea a doua și a treia a orașului, ultimul sector incluzând atât Biserica Armenească, cât și strada transversală cu aceeași denumire. Armenii s-ar fi amplasat în preajma Bisericii Armenești cu mult înainte de ridicarea acesteia. Aceasta deoarece în spațiul cuprins între Biserica Măzărache și Învierii (actuala catedrală a bulgarilor), se întindea bazarul „cu cele mai mari magazine din Chișinău”, dezvoltat la intersecția drumului „cel Mare” și a „Drumului lui Vodă”. Bazarul era cel care indica centrul istoric al orașului vechi. Drumurile care treceau prin Chișinău și deveneau străzi erau construite cu case de-a lungul lor, ieșind pe o lungime considerabilă din vatra târgului. Armenii care practicau comerțul au folosit aceste căi pentru a-și extinde „afacerile”.

Călătorul englez William Mac-Michael scria la 4 ianuarie 1817, oferind o descriere a orașului Chișinău: „în timpul plimbării noastre prin bazar...[vedeam – n.a.]. clădiri joase, acoperite cu șindrilă, fără ferestre de sticlă, pe care le înlocuiau obloanele de lemn, ridicate și atârinate de acoperământ... sub streșinile ieșite înainte erau orânduie miere, smirnă, piper, semințe de toate speciile, stafide, portocale, pucioasă, natriu... pe pământ stăteau bolovani mari de sare de stâncă din minele de la Ocna, Valahia, cu prețul de 14 parale oca; în

altă parte erau crapi, moruni și alte feluri de pește înghețat de la Bender. Printre mulțimea ciudată deosebeai aici... și mulți armeni, atât de numeroși, încât ocupau o stradă întreagă. În mijlocul norodului... trăsura unei agere frumoase copile, fata vladicăi armenesc, mergea încet pe strada îngustă și păcătoasă, în coadă stătea o slugă în haină de arnăut. Astfel stăteau lucrurile din cartierul de jos al bazarului”.

Tot aici se înscriu și impresiile celui mai mare poet rus, A.L.S. Pușkin, despre orașul Chișinău, în

care și-a petrecut aproape toți cei trei ani de exil (1820 – 1823). Despre partea veche a orașului el menționa: „ulicioare întortocheate și dese, târguri murdare, prăvălii joase și case mici acoperite cu țiglă..., doar mulțimea de ploi și salcâmi îi aducea o alură ceva mai specială localității”.

În ceea ce privește lipsa oficială a denumirii străzilor amplasate în partea istorică a orașului, se vehiculează ideea că acestora nu li s-a atribuit vreo denumire deoarece majoritatea erau locuite de diferite grupuri etnice, de exemplu: Armenească, Bulgărească, Evreiască, Nemțească, Grecească etc. Astfel, străzile erau denumite după cei care le locuiau și arătau mai mult ca niște mahalale sau cartiere etnice.

În aceste împrejurări, afirmația lui Ștefan Ciobanu că armenii la începutul secolului al XIX-lea trăiau pe strada lor ne face să conchidem că aceasta nu putea fi decât străduța „cufundată vara în praf, primăvara și toamna în noroi, iar noaptea în întuneric”, din partea veche a orașului unde a fost înălțată Biserica Armenească. Denuminația „veche” a fost extinsă atât asupra Bisericii, cât și asupra străzii, ceea ce, ulterior, va face diferența dintre Strada Armenească din zona veche și, respectiv, cea nouă a orașului, una longitudinală și cealaltă transversală.

(Va urma)

Ștefan Ciobanu

Între timp, alți negustori armeni care au ajuns la Chișinău din Imperiul Habsburgic solicitau și ei cetățenie rusă. Astfel, doar în ianuarie 1810 au primit cetățenie rusească patru armeni. Exemple de acest gen erau întâlnite destul

de frecvent în documentele vremii.

În comunitatea armeană din Chișinău s-au mai înscris și supuși otomani, de origine armeană, veniți din Moldova de peste Prut, în 1816, la „invitația armenilor din Grigoriopol”. Aceștia au primit cetățenie rusească în 1817 și au obținut dreptul „de a locui în Chișinău și de a se ocupa liber cu comerțul”. Potrivit datelor din 21 decembrie 1820, ei constituiau 17 familii (92 de persoane).

Dacă este să comparăm datele tabelor de taxare privind impozitul de bir și prestațiile locale pe anii 1818 și 1820, când comunitatea armeană era formată din 101 familii și, respectiv, 116 familii, este lesne de observat că doar pe parcursul a doi ani colonia comercială armeană din Chișinău s-a completat cu 15 familii.

Din alte date statistice, putem observa că armenii practicau nu doar comerțul, ci și meșteșugăritul și de aici putem deduce că numărul armenilor în Chișinău era mai mare. Dintr-un act emis la 17 august 1817 aflăm că în Chișinău erau înregistrate 2.345 de familii; dintre acestea 162 erau familii de armeni. Potrivit acestui criteriu erau depășiți de moldoveni, evrei și bulgari. În același context, conform dispoziției din 1818 a guvernatorului civil al Basarabiei de constatare a componenței naționale a locuitorilor orașului, poliția Chișinăului a estimat numărul armenilor la 363 (3,3%) de locuitori, plasându-i pe locul cinci după moldoveni, evrei, bulgari și ruși. Ulterior, dintr-o listă de evaluare a locuitorilor orașului Chișinău, efectuată la 5 noiembrie 1835,

armenii erau estimați la 519 persoane de ambele sexe, cei mai mulți fiind amplasați cu traiul în partea a doua (223) și a treia a orașului (202). În secolul al XIX-lea, cele două zone ale orașului reprezentau partea nouă și cea veche a orașului.

Biserica armenescă, Strada armenescă

Un indiciu al consolidării comunității armenice la Chișinău a fost înălțarea Bisericii Armenesti Sf. Maica Domnului, care poate fi văzută și astăzi în partea istorică a orașului, pe str. Piața Veche nr. 8. Nu putem omite istoria apariției acestei biserici, deoarece, așa cum s-a împământinit în orice localitate în care au locuit armeni, înființarea unei biserici proprii determina și denumirea străzii pe care se afla.

După afirmațiile mai multor cercetători, la temelia bisericii de rit armenesc s-ar afla o primă biserică a localității Chișinău. Înălțată la 1645, în vremea lui Vasile Lupu (1634–1653), biserica purta hramul Sf. Nicolae și i se mai spunea și Biserica Domnească. Desele invazii ale tătarilor și distrugerile cauzate de războaiele ruso-otomane au risipit-o într-atât, încât la 1741 ea era în ruine, fără ca tradiția să o mai consemneze.

Presupunem că la începutul secolului al XIX-lea, terenul cu ce a mai rămas din biserica ctitorită de Vasile Lupu, a fost cumpărat de către un armean de la autoritățile locale. Vorbim, probabil, de același personaj care a con-

Planul orașului Chișinău
în prima jumătate a secolului al XIX-lea

CUM A ÎNCERCAT MIȘCAREA LEGIONARĂ SĂ-ȘI ANEXEZE NUMELE LUI GEORGE ENESCU

VALERIU RÂPEANU

Dacă am căuta să stabilim care au fost trăsăturile sufletești dominante ale lui George Enescu, fără îndoială că una dintre cele ce se impun este sensibilitatea sa față de suferința umană. Nu a clamat-o, nu a pus-o în evidență prin mijloace publicitare ostentative. Totul a fost împlinit cu discreția, cu sfiala care a caracterizat fiecare gest al existenței sale. A căutat să participe efectiv – nu declarativ – la alinarea „durerilor lumii” cu mijloacele specifice înzestrării sale: concerte și recitaluri de binefacere, participarea la campanii de ajutorare a celor loviți de vicisitudinile istoriei sau de dezlănțuirea forțelor naturii. Se mai adaugă prezența sa în mijlocul celor răniți nu numai în timpul Primului Război Mondial, ci și a celei de a doua conflagrații, pe care a condamnat-o fără echivoc.

În cercetarea pe care o întreprindem în momentul de față dedicată celor șapte ani petrecuți de George Enescu în România – adică din vara lui 1939 până în toamna anului 1946 – această solidaritate cu suferința umană iese cu prisosință în evidență. Anumite momente ale ei au fost ocluate din motive care au ținut de conjuncturile politice pe care le-a cunoscut în acel timp și după aceea țara noastră.

„MAGAZIN ISTORIC 50 DE ANI“

Încheiem în acest număr seria de întrebări pentru concursul dedicat aniversării a 50 de ani de la apariția revistei Magazin istoric. Răspunsurile le veți găsi în numerele apărute între anii 2007 și 2016.

Cei care doresc să participe trebuie să trimită toate răspunsurile o dată, la sfârșitul concursului. Vor fi luate în considerare răspunsurile corecte primite la redacție cu ultima dată a expediției poștale sau prin email – în ziua de 15 august 2017.

Adresa noastră: Magazin istoric, C.P. 15 – 702, Of. P. 15, sect. 1, București sau email: mistoric@gmail.com.

Răspunsurile corecte vor fi publicate în numărul din luna septembrie, iar câștigătorii în cel din luna octombrie.

Se vor acorda următoarele premii:

- un abonament pe viață la revista Magazin istoric, ediția tipărită;
- zece abonamente pentru anul 2018 la ediția tipărită;
- 50 abonamente pentru anul 2018 la ediția electronică.

1) La scurt timp după criza rachetelor din Cuba, CIA și Consiliul Securității Naționale (NSC) au emis trei documente care stabileau cadrul relațiilor viitoare ale S.U.A. cu România și deschideau drumul politicii de îndepărtare a Bucureștiului de Moscova. Când au fost elaborate cele trei documente?

2) Revista *Magazin istoric* a organizat în anul 2008, împreună cu o publicație de același profil din Ungaria, o întâlnire ce își propunea discutarea modalităților prin care cele două publicații pot contribui la mutarea accentului pe subiectele care au apropiat cele două țări. Cum se numea revista care apărea la Budapesta, parteneră în acest demers?

3) Prea Fericitul Părinte Patriarh Daniel a publicat în paginile revistei un articol despre cărți bisericești tipărite, între care amintea și pe prima, tipărită pe teritoriul României, în anul 1508. Cum se numea această carte?

4) Într-un interviu acordat revistei *Magazin istoric*, un diplomat acreditat la București menționa: „Așa cum legea fundamentală [Constituția] interzice purtarea războaielor de agresiune, tot așa Tratatul doi plus patru din 1990 stabilește că de pe pământ german poate emana doar pacea”. Cum se numea cel care a făcut această afirmație?

5) În anul 2011 debuta o rubrică nouă în paginile revistei. Primul articol era dedicat lui Anne Cham-

berlain, soția lui Neville Chamberlain. Cum se numea rubrica respectivă?

6) Academicianul Răzvan Theodorescu a evocat memoria unui dascăl al său, singurul profesor la cursurile căruia se aplauda. Care era numele acestuia?

7) Arestat în „Iotul Pătrășcanu”, un sociolog român a încredințat anchetatorilor un document intitulat „Sugestii pentru programul de guvernare al regimului viitor”, în care scria că regimul comunist abia instalat la putere era sortit pieirii și desemna o direcție precisă a ceea ce urma să se întâmple în România după plecarea comuniștilor de la putere. Cine era sociologul care a scris respectivul document?

8) Pe baza cărui indiciu s-a reușit identificarea exactă a amplasamentului mormântului lui Brâncoveanu din Biserica „Sf. Gheorghe”?

9) Profesorul Ion Bulei a reușit să stabilească numărul morților din timpul răscoalei de la 1907, pe baza mărturiei unui ofițer, care în anul 1910 era șeful de cabinet al generalului Crăiniceanu, ministrul de Război. Cum se numea ofițerul respectiv?

10) Domnul profesor Nicolae Noica a readus în atenție activitatea celui care a realizat, printre altele, Hotelul „Bulevard”, prima clădire a Monetăriei Statului, Spitalul Brâncovenesc, Biserica „Domnița Bălașa”, Palatul Ateneului Român, Liceul „Gheorghe Lazăr” sau Palatul administrativ din Ploiești. Cum se numea antreprenorul evocat de autor?

Pe front, în timpul Primului Război Mondial, după un concert de binefacere (primul din stânga, așezat)

1940, o cronică la *Primul concert al Filarmonicii*, din 10 octombrie, dirijat de George Georgescu, solist Dinu Lipatti. Remarcând configurația programului compus din „piese profunde și grave, aceasta fiind nota predominantă a vremurilor (Bach, Respighi, Concertul pentru pian și orchestră în mi bemol de Beethoven, Uvertura *Maestrii cântăreți din Nürnberg*), George Sbârcea sublinia că numai Suita nr. 2 în Do major de Enescu „ne-a adus câteva luminișuri bogate de poezie autohtonă, adevărate pete de soare”.

Introducerea la cronică dedicată recitalului Enescu – Lipatti era patetică și conținea obișnuitele atacuri ale presei de extremă dreaptă împotriva regimului de până la 6 septembrie 1940, adică la adresa lui Carol al II-lea și a partidelor politice: „Suntem în pragul iernii și asupra noastră apasă alături de povara greșelilor din trecut și suferințele atâtor sute de mii de români năpăstuiți de soartă. Țara înțelege durerea lor, fiindcă este în același timp și durerea ei întreagă. De aceea fiecare caută azi să ofere câte ceva din puținul ori prisosul lui sau luând inițiative în acest sens și muncind din răspuțeri pentru frații căzuți în nenorocire”.

Tot în aceeași gamă stilistică era redactată și prezentarea concertului: „Gestul maestrului Enescu de-a da primele sale concerte din anul acesta exclusiv în folosul refugiaților nu poate decât să impresioneze. Publicul a răspuns, la rândul-i, umplând vasta sală a cinematografului „Aro” până la ultimul loc. A fost o seară rară, de neuitat. Niciodată parcă maestrul n-a urcat mai sus în lumea muzicii pure și niciodată, totuși, n-a fost mai aproape de inimile ascultătorilor săi, care vedeau în el tot pe neîntrecutul rapsod al plaiurilor românești – fie că-i urmau treptele patetice din sonata lui César Franck, fie că se regăseau în

limpezimile de bărbătească reculegere dintr-un Allegro de Mozart.

Au făcut deosebită impresie și cele două bucăți ale maestrului – *Pavană* și *Bourrée* – executate la pian de tânărul Dinu Lipatti, dintre care prima lasă să se întrevadă, în deschidere, un motiv discret de cântec de leagăn românesc, ca o mângâiere pornită din sufletul cald al cântărețului cu chip blajin și ochii în azurul cerului.”

După aceste considerații convenționale, urma relatarea scenei prin care s-a urmărit așezarea personalității lui George Enescu și a recitalului sub semnul „Ajutorului Legionar”. Finalul cronicii este concludent: „„Ajutorul Legionar” a ținut să-i mulțumească în mod deosebit maestrului Enescu, care a rămas profund impresionat mai ales când patru tinere în cămăși verzi i-au prezentat pe scenă un superb buchet de garoafe cu semnul Legiunii”. După care urmează câteva fraze patetice despre „donațiile benevole” depuse de participanții la concert într-o urnă din holul cinematografului.

Evident că buna credință a lui George Enescu a fost înșelată. S-a așteptat sfârșitul recitalului și în fața publicului tinerele îmbrăcate în uniforma mișcării legionare i-au oferit buchetul însoțit de însemnele „Gărzii de Fier”. În felul acesta, publicul pleca din sală încredințat că manifestarea stătuse sub patronajul „Ajutorului Legionar”, organizația pe care Mișcarea Legionară o înființase în luna septembrie a aceluiași an.

Nu mult după aceea, în *Curentul* din 30 noiembrie 1940, cronicarul muzical al ziarului din acea vreme, ziaristul și scriitorul Romulus Dianu, publică articolul *Enescu, cu Filarmonica, la sala „Aro”*. Erau impresiile de la

Sala „Aro”

Episodul la care ne vom referi se situează în a doua parte a lunii noiembrie 1940, într-un context dezastruos al istoriei României. 1940 a fost pentru țara noastră anul tuturor tragediilor.

În luna noiembrie 1939, în timpul unui scurt turneu întreprins în Italia, George Enescu se îmbolnăvește de pneumonie. O corespondență din Roma transmisă de agenția Rador apare în *Universul* din 22 noiembrie 1939 cu titlul *Concertul maestrului George Enescu la Roma*. „Duminecă la ora 17 a avut loc la Teatrul Adriano din Roma un concert dat de maestrul George Enescu [...] La concert erau de față principesa de Piemont [fiica lui Victor-Emmanuel III, regele Italiei], dl ministru [Raul] Bossy, împreună cu membrii Legației române din Roma“. Apoi se înfățișează programul turneului: „un concert la Torino în seara de 23 noiembrie și un altul la Florența. După aceea el va pleca la Genova. Aici se va îmbarca pe transatlanticul „Rex“ și va pleca la New-York, unde va rămâne trei luni și va da o serie de concerte“. Este evident că datele fuseseră furnizate corespondentului de George Enescu. Muzicianul relatează acest episod într-un interviu publicat în revista *Spectator* din 18 noiembrie 1943, pe care îl cităm după ediția îngrijită de Laura Manolache: „Eram în turneu prin Italia. Trebuia să concertez la Roma, Turin [Torino] și Florența. Încă de la Turin am contractat o bronhopneumonie care m-a împiedicat să continui. Și Filarmonica din New-York mă aștepta.“

De ce am evocat acest episod? Deoarece recitalul Enescu – Lipatti din 18 noiembrie

1940, care a dat naștere manipulării despre care vom vorbi, reprezenta o adevărată revenire a lui George Enescu în viața muzicală a Capitalei. Trecuse un an de la ultimul său recital (11 noiembrie 1939) pe scena Ateneului Român. Pauza era neobișnuită pentru activitatea sa concertistică

Cu Dinu Lipatti, la începutul carierei muzicale a acestuia

Enescu și Maruca

intensă. Între 16 octombrie 1939 – 11 noiembrie 1939, în consecință în mai puțin de o lună, Enescu participase ca solist sau dirijor la 13 evenimente artistice. Chiar și prezența sa în viața culturală a României fusese sporadică în acel an. După noiembrie 1939, abia la 7 aprilie 1940 prezidează adunarea generală a Societății Compozitorilor Români. Irina Procopiu, o apropiată a familiei Enescu și care consența toate vizitele pe care le făcea, notează la 23 iulie 1940: „Ieri i-am văzut pe Maruca și Enescu“.

Recitalul din seara zilei de 18 noiembrie 1940 a reprezentat reîntâlnirea publicului bucureștean cu muzicianul atât de iubit, după o „îndelungată absență“. Programul era alcătuit din Bach, Mozart, César Franck. L-a avut ca partener pe pianistul Dinu Lipatti. Recitalul s-a desfășurat în sala „Aro“ (Ateneul Român fusese avariat la cutremurul din 9/10 noiembrie 1940). Recitalul era programat în folosul refugiaților, așa cum subliniază toate anunțurile de presă.

Mărturia Irinei Procopiu este concludentă în acest sens. În ziua de 4 noiembrie 1940, la ora 07.00 dimineață, notează ceea ce s-a petrecut în ziua precedentă. „Maruca îi face viață imposibilă lui Pynx [George Enescu – n.n.]. El dă două concerte, unul pentru refugiați [cel la care ne referim – n.n.], celălalt pentru Crucea Roșie“. Iar în seara zilei de 11 noiembrie 1940 relatează: „Am văzut-o pe Maruca. Nesuferită ca întotdeauna. Le e milă tuturor de ea. El exersează la vioară pentru concertul de mâine în beneficiul refugiaților [s.n.]“. Nu putem să nu remarcăm extrema probitate muzicală a lui George Enescu, care pregătea cu asiduitate fiecare apariție publică. Recitalul este comentat de cotidianul legionar *Porunca Vremii* (an IX, vineri 22 noiembrie 1940). Cronicarul muzical al ziarului, George Sbârcea, semna cu un soi de anagramă: Rbs.

George Sbârcea publicase tot în *Porunca Vremii*, an IX, nr. 1.775, miercuri 16 octombrie

1956. EVENIMENTELE DIN TIMIȘOARA

Istorie trăită

OVIDIU CENTEA

Autorul, într-o fotografie din anii studenției

Au trecut mai bine de 60 de ani de la începerea revoluției maghiare împotriva dictaturii bolșevice și a ocupației sovietice. Demonstrația locuitorilor din Budapesta, inițiată de studenții Universității tehnice și îndreptată împotriva guvernului Mátyás Rákosi, a condus la formarea unui guvern prezidat de Imre Nagy. Intențiile reformiste ale acestuia au determinat intervenția brutală a trupelor sovietice staționate din timp în România, în urma căreia și-au pierdut viața 2.500 maghiari, multe mii au fost răniți, alții s-au refugiat în Occident și alții au fost deportați. Imre Nagy a fost deportat și el în România, la Snagov; ulterior i s-a făcut un proces soldat cu o sentință de condamnare la moarte și apoi a fost executat (Magazin istoric, nr. 7 – 11/1996).

La sfârșitul anului 1956, întreaga populație a României urmărea, cu sufletul la gură, tragedia care se desfășura în țara vecină – Ungaria. Eram informați de cele ce se petreceau de posturile de radio BBC, „Europa Liberă” și „Vocea Americii”, ale căror emisiuni le ascultam de câte ori puteam, căutând să distingem infor-

mațiile care se ascundeau sub miorlăiturile bruiajului.

Ca de atâtea ori înainte și după evenimente asemănătoare, cei care au reacționat primii în țara noastră au fost studenții de la Timișoara, apoi cei de la Cluj, București, Brașov și Iași. Am găsit explicația acestui fapt în multiculturalitatea populației din Banat, în amestecul de etnii, care are un corespondent la scară în studențimea timișoreană. Această calitate îi face pe bănățeni să fie receptivi la tot ce se întâmplă în țările din jur și să rezoneze cu fiecare popor vecin.

La cele petrecute la sfârșitul lui octombrie și începutul lui noiembrie 1956 în Timișoara am fost și eu martor.

În anul 1956, după ce timp de nouă ani locuisem în Timișoara la diferite gazde, prin grija Partidului și a Guvernului am primit o locuință, situată pe strada Leningrad. Acum aveam contract de închiriere. „Apartamentul”

meu se compunea dintr-o cameră de servitoare de circa 6 mp, la mansarda unei vile, și avea, culmea rafinamentului, și un WC, lângă care mai încăpea o chiuvetă mică. În chiuvetă și în rezervorul WC-ului apa curgea numai dimi-

concertul dat în folosul sinistraților (vezi și cronică lui George Breazu în *Acțiunea*, nr. 75, 3 decembrie 1940). Romulus Dianu își începe cronică spunând: „Acum, ca și în timpul războiului, [...] d. George Enescu se află printre noi [...] Deunăzi a concertat pentru «Ajutorul Legionar», iar duminică a cântat în folosul Crucii Roșii”.

Din textul cronicii rezultă că Romulus Dianu nu participase la recitalul Enescu – Lipatti. I s-a relatat scena și de aici a tras concluzia că recitalul a stat sub semnul „Ajutorului Legionar”? Astfel a căzut și el victimă acestei manipulări. Sau a făcut-o cu bună știință? Ultima ipoteză ne-ar mira, știind că Romulus Dianu nu a manifestat simpatii legionare. Scena putea să se piardă în timp prin dispariția celor ce au fost în sală. Ceea ce este imprimat rămâne. Tocmai de aceea am căutat să înfățișăm adevărul despre modul în care Mișcarea Legionară a căutat în mod nedemn să-și anexeze numele și prestația celui mai mare muzician al României, iar un ziarist de talia lui Romulus Dianu să-i dea girul în articolul său.

Când Mișcarea Legionară organiza un concert, proceda în consecință. Așa de pildă, în seara zilei de 5 decembrie 1940, Ministerul Educației Naționale, Cultelor și Artelor a organizat în sala „Teatrului – Cinema „Aro” un „concert simfonic solemn *In Memoriam*”. Concertul era susținut de Orchestra Filarmonică, aflată atunci în subordinea mi-

nisterului. Anunțurile publicate în presă precizau că „ținuta de seară este obligatorie, iar membrii Mișcării Legionare vor purta cămașa verde”. Programul alcătuit exclusiv din creații ale compozitorilor români

Un sediu al „Ajutorului Legionar” din București

N. Agârbiceanu, Paul Jelescu, N. Brânzeu (care era și dirijorul concertului), Al. Zirra, D. Cuclin, nu cuprindea nicio lucrare de George Enescu. Indicațiile din afiș – „concert simfonic solemn *In Memoriam*”, ca și explicația dată primei lucrări, *Cântecul Bradului*, aparținând simbolisticii Mișcării Legionare, vădesc un fapt: concertul era dedicat memoriei lui Corneliu Zelea Codreanu, a cărui reînviare – ce luase proporțiile ieșite din comun, un adevărat eveniment național – avusese loc în ziua de 30 noiembrie 1940.

(Va urma)

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 15 iulie 2017, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin istoric**.

– Cum se numea corabia daneză care i-a recuperat pe naufragiații de pe „Foederis Arca”?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din luna aprilie 2017 este:
Franziska von Hohenheim

Premiul de un abonament pe un an la revista **Magazin istoric** a fost câștigat de doamna **Maria Slivinski**, din **Periș**, județul **Ilfov**.

Abonamentul se efectuează începând cu luna ianuarie 2018.

Adresa noastră: **Magazin istoric**, C.P. 15–702, Of. P. 15, sect. 1, București

Drăgulescu, fost decan al Facultății de Chimie Industrială din Timișoara și, în acel timp, ministru adjunct la Ministerul Învățământului, și încă mai mulți tovarăși. După aceea gălăgia s-a amplificat, se auzeau voci nenumărate, nu mai puteai să distingi nimic, dar era ușor să-ți dai seama că se întâmplă

Petre Lupu, membru al Comitetului Central, care nu și-a ținut promisiunea, și Ilie Verdeț, membru supleant, sosiți în grabă pentru a potoli revolta

lucruri dintre cele mai grave. În fine, spre scară, au apărut o mulțime de camioane acoperite cu prelate, pline cu soldați; aceștia au intrat în cantină și de aici ieșeau apoi doi câte doi, având între ei un student pe care-l cărau pe sus și-l aruncau în camioane ca pe un sac de cartofi. Curând acest spectacol s-a sfârșit.

Ce se întâmpla la nici 50 m de mine? După cum am aflat mai târziu, în cantină erau masați zeci de studenți, marea majoritate a lor provenind de la Politehnică, dar în sală se aflau și studenți ai altor instituții de învățământ superior din Timișoara: Medicină, Agronomie, Universitate. Fusesse în curs de desfășurare o adunare, condusă de un prezidiu din care făceau parte rectorul Rogojan, ministrul Drăgulescu, precum și Petre Lupu, membru al Comitetului Central, și Ilie Verdeț, membru supleant al Comitetului Central, cei doi din urmă veniți la Timișoara trimiși de la centru pentru a calma starea de spirit efervescentă ce domnea în rândul populației locale și mai ales al studenților.

Petre Lupu era cel ce conducea ședința; el i-a îndemnat de la început pe studenți să vorbească liber, să-și spună păsurile fără grija că ar putea fi sancționați. Ca urmare, aceștia și-au exprimat diferite doleanțe de ordin politic, economic și chiar religios. Printre acestea figurau retragerea trupelor sovietice din țară, încheierea de acorduri comerciale cu

țările occidentale, mărirea salariilor, studierea în facultăți nu doar a limbii ruse, ci și a altor limbi de circulație, libertatea cuvântului, a presei, a dreptului de asociere și de mișcare, reducerea normelor din întreprinderi și a cotelor din agricultură etc. Un punct aparte l-a constituit cererea studenților de la

Politehnică de a se reînființa „Societatea elevilor ingineri”, organizație apolitică, chemată să apere interesele membrilor săi, desființată de autoritățile procomuniste în anul 1946. Societatea avusese la timpul său statut juridic și toate însemnele necesare unei asociații apolitice și era un organ a cărui voce era ascultată cu atenție de conducerea Politehnicii.

Ioan Holender - exmatriculat

În timpul desfășurării ședinței, participanții din sală scandau și unele lozinci, precum: „Afară rușii din țară!”, „Jos mâinile de pe Ungaria!”, „Ce caută rușii la uraniu și petrolul nostru?”, „Unde este grâul nostru?”, „Vrem libertate!”, „Ne-am săturat de robie!”, „Cerem libertatea presei și cuvântului prevăzute în Constituție!” etc.

Informații pertinente despre cele petrecute în sala cantinei am primit citind lucrarea *De la Timișoara la Viena* a lui Ioan Holender. Holender era student al Facultății de Mecanică și, concomitent, cânta din când în când pe scena Operei din Timișoara. Eu îmi amintesc să-l fi văzut și auzit interpretând rolul lui Fiorello din opera *Bărbierul din Sevilla* de Gioachino Rossini.

Profesorii Alexandru Rogojanu, rectorul Institutului Politehnic din Timișoara, și Coriolan Drăgulescu, ministru adjunct al Învățământului

neața și scara, așa cum se întâmpla, de altfel, în întreaga Timișoară. Construcția se învecina cu un loc viran cu o suprafață numai bună să se construiască pe ea o vilă, dar pe care, în anii aceia, nimănui (adică nici Sfatului Popular) nu-i venea în gând să construiască ceva. Tot în vremea aceea se purta lozincă: „Nici un petec de pământ necultivat!”, așa încât cineva a luat în antrepriză terenul respectiv și l-a însămânțat cu ceapă. Până în ziua de azi nu îmi aduc aminte să fi dormit mai bine decât atunci, în mireasma aromitoare de ceapă. În afară de aceasta, corpul meu, hainele mele, totul mirosea a ceapă; cred că toți apropiații mei erau amețiți de parfumul pe care-l risipeam cu larghețe.

Invitație la vorbit liber, neîngrădit

„Apartamentul” meu avea o perspectivă foarte bună asupra cantinei Politehnicii unde, în anii studenției, consumasem de trei ori pe zi numărul

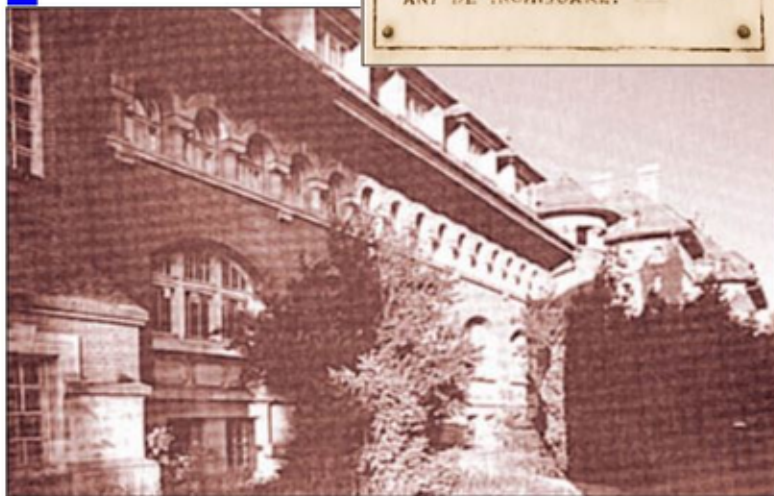
minim de calorii necesare pentru supraviețuire. Această cantină a fost în timp martorul unora dintre evenimentele în care spiritul civic al studenților timișoreni se manifestase din plin. Loc de începere a grevei studenților din anul 1946 (*Magazin istoric*, nr. 5/2016) și loc de desfășurare a evenimentelor relatate în continuare, cantina se transforma adeseori într-un fel de tribună, unde glasul hotărât al tineretului studios din Timișoara se auzea din plin și răspicat.

În după-amiaza zilei de 30 octombrie 1956, fiind acasă, am auzit afară mare gălăgie.

M-am aplecat pe fereastră și am văzut forfotă în cantină și în jurul cantinei. Ce se întâmplase?

De la postul meu de observație i-am văzut intrând în cantină pe profesorul Alexandru Rogojan, rectorul Institutului Politehnic pe vremea aceea, pe profesorul Coriolan

Cantina Politehnicii timișorene și placa de la intrare, întru memoria evenimentelor din toamna lui 1956

osteneală să spargă ușa pentru a-și croi drum în cămin, iar de sus de la etaj fetele aruncau spre cătane cu buturugile de lemn pregătite pentru iarna care se apropia. Sediul facultății, aflat la circa 30 m, era încuiat, de aceea m-am întors acasă, neștiind ce urmează să fac în continuare.

După cum am aflat ulterior, printr-o dispoziție specială a Ministerului Învățământului, cursurile universitare de la Timișoara au fost suspendate pe timp nelimitat, pentru a se preveni declanșarea grevelor și a manifestațiilor proiectate. Ele au fost reluate abia la 3 noiembrie.

Întors acasă, m-am tot gândit la ce am de făcut. Poate că ar fi trebuit să mă pun la dispoziția „organelor” pentru a primi „indicații” privind „acțiuni concrete”; acest lucru însă îmi repugna profund, pentru că eram sigur că mi s-ar fi dat dispoziții să particip la anumite acțiuni represive, care mergeau cu totul împotriva convingerilor mele. De aceea, am rămas pasiv acasă timp de câteva zile.

Nu știam ce se întâmplă, radioul românesc evident nu spunea nimic despre Timișoara, iar alte surse de informare nu aveam. Ca să nu fiu cu totul surprins de evenimente, în fiecare zi, dis-de-dimineață, adică înainte de ora opt, băteam drumul până la facultate, cu speranța de a nu întâlni pe niciunul dintre colegii sau cunoscuții mei care m-ar fi putut lua la întrebări. Din acest punct de vedere am avut noroc. Singurele evenimente notabile petrecute în cursul acestor deplasări au fost niște întâlniri cu echipe de militari care îți

cereau să te legitimezi. În acele zile, raziile în oraș începuseră să devină din nou mai frecvente.

Abia la 3 noiembrie, așa cum spuneam, am avut din nou acces în clădirea facultății și de acum înainte lucrurile s-au desfășurat să zicem „normal”, ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat.

În afara proceselor și condamnării celor vinovați, evenimentele din octombrie – noiembrie 1956 de la Timișoara au avut și alte urmări. Astfel, întreaga conducere a Ministerului Învățământului, în frunte cu ministrul Ilie Murgulescu (ajunsesese în această poziție după ce fusese rector al Institutului Politehnic Timișoara) și ministrul său adjunct Coriolan Drăgulescu (al cărui fiu participase la mișcările studențești de la Timișoara!) a fost înlocuită.

Totodată, „conducerea de partid și de stat”, ca de atâtea ori, a dat o soluție strâmbă unei cereri legitime formulate de studenții de la Politehnica timișoreană. În locul „Societății elevilor ingi-

neri”, solicitate de către aceștia, cu autoritate locală, s-a înființat „Asociația studenților comuniști (A.S.C.)”, asociație pe țară, încă o organizație înființată de autorități pentru a strânge suplimentar în chingi tineretul studios din întreaga Românie și a propaga „linia partidului”.

Prestația exemplară a tineretului studios din Timișoara acelor ani este consemnată într-o inscripție pe o placă montată la intrarea în sala în care s-au întâmplat memorabilele evenimente aici evocate. ■

... iar Ioan Holender, student la Mecanică, exmatriculat

În cartea sa spunea că, în după-amiaza zilei de 30 octombrie a celui an, se îndrepta spre o sală de clasă unde trebuia să participe la o ședință de seminar condusă de un asistent antipatizat profund de el și de toți studenții acestuia. Ajungând la destinație, antipatia lui și niște colegi l-au convins ușor să plece de la seminar și să meargă la cantina institutului, unde „se vor discuta probleme de mare actualitate”. În cantină, contaminat de atmosfera protestatară ce domnea, Holender a luat cuvântul și a rostit și el o însuflețită cuvântare, declarându-și dezacordul față de exportul uraniului românesc în Uniunea Sovietică (pe vremea aceea erau deschise mine de uraniu în Ștei, pardon, Orașul Petru Groza, din Munții Bihorului, și în Ciudanovița din Banat). De asemenea, Holender a cerut să fie publicate în presă revendicările studenților formulate în cantină.

După cele întâmplate, Holender a fost exmatriculat din Politehnică; de aceea în 1959 a părăsit Timișoara și s-a mutat la Viena. Aici a urmat Conservatorul de Stat și a continuat să cânte pe scenele teatrelor de operă. A funcționat apoi ca director al Operei din Viena și al

Volksoper din Viena, pentru ca din 1966 să înființeze „Agenția de impresariat artistic Holender”, având bune relații manageriale și personale cu cele mai vestite voci ale timpului. În fine, în ultimii ani a fost ales în repetate rânduri președinte și director artistic al Festivalului Internațional „George Enescu” de la București.

Revenind la cele întâmplate în acea zi în cantina Politehnicii, trebuie spus că Petre Lupu nu s-a ținut de cuvânt. După adunare, conform indicațiilor pe care nelipsiții turnători aflați în sala cantinei le furnizaseră, principalii organizatori ai manifestării au fost arestați, iar ceilalți au fost duși cu camioanele la cazarmile situate în Becicherecul Mic, localitate aflată la 17 km de Timișoara. În zilele următoare s-au produs și alte arestări și apoi procese, în care instanțele de judecată au distribuit cu dărnicie anii de pușcărie. În aceste procese, 29 de conducători ai mișcărilor studențești au fost condamnați la un total de 79 de ani de închisoare, 81 au fost exmatriculați și 126 au primit diverse alte sancțiuni. Printre condamnați se numărau și două cadre didactice.

Se pare că sentințele date au fost totuși „mai blânde” în final decât cele preconizate, ca urmare a protestelor ce se puteau auzi din întreaga lume civilizată.

Cursurile – suspendate

A doua zi după întâmplările observate în zona cantinei, având cu un curs de ținut, m-am îndreptat dimineața, înainte de ora 8, spre fostul liceu piarist, unde își avea atunci sediul Facultatea de Electrotehnică.

După ce am trecut prin fața Catedralei, am ajuns pe frumoasa stradă care leagă Catedrala de localul facultății. În prezent această stradă se numește „Regele Ferdinand”, ea se mărginește cu Parcul Scudier, pe o parte, iar pe partea cealaltă sunt construite clădiri cu diferite destinații, între care, la vremea aceea, se găsea un cămin de studenți al Politehnicii (astăzi construcția este folosită drept hotel și restaurant, sub denumirea de „Casa Politehnicii”). Aici am observat că ușa de la intrarea căminului era blocată pe dinăuntru, că pe dinafară erau niște soldați care-și dădeau mare

Ministrul Ilie Murgulescu
va fi eliberat din funcție...

La începutul secolului al XVII-lea, marea dinastie Ming (1368 – 1644) trecea prin momente critice. Toate semnele arătau că a pierdut mandatul ceresc și că sfârșitul i se apropia. Începând din anul 1627, în provincia Shaanxi, bântuită de calamități naturale, au izbucnit răscoale țărănești. Treptat, mișcările au cuprins zece provincii, aflate în văile Râului Galben și Fluviului Yangzi, apoi, practic, întreaga țară. Ele au secat puterile imperiului timp de 31 de ani, până în 1658, determinând prăbușirea dinastiei Ming (1644). Aceste revolte ale populației se vor dovedi a fi cele mai mari din întreaga istorie a Chinei, jucând un rol determinant în evoluția ei.

În anul 1630, Zhang Xianzhong, născut (1606) în provincia Shaanxi, în tr-o familie nevoiașă, slujbaş în armata imperială, arborează steagul răscoalei. În scurt timp, în jurul său se adună o armată, iar el se autointitulează *Xiying Badawang* – Al optulea Mare Rege al Taberei de vest –, *Chuangjiang* – General viteaz. Duce un război mobil, căutând să-și extindă controlul asupra unui teritoriu de-a lungul Râului Galben. În 1635, participă la o întrunire a comandanților revoltelor țărănești, în cadrul căreia urma a fi formulate strategia și tactica acestora și adoptate măsuri pentru colaborarea lor. La scurt timp, Zhang Xianzhong suferă o înfrângere și armata sa se destramă.

Căpetenia rebelilor acceptă oferta Curții Imperiale, potrivit căreia, în schimbul capitulării, i se încredința un post de comandant adjunct în armata imperială. El se folosește de răgaz, pentru a reface puterea rebelilor. În 1639, se pune în fruntea unei armate însemnate și invadează provincia Sichuan. În 1641, îl detronizează pe regele local, membru al familiei imperiale, și împarte tezaurul acestuia poporului înfometat. Treptat, ocupă orașele importante și își impune (1646) dominația asupra întregii provincii, execută guvernanti și funcționari locali. Se autointitulează *Da Xi Huangdi* – Împă-

Shunzhi, împăratul din dinastia Qing în al cărui al treilea an de domnie a avut loc bătălia în urma căreia s-a scufundat în apele râului Min comoara

ratul Marelui Vest – și proclamă întemeierea dinastiei *Dashun* – Marea ocazie, iar orașul Chengdu devine capitală a imperiului său.

Documentele vremii au reținut marelui interes pentru înăvuire. După instalarea ca împărat, goleşte palatul regal de comori, pe care și le însușește (peste un milion de piese), confiscă marile averi existente în această provincie bogată și le etalează în 24 de încăperi, mândrindu-se cu ele. Specialiștii consideră că valoarea acestora se ridică la 1 miliard liang de argint (1 liang = 50g), ceea ce echivalează, în banii de azi, cu o avere de trei miliarde yuani (1 dolar USD = 6,900239 yuani). În comparație cu el, împăratul Chinei putea fi considerat „un sărăntoc”. Nu se

cunoaște nici cât din această avere a reușit să încarce pe barje, atunci când a fost atacat de comandantul miliției de apărare a provinciei Sichuan, Yang Zhan, și nici cât din cantitatea încărcată pe barje s-a scufundat în râu. Dar, oricum, comoara era mare și a alimentat de-a lungul secolelor frecvente visuri de îmbogățire și implicit de fericire.

În 1647, Zhang Xianzhong moare în bătălia de pe Muntele Phoenix, răpus de armata noii dinastii Qing, întemeiată de manciurieni. După cele întâmplate, în popor a început să circule zicala: „Acolo unde dragonul de piatră se află în fața tigrului de piatră, se găsesc aur și argint în valoare de miliarde. Cine le găsește va putea să cumpere întregul oraș Chengdu” (capitala provinciei Sichuan, una dintre cele mai bogate din China).

Legende despre fabuloasa comoară s-au născut imediat după ce barjele au fost înghițite de apele râului. Mai bine de 300 de ani, au rămas vii în mintea oamenilor, alimentate de vreun lingou de aur sau de argint ori de alte piese de valoare, prinse întâmplător în plasele pescarilor. De multe ori, autoritățile imperiale Qing au sperat să depășească unele greutăți financiare de moment prin găsirea comorii; în acest scop au poruncit efectuarea unor cercetări în albia râului Min. Rezultatele au fost însă modeste, în comparație cu așteptările, ele concretizându-se „doar”

Călăreți în armură din armata dinastiei Ming

Războinic din armata dinastiei Qing

De curând, mass-media anunța că în China a fost scoasă la lumină o comoară ce a aparținut „unui rebel chinez din secolul al XVII-lea”. Am rugat-o pe doamna Anna Eva Budura, cunoscut sinolog, să ne scrie un articol pe această temă.

COMOARA LUI ZHANG XIANZHONG

Câteva dintre comorile recuperate, între care sigiliul de aur al lui Zhang Xianzhong cu figura unui tigrișor din aur, ce urmează a fi expuse în viitorul muzeu

● Generalul cel viteaz acceptă oferta Curții și... invadează provincia Sichuan ● Poporul înfometat primește parte din tezaurul regelui local ● Autoproclamat împărat, Zhang Xianzhong confiscă și expune averile provinciei ● Barja cu comori se scufundă în Min ● Plasele pescarilor aduc din când în când la suprafață câte un semn dat de comoară ● Lingouri pentru plata impozitelor, pe fundul apei ● Tezaurul rebelului inflamează mințile ● Jos un uriaș șantier arheologic, sus un muzeu

Dr. ANNA EVA BUDURA

„Atunci când Zhang Xianzhong a aflat că o armată puternică comandată de Yang Zhan se apropie, s-a înspăimântat tare și s-a pus în fruntea armatei sale de 100.000 de rebeli. Și-a încărcat comoara pe 1.000 de barje și s-a pregătit de confruntarea finală”. Așa scrie în Istoria oficială a Dinastiei Ming, redactată de istoricii dinastiei Qing. Din Analele județului Pengshan aflăm că „în toamna celui de al treilea an de domnie a împăratului Shunzhi (1646) bătălia decisivă a avut loc în apropierea târgului Jiangkou. Ambarcațiunile încărcate cu tezaurul lui Zhang Xianzhong au fost incendiate. Pierderile au fost imense. Barjele s-au scufundat”.

Arheologi și tehnicieni pe șantier

Cine este personajul de al cărui nume este legată una dintre primele trei mari comori ale lumii?

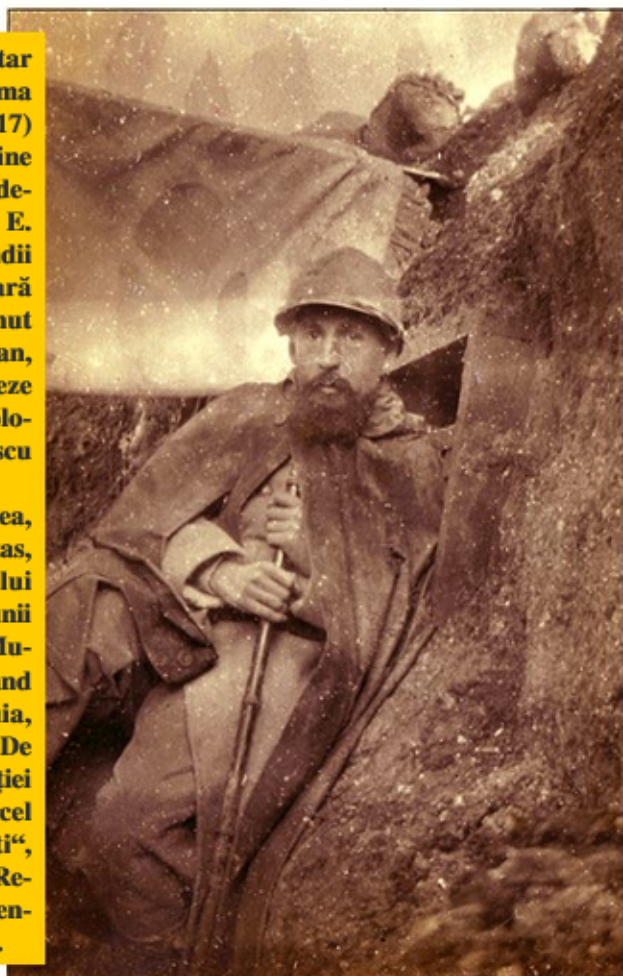
Eveniment

DONAȚIA MARCEL FONTAINE

CRISTINA CONSTANTIN

În ziua de 30 martie, la Cercul Militar Național, a avut loc masa rotundă cu tema „Reorganizarea armatei române (1917) în relatarea căpitanului Marcel Fontaine din Misiunea Militară Franceză”, moderată de general-maior (r) dr. Mihai E. Ionescu, directorul Institutului de Studii Politice de Apărare și Istorie Militară (Magazin istoric, nr. 5/2017). Au susținut alocuțiuni: colonel dr. Cristophe Midan, atașat al Apărării al Republicii Franceze în România și Republica Moldova, colonel (r) dr. Petre Otu, dr. Sergiu Iosipescu și dr. Daniel Cain.

Cu acel prilej, doamna Lidia Bodea, director general al Editurii Humanitas, a înmănat actul oficial al donației lui Marcel Fontaine, ofițer în cadrul Misiunii Militare Franceze în România, către Muzeul Militar Național „Regele Ferdinand I”, reprezentat de directorul acestuia, colonel ing. dr. Petru Valentin Glod. De asemenea, a avut loc vernisarea expoziției „Pe fronturile Marelui Război. Marcel Fontaine – de la Verdun la Mărășești”, realizată de Muzeul Militar Național „Regele Ferdinand I”, în care au fost prezentate o parte dintre fotografiile donate.

Marcel Fontaine, în tranșee, Artois, decembrie 1915

Memorialistica referitoare la Marele Război prezintă în patrimoniul Muzeului Militar Național „Regele Ferdinand I” s-a îmbogățit astfel cu jurnalul și fotografiile lui Marcel Fontaine. Publicate parțial de Editura Humanitas, aceste documente completează mărturiile referitoare la Primul Război Mondial.

Marcel Fontaine (1888 – 1973) a fost mobilizat în armata franceză la începutul războiului,

ca locotenent, luptând pe fronturile de la Marna, Artois și Verdun. Din noiembrie 1916 avea să facă parte din Misiunea Militară Franceză în România. După terminarea războiului, la vârsta de 30 de ani, a revenit în România, unde a activat ca profesor la Turnu-Severin și la Craiova. Apoi a fost director de studii la Liceul Francez din București și director al cursurilor publice ale Institutului

în lingouri de argint cântărind 10.000 de liang, unele piese cu pietre prețioase și obiecte de jad.

În 1749, în al 59-lea an de domnie a împăratului Qianlong, întâmplarea a împlinit strădaniile. Niște pescari au scos din ape o cutie de lemn ce conținea lingouri de argint și au predat-o guvernatorului provinciei. Acesta a ordonat deplasarea unei echipe în locul respectiv, echipă care după câteva zile de săpături a scos la iveală 40.000 de lingouri de argint, cu un format specific al lingourilor, pentru plata dărilor către Curtea Imperială și către administrația înscăunată, în provincia Sichuan, de Zhang Xianzhong.

După proclamarea Republicii China (1912), Yang Bailu, secretarul general al Comandamentului Militar al provinciei Sichuan, a inițiat chiar înființarea unei companii pe acțiuni pentru descoperirea comorii, dar săpăturile au adus la suprafață doar... două coșuri de monete din aramă.

Marca descoperire se lăsa așteptată. Era nevoie de invențiile tehnice de la sfârșitul secolului al XX-lea. La începutul anilor '90, inițiativa particulară și-a spus cuvântul. Persoane întreprinzătoare, echipate cu detectoare de metale și costume de scafandri, au început să acționeze. Autoritățile locale au sesizat creșterea „activității” nocturne în zona râului Min, unde, pe mal, fusese ridicată o stelă pentru a marca locul în care barjele cu comoara rebelului Zhang Xianzhong se presupune că s-ar fi scufundat. Rezultatele acestor acțiuni au început să se reflecte în creșterea nivelului de trai din aşezările din jurul sitului, ca și în raportarea frecventă a găsirii unor lingouri de argint, unele chiar de 1.850 g.

Începând din anul 2005, în albia râului Min din perimetrul târgului Jiangkou, zona Pengshan, au fost mereu descoperite însemnate vestigii: coperte din aur pentru documente, lingouri de aur, monete emise de Împăratul Marelui Vest, obiecte de argint. Cea mai spectaculoasă descoperire a fost cutia plină cu lingouri de aur scoasă la lumina zilei la 20 aprilie 2005. Zona a devenit vulnerabilă la jafuri. A fost momentul când organele de ordine au considerat necesar să întreprindă unele cercetări. În 2016, au fost instrumentate cazuri ale unor jafuri ce implicau bunuri în valoare de 300 milioane de yuani. Zeci de dosare au fost trimise în fața instanțelor judecătorești, fiind recuperate piese de valoare

inestimabilă, în număr de 100. Opt dintre acestea sunt de importanță primordială pentru tezaurul țării, 38 sunt de gradul doi și 54 de gradul trei.

A fost și momentul când organele de stat au organizat un uriaș șantier arheologic, primul șantier arheologic subacvatic din China, înzestrat cu cea mai modernă tehnică de detectare a metalelor și de observație din aer. La 5 ianuarie 2017, pe suprafața îndiguită de 1 milion metri pătrați, s-a dat startul unei activități științifice unice în China, și nu numai. Concomitent a început și construcția clădirilor viitorului muzeu, în care urmează să fie expuse – în 24 de încăperi – comorile recuperate din îmbrățișarea apelor.

La 20 martie 2017, s-au comunicat publicului primele rezultate ale muncii depuse de arheologi, tehnicieni, scafandri: au fost scoase la suprafață 20.000 de piese monete de aur și

argint, copertele de aur ale unor legi, lingouri de argint (special turnate pentru plata impozitelor), inele, cercei, cuțite, săbii și sulite din fier. O valoare deosebită o re-

Lingouri de argint, atât de mult răvnite

Monetă din aramă, avers și revers, cu inscripția Dashun tongbao, emisă în anul de domnie Dashun al lui Zhang Xianzhong

prezintă monetele de aur cu inscripția *xiwang shangong* (Pentru merite deosebite din partea Împăratului Marelui Vest). Prețul de vânzare al uncia dintre aceste monete a atins suma de 2,3 milioane yuani.

Un loc de seamă printre obiectele recuperate ocupă sigiliul de aur al lui Zhang Xianzhong, turnat în anul 1643, piesă care dovedește fără nicio îndoială că această comoară aparține faimosului comandant al rebelilor, precum și un lingou de aur greu de 50 liang, turnat în anul 1621, provenit din tezaurul administrației locale a orașului Changsha, ca și un altul, greu de 100 liang, pentru plata dărilor, piesă mai rar întâlnită în siturile arheologice.

Specialiștii așteaptă cu nerăbdare viitoarele rapoarte venite de pe acest șantier arheologic, pentru a-și completa cunoștințele despre o epocă istorică importantă a provinciei Sichuan și a Chinei, în general. ■

risipite printre arbuști și livezi, cât ești de departe de război! Să fie oare posibil ca, dincolo de această tăcere întreruptă doar de ciripitul vesel al păsărilor, să se dezlănțuie înfricoșătorul sunet al tunurilor? Să fie adevărat că, dincolo de dealurile înșirate unul după altul până în zare, dar care îmi dau iluzia că sunt foarte apropiate, într-atât de pură este atmosfera, să fie posibil oare ca, pe acest pământ, să se întindă labirintul tranșelor și ororile câmpurilor de luptă?”

Cu diverse ocazii a avut șansa să întâlnească o serie de personalități, pe care le descrie. Remarcă faptul că generalul Eremia Grigorescu este „încă destul de tânăr, cu o fizionomie atrăgătoare și simpatică”. Pe colonelul Paul Anghelescu îl prezintă ca fiind un „bărbat cu înfățișare simpatică și care, lucru apreciabil pentru noi, vorbește foarte bine franțuzește”. Pe generalul Henri Berthelot îl cunoaște la 13 martie 1917, la Negrești. „Este un bărbat înalt, foarte corpolent, chiar burtos, ca un elefant. Are un cap mare cu trăsături dure, fruntea înaltă și craniul pleșuv. Un barbișon foarte mic, roșcat. Cu toată prestața lui, nu este deloc impozant. Pare chiar butucănos și greoi.” Are ocazia să îl cunoască și pe principele Carol la manevrele militare din 4 iulie 1917, urmate de o defilare, o masă festivă și toasturi. „Prințul a sosit cu automobilul, conducând chiar el... are o înfățișare specific englezească, iar un detaliu de anglomanie mă frapează: poartă batista la manșeta stângă.”

Către sfârșitul lunii martie 1917 se îmbolnăvește de tifos exantematic. „Va să zică, supraviețuisem marilor măceluri din Belgia, Champagne, Artois, Verdun, ca să sfârșesc prosteste în patul meu din cauza a patru păduchi. Fiindcă nu găsisem mai mulți în lenjerie.” Tot boala este aceea care determină schimbări în aspectul său fizic, barba fiindu-i înlăturată la cererea medicului.

La 19 mai 1917 nota în jurnal: „Același program de dimineață. La 10 și jumătate, în timp ce companiile se retrag în barăci, rețin pe poligon pe ofițeri și aspiranți și conduc în fața lor un exercițiu destinat să-i familiarizeze cu genul de luptă căruia foarte probabil vor trebui să-i facă față”. Surprinde foarte bine influențele militare franceze și prusace în rândul armatei române cu ocazia unei defilări a câtorva companii din cadrul regimentului unde făcea exerciții: „țepeni, cu piciorul în extensie completă, cu brațele lipite de corp și bustul rigid de parcă ar fi înghițit o baionetă... Influența prusacă e vădită. Ciudată combinație între pasul de găscă nemțesc și puștile franțuzești”.

În august 1917 unitatea a primit ordin de deplasare în prima linie a frontului. Va sta în bordei, în bivouac, sub cerul liber, în tranșee etc. Inevitabilele comparații cu ceea ce trăise pe frontul francez îl fac să noteze: „Iată-ne ajunși pe malul drept, împinși spre Siret precum trupele franceze de

La instrucție, cu o unitate militară română, în 1917

la Verdun sunt împinse spre Meuse și trebuind să înfruntăm, ca și ele, o puternică ofensivă germană... Ne aflăm aici la numai vreo zece kilometri de nemți; și mă mir foarte tare că sunt mult mai indulgenți decât pe frontul francez: pe câmpia din jurul nostru și în văzul baloanelor de observație și al avioanelor lor, convoaiele de material, chesoanele de artilerie, caii duși la adăpat, trupele umblă în voie fără să li se expedieze nici cea mai mică salvă de obuze. Așa ceva nu există în Franța.”

Noul context politic determinat de revoluția din Rusia și pacea preconizată au dus la plecarea Misiunii Militare Franceze din România. Căpitanul Marcel Fontaine se reîntorcea acasă, nu fără peripeții, după o perioadă în care avusese posibilitatea să cunoască o țară nouă, o țară care îl fermecase și în care avea să se întoarcă după încheierea războiului. ■

Francez din București. În 1930, la Turnu-Severin, Marcel Fontaine s-a căsătorit cu Alexandrina Zaharia, o tânără profesoară ca și el. Instaurarea regimului comunist l-a determinat să părăsească țara în 1948. A fost cel care a înființat secția română a Radiodifuziunii Franceze, fiind redactor-șef al acesteia până în 1956, având de asemenea colaborări la postul „Europa Liberă”. A murit la 16 iulie 1970, la vârsta de 82 de ani.

Vestea că a fost desemnat să participe la Misiunea Militară din România i-a provocat o imensă bucurie. Iată ce nota în jurnal la 17 noiembrie 1916: „17 noiembrie. Trépail (Marna) Când mă trezesc, ordonanța îmi înmânează un ordin de serviciu care mă umple de bucurie. Îmi vine să-l îmbrățișez pe om! Sunt desemnat să particip la Misiunea Militară în curs de formare pentru România... Acum s-a rupt orice legătură cu viața mea dinainte, groaznică viață de infanterist pe frontul francez... Oriunde m-aș duce, orice m-ar aștepta, nimic nu poate fi mai rău decât ce am văzut în ultimii doi ani și jumătate. Și oricum, va fi altceva. Trăiască România”. După mai multe peripeții, călătorind atât cu trenul,

Champagne, august 1915

cât și cu vaporul, la 23 ianuarie 1917 trecea Prutul, ajungând pe pământ românesc.

Primele impresii nu au fost dintre cele mai bune. În peisajul sinistru de iarnă oamenii erau în zdrențe, iar mahalalele Iașiului aveau „căsuțe mici și prăpădite”. Totuși, îi face o deosebită plăcere să constate că limba franceză era vorbită des. În ciuda lipsurilor generale remarcate, ospitalitatea localnicilor îi colegește, iar faptul că erau ofițeri francezi le asigura acestora anumite avantaje în privința aprovizionării la Manutanța centrală. Repartizat în zona Vasluiului, la o unitate neangajată în luptă, eroul nostru se consideră norocos. „Sunt infinit mai bine primit în acest sătuc din fundul Moldovei decât fuseserăm noi la Christiania, la Stockholm și mai ales la Petrograd!”

Un aspect care îl preocupă, pe măsură ce asistă la câteva scene, este acela al relațiilor dintre ofițeri și soldați. „Mă deranjează distanța asta mare pe care o observ aici între ofițer și soldat. O ierarhie da, perfect de acord. Dar nu o prăpastie!” Remarcă totuși că această ruptură între cele două părți dispărea cu ocazia unor sărbători, ca de exemplu Paștele. Iată ce nota la 15 aprilie 1917: „Paștele!... Astăzi soldații au și ei cozonacul lor, fiecăruia i s-au dat și câte două ouă; iar ofițerii, care în ziua asta excepțională merg să mănânce cu ei trebuie în plus... să ciocnească ouă cu ei... Este deci o sărbătoare oarecum egalitară”. Descoperă anumite scene de viață cotidiană în căsuțele tradiționale din satele moldovenești care îl impresionează. „Într-una [dintre case] stăteau față în față, în picioare, o bunică încăruntită, care torcea lâna, și nepoata ei de vreo 12 ani, care înfășura firul pe un ghem; am avut astfel impresia că am fost aruncat cu 100 de ani în trecut.”

Frumusețea peisajelor de pe meleagurile moldovene, indiferent de anotimp, îi exaltă spiritul literar. În plină iarnă, nota: „Astăzi a fost o vreme minunată; soarele strălucea frumos pe zăpada scânteietoare. Peisajele sunt splendide, cu sătucurile cu case albe și albastre presărate pe dealuri, cu sănii agile care lunecă pe drumeaguri invizibile”.

Vara îl face să uite că este război și îi aduce aminte de meleagurile natale. „În acest sat liniștit din Moldova, cu cele 30 de case ale sale

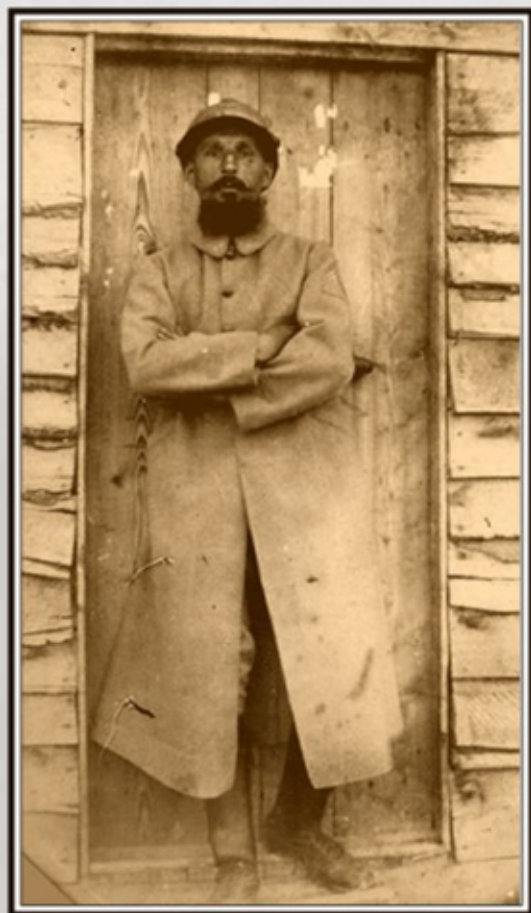

Într-un sat din Moldova, 1917

Militari români în iarna grea din 1916 – 1917

ALBUM ISTORIC

*Marcel Fontaine pe frontul francez,
august 1916,...*

... și pe frontul românesc, 1917

*Instruirea militarilor români în mânăuirea
puştii-mitralieră franceze Chauchat CSRG*

Manevre militare, iulie 1917

Transportul cu sania pe frontul din Moldova

Gospodărie țărănească în Moldova, 1917

când regele Filip al II-lea emite, în 1573, două ordonanțe privind măsurarea longitudinilor, prima luând ca meridian de origine orașul Toledo; în urma descoperirilor Indiilor era considerată mai naturală măsurarea longitudinilor spre vest. Ulterior, alți cartografi au luat alte și alte insule ca reper: Canare, Madeira, Capul Verde și Azore.

Puțini știu însă că și Oradea a fost considerată, în Evul Mediu, reper al longitudinilor. Aici a ridicat astronomul și matematicianul vienez Georg von Peurbach, în secolul al XV-lea, un observator astronomic, folosind Oradea drept meridian 0° în *Tabula Varadiensis* (adică *Tabelele Orădene*), publicate în 1459, folosite chiar de Cristofor Columb. Toate hărțile terestre și maritime ale lumii din acea vreme menționau acest fapt. În prezent numai unele hărți maritime mai păstrează acest reper. Să reamintim că la Oradea, important oraș al culturii renascentiste, fusese fondat în secolul al XV-lea primul observator astronomic din Europa de către episcopul Ioan Vitéz.

Regele invită un olandez

Acesta era deci contextul științific în care Franța depunea eforturi mari pentru a-și păstra prioritatea științifică.

La 22 decembrie 1666 Ludovic al XIV-lea fondează Academia Regală de Științe, după modelul Academiei dei Lincei de la Roma (1603; *Magazin istoric*, nr. 4/1976) și

Planul Oradei, reper al longitudinilor, și astronomul și matematicianul vienez Georg von Peurbach

al Royal Society (*Magazin istoric*, nr. 3/1974) de la Londra (1645). Câteva luni mai târziu, la 21 iunie 1667, chiar în ziua solstițiului de vară, este fondat și Observatorul din Paris.

Arhitectura i-a fost încredințată lui Claude Perrault (1613 – 1688), fratele celebrului povestitor Charles Perrault. Observatorul a fost construit în perioada 1667 – 1672. Semnătura lui Claude Perrault apare și pe alte proiecte importante, de exemplu fațada orientală a Palatului Luvru. El este cunoscut și pentru cercetări de anatomie, fizică și istorie naturală. Vechea clădire a Observatorului, aflată, ca mai toate observatoarele astronomice, în sudul Capitalei, în preajma grădinii Luxembourg, se numește astăzi, în onoarea lui, Bâtiment Perrault.

Pentru realizarea ambițioaselor obiective ale noii insti-

tuții, Ludovic al XIV-lea l-a invitat pe Christiaan Huygens (1629 – 1695), matematician, astronom și fizician olandez, deja celebru pentru câteva realizări științifice remarcabile, dintre care menționăm teoria undulatoare a luminii și calculul forței centrifuge. În 1655 Huygens îl descoperise

pe Titan, satelitul lui Saturn, iar în anul următor a stabilit că inelele lui Saturn sunt formate din roci și a observat nebuloasa Orion. Se mai ocupă de calculul probabilităților, dar și de teoria pendulului oscilant, în scopul regularizării mișcării orologiilor cu ajutorul unui pendul. În anul 1666 ia în considerare efectele forței centrifuge cauzate de rotația terestră asupra diferenței de greutate între poli și ecuator, ajungând mai târziu, în același timp cu Newton, la ideea turtirii globului terestru.

Sunt, așadar, suficiente argumente pentru ca o personalitate de această mărime să fi atras atenția francezilor, pentru a-l invita și a-l alege membru al Academiei Regale de Științe, dar și pentru a-i încredința lucrările astronomice la Observatorul din Paris.

Starea sa de sănătate îl obligă însă să se întoarcă curând la Haga, unde își va termina nu numai cercetările, dar și meditațiile privind relația dintre știință și religie, luând serios în considerare sistemul copernican. În cartea sa *Cosmotheoros, sive de terris coelestibus, earumque ornatu, conjecturae* (Teoria cosmosului sau ipotezele despre locui-

1667. Ministrul Jean-Baptiste Colbert îi prezintă regelui Ludovic al XIV-lea pe membrii Academiei Regale de Științe

OBSERVATORUL DIN PARIS 350 DE ANI

MAGDA STAVINSCHI

Secolele XV-XVI sunt marcate în istorie prin marile descoperiri geografice. Or, a călători însemna în primul rând cunoașterea cu exactitate a coordonatelor locurilor pe unde treceai. Așa se face că o problemă presantă devenea cartografia.

Dacă latitudinea nu ridica probleme dificile, ea fiind calculată prin măsurarea înălțimii Stelei Polare deasupra orizontului, longitudinea avea nevoie de un reper, la care să se poată referi orice călător pe apă sau pe uscat, mai exact, de un prim meridian.

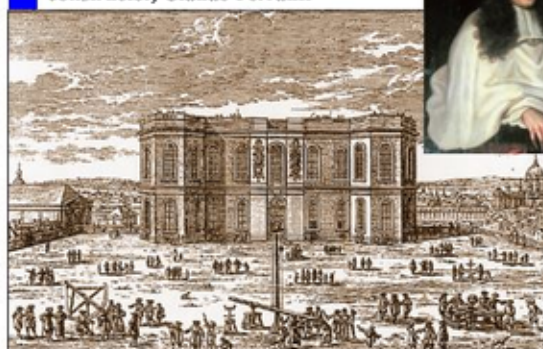
Ideea acestui reper era veche, pentru că însuși astronomul Hiparh încercase, în secolul al II-lea î.H., stabilirea unei diferențe de longitudine între două localități, pornind de la Insula Rodos, unde făcea observații astronomice. Ptolemeu (cca 100 – 160 d.Hr.) va adopta, ca meridian de origine sau ca prim meridian, Insulele Fortunate, numite astăzi Insulele Canare, ele fiind pentru el marginea vestică a lumii, estul nepărând să aibă astfel de margini.

Papa Alexandru al VI-lea își marchează pontificatul prin elaborarea, la 4 mai 1493, a bulei *Inter Caetera*, care îm-

părtea Lumea Nouă între Spania și Portugalia, trăgând o linie de demarcație între sferile de influență ale celor

două țări la 100 leghe vest de Insulele Azore și Insulele Capului Verde. La protestele Portugalici, aceasta a fost din nou deplasată, prin Tratatul de la Tordesillas (1494), către un meridian situat la 370 de leghe vest de Insulele Capului Verde. Problema este reluată de Spania,

Vechea clădire a Observatorului, cu toate instrumentele sale, și arhitectul constructor, Claude Perrault

sau din țară. Ne vom opri însă la unul dintre aceștia: Hrisant Notara. El a fost teolog, preot, cu o vastă cultură, dobândită în cele mai celebre centre universitare ale vremii și, în particular, o solidă cultură științifică.

Ajuns la Curtea lui Brâncoveanu, acesta îi remarcă capacitatea intelectuală deosebită și îl trimite la noi studii, pregătindu-l atât pentru educarea propriilor fii, cât și a tinerilor din principatul său sau chiar a celor de la sud de Dunăre, care frecventau deja Academia Domnească pe care o înființase.

Notara a început studiile de astronomie mai întâi în Germania, în 1688. Cinci ani mai târziu pleacă la Moscova, unde se ocupă de înființarea unei tipografii. În 1696 continuă studiile la Universitatea din Viena, apoi la Veneția și Padova. Un alt centru universitar își va pune însă amprenta pe educația sa științifică: Observatorul din Paris, condus în acea perioadă de Jean-Dominique Cassini. În 1700 Cassini pare să-i fi arătat o mare prietenie și chiar l-a găzduit la Observator timp de o săptămână.

Deși găsim chiar la Notara specificat acest lucru, pare aproape imposibil ca el să fi învățat atâtea lucruri de la Cassini în numai o săptămână. S-ar putea să fi fost vorba doar despre una dintre vizitele sale la Paris, pentru că în arhivele Observatorului se află chiar o notă de observații, semnată de Chrysanthos Notarà, *Archimandrita Hierosolymitanus*, adică *arhimandrit la Ierusalim*. Observațiile au fost făcute chiar cu luneta lui Cassini, pe care acesta o folosea pentru observarea sateliților lui Jupiter, așadar încă un privilegiu oferit oaspetelui său.

Sateliții lui Jupiter erau utilizați pentru determinările de

**Astronomul și fizicianul
Adrien Auzout
și experimentele sale**

longitudinii, stabilite până atunci în special cu ajutorul eclipselor de Lună. Era începutul astronomiei geodetice și a cartografiei, de care Notara va fi deosebit de atras.

Așa cum scrisese astronomul și fizicianul Adrien Auzout în 1665, în dedicația pe care i-a făcut-o regelui la *Epiphémérides de la comète de 1664* (Efemeridele cometei din 1664), „nu există vreun regat în Europa la care hărțile geografice să fie atât de greșite și în care situația locurilor să fie atât de nesigură.” Pentru a

**Teologul și învățatul
Hrisant Notara a trecut prin
multe universități europene
din vremea lui**

coordona și ameliora această situație, Colbert încredințează cartografierea Franței Academiei de Științe. Urmarea a fost că astronomul Philippe de La Hire (1640 – 1718) publică în 1693 *La Carte de France corrigée par ordre du Roy* (Harta Franței corectată din ordinul Regelui), pe baza determinărilor astronomice ale lui Cassini.

La rândul său, Notara determină și notează coordonatele geografice ale orașelor București și Târgoviște. Tot ce a învățat Hrisant Notara de la universitățile pe unde a trecut și mai ales de la Cassini se va reflecta în cartea *Introductio ad geographiam et sphaeram* (Introducere în geografie și sferă), pe care o va publica la Paris în 1716.

Epoca fanariotă impune o încetinire a educației în Principatele Române, care va fi recuperată spectaculos după Unirea din 1859. Înființarea celor două Universități la Iași (1860) și București (1864) impune un înalt nivel de pregătire a studenților, care se putea face doar prin trimiterea acestora la doctorate în străinătate. Nu este așadar surprinzător că una dintre cetățile de marcă ale vieții universitare din Europa secolului al XIX-lea, Sorbona, va fi principalul punct de atracție pentru tinerii studenți. Trei dintre primele patru teze de doctorat în matematică vor fi consacrate subiectelor de mecanică cerească, deci de astronomie. Ele vor fi susținute de Spiru Haret (1877), Constantin Gogu (1882) și Nicolae Coculescu (1895; *Magazin istoric*, nr. 7/2016).

Observatorul Astronomic fondat în București în 1908 va fi format după modelul celui francez, iar tot ce va urma în cercetarea românească astronomică va fi în strânsă legătură cu Observatorul din Paris, chiar și în zilele noastre. ■

torii planetelor; Haga, 1698), el face numeroase comentarii despre teza copernicană, ajungând chiar la ideea posibilității vieții în jurul altor stele din univers, dar nu și a unei vieți inteligente; toate acestea au fost posibile datorită unui climat mai liber în Țările de Jos decât în alte părți ale Europei.

Huygens nu lăsase însă locul liber la Paris. Cel pe care-l va îndruma îndeaproape, pregătindu-i lui și urmașilor săi o îndelungată carieră la conducerea Observatorului, va fi Jean-Dominique Cassini (1625 – 1712).

Dinastia Cassini

Acesta este, așadar, un alt savant invitat de Jean-Baptiste Colbert, la sugestia regelui Ludovic al XIV-lea, pentru susținerea progresului științific în Franța și punerea la punct a noului Observator.

Născut la Peinaldo, în nord-vestul Italiei, va lucra între 1648 și 1669 la Observatorul din Penzano, dar și la Universitatea din Bologna, unde va preda geometria euclidiană și astronomia lui Ptolemeu, conform preceptelor Bisericii catolice. Cea heliocentrică a lui Copernic, deși expusă în *De Revolutionibus Orbium Coelestium* (Asupra revoluției sferelor cerești) în 1543, va fi acceptată mult mai târziu de Biserica catolică și predată în universități abia la începutul secolului al XIX-lea, în urma deciziei din 1822, care autoriza predarea sistemului lui Copernic și care recunoștea că doctrina mobilității Pământului nu este contrară Scripturii. În realitate, chiar mai înainte era predată în universitățile catolice, cu unele precauții și numai în paralel cu cea ptolemeică.

Cassini a descoperit în 1665 Marea Pată Roșie de pe Jupiter

Jean-Dominique Cassini

și a determinat, în același an, vitezele de rotație ale lui Jupiter, Marte și Venus. El a sosit la Paris în primăvara lui 1669 și s-a instalat la Observator în septembrie 1671, când au fost finalizate parterul și primul etaj al clădirii. Vine la Paris cu instrumente de cea mai bună calitate din Italia; cu ele va descoperi patru sateliți ai lui Saturn (Japet, Rhea, Thetys și Dione), precum și, în 1675, diviziunile inelelor lui Saturn care-i poartă numele. În 1673 a făcut prima măsurătoare precisă a distanței Pământ – Soare, pentru ca zece ani mai târziu să determine paralaxa Soarelui. În 1690 observă pen-

Christiaan Huygens, matematician, astronom și fizician olandez, și el invitat al suveranului francez

tru prima oară rotația diferențială din atmosfera lui Jupiter.

Cassini s-a stabilit în Franța în 1673, unde este naturalizat și se căsătorește, iar urmașii lui vor forma o adevărată dinastie de oameni de știință, ultimul, Henri Cassini (1781 – 1832), fiind însă botanist. Așadar, Observatorul a fost condus timp de 125 de ani de patru reprezentanți ai familiei Cassini.

În cealaltă parte a Europei, un alt domnitor iluminat va aduce un puternic avânt cultural în țara sa. Este Constantin Brâncoveanu (1654 – 1714), despre a cărui domnie s-a scris mult și mai ales despre credința sa neștrămutată în Dumnezeu, poate nu însă îndeajuns despre aleasa sa cultură, în care se îmbina influența iluminismului din Europa de Vest cu cultura grecească, atât de puternică în Țările Române în acea vreme.

El a făcut tot ce a putut ca să transmită această cultură și sete de cunoaștere fiilor săi și tuturor celor care-l înconjurau. A înființat în 1694 Academia Domnească din București (*Magazin istoric*, nr. 9/1983), o școală superioară la care limba de predare era greaca. În paralel cu acest „colegiu public pentru pământeni și străini”, funcționau și alte școli, în care lecțiile erau predate în română sau slavonă. A susținut tiparul, publicând prima ediție a *Sfintei Scripturi* în limba română, operă uriașă pentru acea epocă; a pus în lucru mai multe tipografii, în special cu sprijinul lui Antim Ivireanul (*Magazin istoric*, nr. 11/2016).

**Hrisant Notara
învață
și transmite
mai departe**

S-a înconjurat de personalități de cultură din străinătate

Generalul Nicolae Arghirescu, comandantul Diviziei 6 Infanterie, în 1916

În timpul unui atac de noapte al trupelor germane (20 aprilie 1917) „în direcția Poienii Încărcătoarea întins până în direcția Fata Moartă, un pisc pe partea Mărăștilor, [...] postul de comandă al Secției Marelui Stat Major nu a fost la înălțime. Acolo era numai un sublocotenent la aparat, s-a zăpăcit, își pierduse mințile. S-au pierdut, în noaptea aceea, ostași de-ai noștri, morți, răniți și luați prizonieri, chiar scoși din tranșeele noastre [...]”

A doua zi se anchetează și se face critica luptei din noaptea de 20 aprilie. Se judecă pe scurt și pe loc cum s-a ajuns ca inamicul să vină până în tranșeele noastre și să facă și prizonieri. A participat și căpitanul Du Sartell, reprezentant pentru artilerie din Misiunea militară franceză.

„S-a judecat acest fapt și au găsit vinovați pe trei sublocotenenti de la postul de comandă al Marelui Stat Major, Secția de Observații. Au fost condamnați, doi la moarte prin împușcare și unul la muncă silnică cu degradare. „Aceasta s-a făcut pe front, a doua zi, în fața tuturor, în marginea codrului. Aceștia erau niște tinerei ofițeri. I-au legat la ochi, în fața trupelor, și plutonul de execuție a tras. Gropile erau făcute. Unul din ei plângea amarnic, dar în zadar. Atunci, i-a schimbat și pe ceilalți ofițeri din acest post, dând elevi în locul lor, ca după două zile să-i schimbe și pe aceștia”.

Elevii-ofițeri au fost înlocuiți la 23 aprilie 1917. Generalul Arghirescu, comandantul Diviziei 6, a recrutat nouă subofițeri, printre care și Th. Pâslaru, din Regimentele 12 – 17 Artilerie, punându-i la dispoziția postului de comandă al Marelui Stat Major, Secția Observații. Cei nouă subofițeri au fost atenționați: „dacă nu veți fi atenți, veți păți ca cei doi sublocotenenti. Acum, acolo sunt elevi. Ei sunt prea cruzi și slabi pentru o asemenea răspundere. Voi sunteți gradați și ostași vechi, cu pătrundere”.

Cei nouă subofițeri au fost instruiți de către colonelul Costescu și de elevii-ofițeri în privința misiunii lor. Elevii-ofițeri „ne-au arătat și explicat toate. Greu n-a fost pentru noi să învățăm, devenind stăpâni pe situație”. „Am luat în primire centrala telefonică. Domnul colonel Costescu ne-a explicat cum vom comunica. El e în permanență cu noi, el dă comanda și lui îi dăm orice informații ce survin de la orice unitate sau observator. Asta-i tot!”

Postul de comandă al Secției Observații a Marelui Stat Major era amplasat pe vârful unuiu dintre dealurile din zona Mărăști, aproape de Pralea, la nord de valea Mărăști. Iată cum îl descrie memorialistul: „În grota aceea, lungă de 40 m, făcută gaură în vârf și pisc de munte până la pătrundere, de un metru

Baterie de artilerie (1917)

lată, un metru și jumătate înaltă, acolo era făcută și instalată centrala [telefonică – n.n.], o cameră 4x6 [metri – n.n.]; din aceștia, 2 m pentru domnul colonel, despărțit cu scânduri. Bolovanii scoși, aruncați pe o gaură de 40x40 mm în vâlcea. De aceasta ne-am servit și ca vizetă în peretele muntelui de observam orice mișcare a nemților pe poziție. Această gaură o împrăștiștam în fiecare dimineață cu cetină verde”.

Personalul, cu misiuni legate de observații și comunicații prin telefon, aflat sub comanda colonelului Costescu, era format din 12 militari. „Am tras la sorți, să vedem cum urmăm la schimb. Noi eram 12 ostași, așa că, în 24 de ore, făceam 2 ore de cart. Răspundeam de orice mișcare a întregului sector. Eu am tras la sorți numărul 6, deci făceam de serviciu de la ora 6

Inedit

UN SUBOFITER ÎN BĂTĂLIA DE LA MĂRĂȘTI

TRAIAN D. LAZĂR

Intitulate Povestiri și amintiri din trecut, relatările subofiterului Theodor Pâslaru privind participarea sa la războiul de întregire a României aduc informații istorice inedite despre evenimente.

Înrolat voluntar în Regimentul 16 Artilerie, el a participat la campania din Transilvania, atât la ofensivă, cât și la retragerea pe linia Carpaților, a vechii granițe. A îndeplinit misiuni în spatele frontului, în momentul când trupele Puterilor Centrale au ocupat zona Prahovei și a Buzăului (Magazin istoric, nr. 8/2016 – 1/2017). A fost decorat pentru aceasta și i s-a dat o permisie. La 20 martie 1917 a revenit la unitatea sa, aflată pe poziții de apărare, la Pralea, aproximativ 20 km distanță de stația de cale ferată Căiuți.

A primit misiune „în linia întâia a infanteriei, la observatorul 6 prim al artileriei”. „Era o poziție accidentată cu râpi și în aceste râpi era făcută în mal gaura de adăpost, unde aveam instalat telefonul pe o singură linie. Tot în gaura aceea aveam și patul comun, făcut din crengi și vreascuri. Salteaua era frunzișul și foaia de cort, iar învelitoare era mantaua”. Din aprilie 1917 a fost adus „în baterie, pentru a îndeplini diferite servicii”.

În timpul operațiunilor militare din 1916 se constatau anumite deficiențe în comunicațiile dintre comandamentele unităților de pe linia frontului și comandamentul central al armatelor. A fost necesar să se ia măsuri pentru îmbunătățirea actului de comandă. Aceasta presupunea: culegerea unor informații corecte despre situația reală din linia întâi, transmiterea lor rapidă la Marele Stat Major, comunicarea către unități a ordinelor de operațiuni, urmărirea executării lor, etc. În acest scop au fost înființate Secții ale

Ofițeri la un post de comandă pe front

Marelui Stat Major în diferitele sectoare ale frontului.

Subofiterul Theodor Pâslaru a făcut serviciul, în perioada 23 aprilie – 21 iulie 1917, la postul de comandă al Secției Observații a Marelui Stat Major din sectorul Mărăști. Memoriile sale constituie o sursă valoroasă pentru cunoașterea modului în care a funcționat această secție înainte și în cursul bătăliei de la Mărăști.

Trei vinovați

Inițial, personalul Secției de Observații era format din tineri ofițeri, sub comanda colonelului Costescu. În serii de câte trei, tinerii ofițeri aflați de serviciu primeau informații de la unitățile de pe linia frontului și de la observatoarele artileriei și infanteriei, le comunicau colonelului Costescu, iar acesta proceda în consecință, în special prin dirijarea sprijinului de artilerie pentru trupele atacate.

Inedit

ÎNSEMĂRI DIN RĂZBOI

ȘTEFAN POPESCU-FILUTZĂ

Întâ-l pe autorul nostru (Magazin istoric, nr. 3 - 5/2017), notându-și considerațiile despre viața de oștean la începutul anului 1917.

10 Ianuarie [1917]. La 8 ianuarie, în urma ordinului primit, am plecat din Ivești, spre Târgul Stănișești, în jud. Tecuci. E singura deplasare care pare a fi fără rost. Nici nu continuăm retragerea noastră cum facem de aproape patru luni, nici înapoi nu mergem. E se pare o deplasare care ar putea fi interpretată mai mult ca o nevoie economică decât ca o continuare a retragerii.

Populația, cum află de plecarea noastră, îngroapă în pământ tot ce are mai bun, de frica aliaților noștri, care de obicei vin imediat după plecarea noastră și fură tot. Drumul spre Stănișești l-am făcut în niște condițiuni care nu se pot descrie. Din peste 20 de căruțe și furgoane aproape toate s-au răsturnat și

Iarna 1917 la Buzău

nici unul n-a putut face nici 10 km în tot cursul zilei.

Depozitul Corpului II, care a plecat cu noi, abia a parcurs în tot cursul zilei distanța de 6 km (până la Corbești), unde a și rămas.

După trei zile am ajuns în fine la Stănișești, prin multe peripeții, rămânând 24 ore la Glăvănești.

Stănișești este un sat așezat între dealuri mari și foarte apropiate. Departe de Tecuci, capitala județului din care face parte; e poate unica localitate din țară atât de îndepărtată de marile linii de circulație și de marile centre. La sosirea noastră tot târgul e în stradă. Se pare că locuitorii acestui sat n-au văzut de multă vreme trupe, așa se și explică că viața e foarte ieftină și se găsesc de toate din abundență.

Frontul nostru de luptă se pare că e definitiv fixat. Nu se știe precis dacă orașul Focșani este în posesia inamicului. Comunicatele sunt foarte laco-

Spital pentru răniți

la 7 dimineața și tot așa seara. În timpul liber aveam alte misiuni. Ne duceam la toate unitățile pe poziție și stăteam de vorbă cu ostașii din linia I și a II-a pentru a le ridica moralul și a observa ce nemulțumiri au și dacă ofițerii își fac datoria conștiincios“. De asemenea, controlau starea firelor de telefon, pentru a nu fi rupte. Existau și ostași „anteniști“, care deserveau aparatura și antena pentru comunicații radio și telegrafice.

Căpitanul „Dișartel“ către colonelul Costescu

Pozițiile trupelor române erau delimitate de cele inamice prin rețele de sârmă ghimpată. În spatele acestora, se aflau observatoare ale infanteriei și ale artileriei. Un post de observație era servit de obicei de un sublocotenent și șase ostași aflați de strajă 12 ore. Prin fir telefonic ei anunțau postul de comandă al Secției Observații despre acțiunile militare din zona lor. Comunicațiile se făceau în clar.

Constatându-se că patrulă germană pătrundea noaptea în spatele trupelor române și interceptau liniile telefonice române, culegând informații prețioase, „s-a dat ordin de a chema și a da ordine cu [cifru – n.n.] alfabetic și denumiri secrete a fiecărui regiment, așa că acum nu știam decât noi de la postul de comandă numele și numărul ce-l au [unitățile militare – n.n.]“.

Atunci când postul de comandă era alertat că inamicul ataca o anumită poziție a trupelor noastre, lua legătura cu unitățile de artilerie și dirija focul de baraj asupra atacatorilor, tirul fiind bine precizat de informațiile observatoarelor. Iată relatarea memorialistului despre un atac din 16 mai 1917: „Atacul a început la ora 3 dimineața în direcția Poiana Ursului, cota 612. A ieșit pe zonă, din tranșee, o trupă. Ai noștri îi văd. Îi lasă. Când se apropie de rețele, începe artileria noastră a trage în ei. Atunci ni se semnalează ieșirea la atac în mai multe părți. Ordonăm să tragă cu tunurile în acele părți. Trag și ei cu obuzierele lor, dar vai, tot într-ai lor. Măresc tirul și bat pe pozițiile noastre. Ai noștri erau retrași [de pe poziții – n.n.], dar gata de atac, când vedem orice mișcare de-a lor, că nu se astâmpără și vor să piardă oameni mulți. Ni se dă comanda de a trage cu toate 286 tunuri,

luat barajul [de foc – n.n.] de la stânga spre dreapta. A fost ceva îngrozitor! Nimic nu a rămas din liniile de tranșee inamice, foc, pară, fum și praf, mâini, picioare, capete, corpuri, mațe și căști ca ceaune, pustiu și miros de stărvuri arse“.

Secția era dotată și cu mijloace de comunicații radio-telegrafice (antena și aparatură), folosite pentru conlucrarea cu aviația. Un avion cu pilot și observator survola câmpul de luptă, iar observatorul comunica Secției de Observații datele necesare pentru dirijarea tragerilor. În lupta din 16 mai „căpitanul francez [amintitul căpitan Du Sartell – n.n.] cu aeroplanul ne comunica tot, prin antena. Când au înaintat puțin ieșind din liniile

Cu privirea spre cer, urmărind un avion,
lângă un post telegrafic fără fir

lor, ne-am pus cu artileria noastră pe ei de au fugit și cei puțini ce au mai rămas. A început și o adiere de vânt, ce a spulberat gazele. La ora 4 p.m. a fost liniște pe întreg sectorul nostru“.

Cooperarea cu aviația funcționa bine și în iunie 1917: „Antena noastră, din fața postului de comandă, mergea bine. Tot ce se comunica de către domnul căpitan Dișartel [Du Sartell – n.n.] de sus, din aeroplan, prindeau băieții noștri exact și îi comunicau domnului colonel [Costescu – n.n.] pe franceză. Toți erau băieți deștepți, cu clase secundare. Prin pădure, se formaseră, ici-colo, pichete de incendiu, cu câte zece oameni, cu o pompă cu brațe, iar oamenii cu lopeți și topoare, ca pompierii. În caz că nemții vor bate cu gaze flamante, cum și bătuseră de câteva ori, să fie stins imediat incendiul“.

(Va urma)

Februarie. În cursul șederei la Stănișești am fost trimis de câteva ori la Bacău și Bârlad pentru diverse nevoi. În ambele orașe e o stare de nedescris. Toate prăvăliile sunt închise din cauza lipsei de mărfuri, mâncare nu se găsește, locuințe pentru încartiruire nu se găsesc sau, în cazul când cu multe greutate poți obține un loc în entruul vreunei case de la periferia orașului, trebuie negreșit să o păzești, pentru a nu-ți lua alții locul... cu grade mai superioare.

Deși oricare dintre aceste orașe este foarte departe cu drumurile pline de dealuri, cu toate neajunsurile și enervarea ce-ți produc coloanele rusești care merg pe mijlocul drumului, fără să abată niciodată, totuși ori de câte ori am plecat, am făcut aceasta cu bucurie, chiar când am părăsit Stănișești, pe vreme de viscol, că nimeni nu părăsea casa. Am întâlnit întotdeauna prieteni și cunoscuți din Ploiești sau din alte părți cărora pare că dacă nu le mai puteam împărtăși nimic din durerea mea, totuși vedeam în aceea a lor una mai de compătimit.

Am spus mai sus că rușii de câțva timp plătesc cu prețuri colosale articole de consumație. S-ar părea că e o contradicție între această afirmație și aceea privitoare la jaful și nelegiuirile practicate cu atâta desfrânare, după cum am arătat în altă parte. În realitate nu e contradicție. Rușii au devenit ca prin farmec de o corectitudine exemplară. Plătesc cât li se cere și românul nostru, când e vorba să speculeze, e un adevărat maestru. Un litru de țuică costă 20 fr, de vin 3 - 5 lei, o pereche de boi 1.500 - 2.000 lei, o vacă 5 - 600 lei. În ultimul timp untura a ajuns la un preț de 15 lei kg, untul

*Locotenent-colonelul
Alexandru D. Sturdza,
cel care a dezertat*

20 - 25 lei kg etc. În aceste condițiuni banul nu mai are nicio valoare și viața a ajuns insuportabilă, pe de o parte, din cauza lipsurilor, pe de alta, din cauza supraabundenței de numerar. Desigur că rușii și-au schimbat modul de a fi în urma vreunei intervențiuni covârșitoare. Ei au devenit mai supuși, mai binevoitori și mai cinstiți, mai cu seamă de când s-a stabilit că Moldova nu poate fi a lor.

Se află că colonelul Sturdza, cel care cu o vitejie uimitoare a apărât trecătoarea Oituz și care cu drept cuvent era intitulat „eroul de la Oituz”, a dezertat la nemți (*Magazin istoric*, nr. 10/1972). Știrea e de necrezut. S-a stabilit totuși că din nenorocire e adevărat nu numai acest fapt, dar și acela că puțin a lipsit ca diviziile care apărau trecătorile să nu fie capturate și ele. Colonelul Crăiniceanu a fost prins în momentul când voia să se predea. Nu știu ce schimbare se va fi produs în mintea acestor doi comandanți de unități, dar nenorocirea e mare nu numai prin aceea ce era să fie, dar prin aceea ce va fi. Armatele aliate vor crede desigur că armatele noastre sunt comandate de ofițeri care tratează cu ușurință interesele țării.

De când suntem pribegi prin satele Moldovei și de când am venit într-un contact mai intens cu populația, ne-am putut da seama că în această regiune spiritul de speculație e mult mai dezvoltat de cum s-ar fi putut crede. Preotul, învățătorul, perceptorul, primarul, notarul, în cap toți cu administratorul de plasă, un fel de zapciu de pe vremuri, jefuiesc fiecare cum pot pe oricine întâlnesc în calea îndeletnicirii lor. De când mai cu seamă rușii plătesc prețuri mari și nu voiesc să se conforme tarifului maximal, toți au devenit gazde de ruși, cum erau gazdele de hoți de pe vremuri.

Tifosul exantematic, boala aglomerațiilor excesive, face ravagii îngrozitoare în toate părțile. La Bacău mor câte 50 - 70 soldați pe zi. Sunt câteva mii de bolnavi adăpostiți prin grajdurile cailor pe vreme de viscol și pe o iarnă grea, aprigă cum nu s-a mai văzut. Toate județele Moldovei sunt contaminate de această groaznică epidemie. După groaznicul dezastru militar, tifosul exantematic, febra recurentă și holera vin să adauge încă la durerile sfâșietoare ce am avut, pentru ca suferința să fie astfel completă, așa cum puține popoare au avut de suferit. Dacă există vreo suferință mai mare decât aceea când trei sferturi din țară e ocupată până și de bulgari și când restul rămas e și el ocupat de ruși, de holeră și de tifos exantematic, apoi nici istoria popoarelor n-a înregistrat-o, nici mintea omenească n-o poate spune.

(Va urma)

**Prezentare și editare de
Traian D. LAZĂR**

nice. Nici când nu s-a putut dovedi mai bine că cea mai mare artă e să spui de toate și să nu precizezi nimic. În această privință comunicatele noastre sunt de neîntrecut.

Dacă ar exista o altă viață și dincolo de mormânt și dacă individul care se desparte de ai săi ar fi conștient de tot ce a lăsat în urmă, n-ar fi o mai groaznică durere lăsată omului decât aceea de a avea conștiința deplină a despărțirii lui de mediul în care a trăit și poate chiar a suferit.

Separăți de mediul în care am avut și bucurii și neplăceri, cu toată convingerea că odată și odată, dacă trăim, tot îl vom mai vedea, e peste puțină de descris durerea pe care ți-o dă situațiunea actuală, când e imposibil de știut ce fac ai tăi, ce vor fi suferind ei și mai cu seamă ce vor fi gândind (ei) de soarta ta. Dacă ar fi cu puțină să afli că toți au murit, durerea ar fi desigur nemărginită, dar ai avea cel puțin în schimb liniștea că nu se mai torturează nimeni căutând să pătrundă imposibilul, pentru a afla ce faci tu. Dacă din fericire pentru multe împrejurări, uitarea e o mare binefacere de care beneficiază omul, în împrejurările de față timpul e ca și vântul. În loc să stingă durerea, o aprinde și mai mult.

15 Ianuarie. Retrași între dealuri, departe de toate centrele unde se operează mari mișcări, viața în acest sat s-ar scurge liniștit, dacă uniformitatea înțelepticiei n-ar crea acea stare de plictiseală care omoară toate simțurile și te face să nici nu te mai cunoști. Viața militară are și ea o parte de răspundere în această stare de inferioritate psihică. Deși ești în aparență liber, ai toate neajunsurile închisoarei. Ai voie să mergi prin sat, după nevoi de servicii, dar n-ai voie

să ești din el fără permisiune. Pentru ca să o obții, trebuie să o ceri și aceasta este pentru spiritele mai independente destul de greu, pentru ca să se poată face fără să-ți jertfești ceva din Eul tău propriu. Ai voie să gândești, dar n-ai puțină nici să spui, nici să faci aceea ce poți crede că e bine. Niciunde nu poți face mai bine școala lașității decât în armată.

Când vine ora mesei e un chin. La masă ne adunăm cu toții nu pentru ca să ne hrănim, ci pentru a ne otrăvi nervii și simțirea. E o jale din [?] sufletele și simțirea celor ce altădată aveau altă manieră de a fi. Prevăd că în curând am să tocesc nervii în așa grad, încât din cele două ore cât suntem ținte la masă până se ridică șeful, o bună parte din timp am să-l dorm.

20 - 21 Ianuarie. Iarna e din ce în ce tot mai grea. De multă vreme zăpada n-a căzut în cantități așa mari. De zece zile viscolește și ninge neconținut, poate pentru că suntem noi în stare de război, când vitele de tracțiune sunt rechiționate pentru nevoi militare și când lemnele necesare încălzitului nu pot fi aduse de la pădure. E o iarnă cum n-a fost de multă vreme. Numărul soldaților degerați și morți de frig e colosal. Populația ci-

vilă suferă asemenea în mod cumplit, din cauza frigului. E probabil că a pierit multă lume din cauza frigului, mai mult poate decât din cauza foametei.

Ceea ce am prevăzut începe să se realizeze. Articolele de bază, din cauza micii lor cantități, s-au scumpit în mod extraordinar. Trupele rusești oferă prețuri nemaipomenite. O găină se vinde la țară cu 6 - 8 lei, un litru de lapte cu 1 - 1 fr 20, un ou 50 bani, un kg de untură 15 - 20 lei. Vitele s-au scumpit enorm, furajurile asemenea. Ziarele îndeamnă pe bogătași să plece în Rusia pentru a se mai micșora cererea articolelor de consumație.

A.S. Principele Carol împreună cu prim-ministrul au plecat la Petrograd. Vizita aceasta pare foarte importantă și e probabil că se vor ameliora într-o oarecare măsură raporturile azi foarte aspre dintre trupele rusești și cele românești.

Curtea marțială de la Bârlad și Bacău a condamnat la moarte un număr de ofițeri (și) soldați care au fugit din fața inamicului și civili care s-au dovedit spioni. Generalul Soccec (*Magazin istoric*, nr. 8/1998) a fost condamnat la cinci ani muncă silnică și degradare pentru părăsirea postului în fața inamicului.

O bucătărie de campanie, în toamna lui 1916

vate în mod obiectiv și impecabil. Se arată și modul cum au luptat și suferit opozații locali ai regimului sovietic, exterminați în mod brutal.

Revederea a fost prilejuită de reuniunea anuală (7 – 12 septembrie 2016) de la Tbilisi a Consiliului Internațional al ESU (Uniunea Internațională a Vorbitorilor de Limba Engleză; *Magazin istoric*, nr. 2/2010).

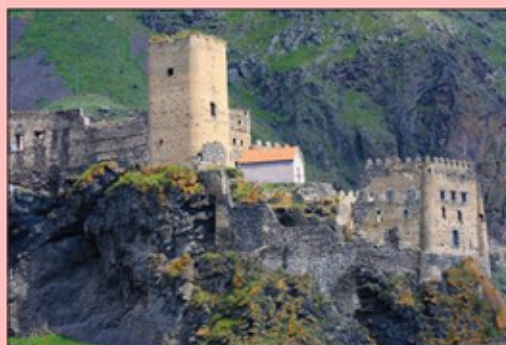
Perioada păgână

Situarea Georgiei în context istorico-geografic ne face să înțelegem mai bine parcursul ei până la realitatea constatată acum de un vizitator. Georgia face parte dintre țările zonei caucaziene de contact a Europei cu Asia, parte a nucleului spațial de unde provin istoria și civilizația lumii, unde națiunile își măsoară istoria în milenii, religii și biblii înrudite, limbi independente, conflicte uneori la fel de vechi și vehemente.

Georgia actuală are o suprafață de 69.500 km². Ca nație georgienii se declară diferiți de toate celelalte neamuri. Conform recensământului din 2014 populația Georgiei era de 3.713.804 locuitori, aproape patru milioane în prezent. Proportional georgienii reprezintă 86,8% din populație. Evreii de acolo se consideră ca făcând parte din cea mai veche comunitate evreiască din lume, fiind veniți în Georgia în secolul al VI-lea î.H. În ceea ce privește limba vorbită, aceasta este limba

georgiană. Religia dominantă este cea creștin-ortodoxă de Răsărit, iar Biserica Ortodoxă Georgiană se consideră una dintre cele mai vechi din lume, fiind fondată de Sfântul Apostol Andrei. (Iată încă o apropiere de România.) Printre minoritățile religioase din Georgia se numără musulmanii (10,7%), creștinii armeni (2,9%), creștinii romano-catolici (0,5%).

Regina Tamara și George al III-lea așa cum apar într-o frescă de la Mănăstirea Vardzia, săpată în stâncă

Fortăreața Khertvisi, una dintre cele mai vechi din Georgia, a fost funcțională în toată perioada medievală

Georgienii au un alfabet unic în lume. Georgia este de asemenea un coridor dezvoltat pentru conducte de transport intercontinental de țigări și gaze. Are 12.000 de monumente istorice și de cultură, iar patru dintre ele se găsesc pe lista UNESCO de obiective de importanță mondială. Turismul se dezvoltă bine. În anul 2006 numărul turiștilor ajunsese deja la un milion pe an, practic cât un sfert din populația Georgiei.

În ceea ce privește Georgia și relațiile cu România, cunoștințele mele istorice erau dominate de rolul lui Antim Ivireanul (*Magazin istoric*, nr. 11/2016). În perioada respectivă Țările Române și Georgia erau marcate de dependența lor comună față de Imperiul Otoman. Cunoșteam expediția argonauților pentru a dobândi lăna de aur din Colhida antică, pe malul Mării Negre, parte a Georgiei actuale. Constatasem la fața locului că la orice masă în grup (la care participă numai bărbați) se alege un „tamada”, care dirijează desfășurarea mesei și în special modul cum și când se bea. Știam despre Georgia că fusese un spațiu component al Rusiei țariste, apoi al U.R.S.S., și că devenise independentă în 1991, avându-l ca președinte pe Zviad Gamsahurdia. Știam, de asemenea, despre conflictele contemporane ale Georgiei cu Rusia, inclusiv cele militare, având la bază existența a două republici secesioniste recunoscute de Rusia.

Împropătându-mi și completându-mi cunoștințele, adaug că strămoșii georgienilor sunt menționați ca existând încă din mileniul al VIII-lea î.H., cu mărturii arheologice în acest sens, inclusiv activități metalurgice începând cu mileniul al VI-lea. Iau naștere statele georgiene, primele fiind regatele Colhis și Iviria în perioada 500 – 400 î.H. În perioada păgână apare cultul lui Mitras și al lui Zoroastru.

Călător prin timp

Orașul Tbilisi...

GEORGIA

ALEXANDRU BUDIȘTEANU

Am avut prilejul să cunosc Georgia, fiind proaspăt arhitect, acum 56 de ani, cu prilejul unei călătorii în zona geografică a Caucazului. Țara m-a impresionat prin personalitatea distinctă, dar și caracteristică pentru toate țările din zona respectivă, la care se adăuga prestigiul că era patria natală a lui Stalin. Revederea recentă a fost o mare surpriză.

Atunci țara era o republică sovietică tipică, cu monumente vechi de valoare, dominată însă de prezența marelui Stalin, principala comoară a locurilor respective. Din realizările contemporane nu găseai nimic impresionant, iar Tbilisi, culmea, părea un oraș posomorât.

Iar astăzi ajungi într-o explozie concretă de culoare și modernism îngemănat perfect cu un relief însoțit sculptor și cu un trecut impresionant, pentru cine vine din altă parte a lumii. Care este explicația? Ea ține de eli-

berarea țării de dogmele sovietice și dezvoltarea calităților etnice caracteristice ale poporului georgian.

Primul lucru pe care ei ți-l arată la Muzeul Național al Georgiei este secția intitulată

„Perioada ocupației sovietice“. Stalin este prezentat științific și obiectiv, georgienii lepădându-se de cultul personalității, care aparent îi avantajase și-i promova într-o așa-zisă „elită politică“ a lumii sovietice. Acum crimele lui Stalin și rolul său malefic sunt rele-

...locul reuniunii ESU (autorul, al treilea din dreapta)

Mire și mireasă

fac să observi în concordanță cu decorul realizări constructive care îți captează atenția, dominându-l! Acesta este frumosul Tbilisi pentru început.

De fapt, totul este frumos și de bun gust, de cum cobori din avion, începând cu aeroportul. Șosele impecabile, pasaje

denivelate moderne. La orizont peste tot se văd munți, unii înzăpeziți, iar orașele se întind prin văi cu ape mărginite de dealuri și stânci abrupte, care obligă structura străzilor să li se adapteze: trasee ondulate la picioarele stâncilor. Dealurile și munții, care pătrund în orașe peste tot, au practic totdeauna în vârful lor o biserică veche și frumoasă, care amintește de ce știam eu despre bisericile armenesti de la noi. Aici ele se consideră pur georgiene.

Adesea vezi grupuri de clădiri noi, care se înalță în orașe peste cele vechi, suprapunându-se și devenind împreună niște pui de zgârie-nori, la poalele unor culmi, care totuși nu pot fi și nu sunt depășite. Liniile la sol drepte sunt o raritate. Soluția este crearea – numai atunci când trebuie neapărat – de autostrăzi, cu un traseu dominant, care încalcă relieful sau se intersectează spectacular geometric între ele. Printre clădirile din oraș, de obicei foarte diferite, apare câte o impresionantă dotare instituțională sau pentru spectacole nouă, de obicei albă, care domină ostentativ peisajul urban, amintindu-ți anul în care te afli și faptul că în Georgia prezentul se afirmă biruitor.

Ce diferență față de Georgia și Capitala sa provincială de pe vremuri, orientate spre frumosul trecut dominant, cu edificiile noi izolate. Acum unele construcții recente sunt de o mare îndrăzneală. Mi-a părut rău că nu am avut timpul necesar să intru în legătură cu arhitecții localnici. Culoarea dominantă a localităților este în

Muzicieni

general culoarea reliefului, deci caldă, galbenă roșcată.

Tbilisi – prima impresie urbană – este viu și trepidant, cu o populație de circa un milion și jumătate de oameni, marcat de o circulație intensă. Orașul are și o rețea de metrou, deocamdată cu două linii. Este străbătut de râul Kura cu un traseu sinuos, construcțiile de pe malurile sale urmărindu-l consecvent și înălțându-se prin suprapuneri spectaculoase. Clădirile, care din cauza reliefului sunt destul de apropiate între ele, determină o mare rețea de străzi secundare înguste, care îi obligă pe șoferii locali să dea dovadă de multă pricepere în condus.

În Tbilisi am constatat un element interesant, care se referă la originalitatea țării din punct de vedere cultural, dar care creează o problemă pentru toți străinii și bineînțeles pentru turiști. Toate inscripțiile publice sunt scrise cu alfabetul georgian. Vezi niște rotocoale misterioase, care nu seamănă cu nimic din lume. La magazine te poți lămuri oarecum, uitându-te la vitrinele din interior. Numele străzilor rămân însă necunoscute, același lucru întâmplându-se și cu denumirile instituțiilor, indiferent cât de importante sunt. Pe străzi oamenii sunt îmbrăcați la zi, ca în orice oraș modern din

lume, demonstrând însă că georgienii – bărbații și în special femeile – constituie un neam de oameni frumoși. Frapează aspectul femeilor cu siluete aproape fără excepție elansate; la fel și bărbații. În consecință străinii pot fi identificați ca aspect imediat...

Parlamentul georgian în 1918

Procedeul rusesc clasic

Romanii ocupă pentru prima dată actualul teritoriu al Georgiei în anul 66 î.H., urmând aici o perioadă de conflicte între romani și persani. Teritoriul devine regat în secolul al IV-lea î.H. Creștinismul este acceptat oficial în anul 337. În timpul domniei reginei Tamara (1184 – 1213) se consideră a fi fost vârsta de aur a Georgiei, care includea atunci ca spațiu toată Transcaucazia. A urmat o epocă de diviziuni și lupte intestinale. În secolul al XIII-lea, Tamerlan și mongolii au decimat populația, iar începând din secolul al XVI-lea țara devine, între anii 1578 – 1590, un câmp de luptă între Persia și Imperiul Otoman. Cronicarii români, cum ar fi Grigore Ureche și Radu Popescu, subliniază această situație (*Magazin istoric*, nr. 2/1984).

În anul 1783 Georgia se recunoaște vasală a Rusiei. Ultimul rege al Georgiei a fost George al XII-lea. După el, în 1801 țara intră efectiv în componența Imperiului Rus. După Revoluția din Octombrie 1917, Georgia devine, împreună cu Azerbaidjan și Armenia, membră a Federației Transcaucaziene (*Magazin istoric*, nr. 12/2009), opusă regimului bolșevic. Această federație se descompune în 1918, iar Georgia își proclamă independența. În 1921 urmează un scurt război cu U.R.S.S., care instalează un guvern comunist în Georgia, iar în 1922 Georgia, Armenia și Azerbaidjan sunt anexate de U.R.S.S., ca Republica Sovietică Socialistă Transcaucaziană. În 1924 are loc o răscoală antisovietică; ocupanții însă triumfă. În anul 1936 Georgia se separă ca republică sovietică.

Catedrala din vechea capitală, Mțheta

Podul Păcii din Tbilisi

După declararea independenței Georgiei în 1991, are loc un război civil, care a ținut până aproape de anul 1995. Atunci se produc mișcările separatiste sprijinite de Rusia ale Abhaziei și Osetiei de Sud, care în urma unui război civil cu caracter interetnic au obținut o independență *de facto*. Dar situația creată nu se poate considera rezolvată nici până astăzi. Tensiunile politice s-au amplificat în anul 2008, când a început un război între Georgia și Rusia. Rusia sprijină militar republicile separatiste, iar Georgia a recapat prin luptă numai o parte a teritoriului, care îi aparține în mod legal. Ostilitățile au încetat, dar Rusia continuă să mențină sub ocupație majoritatea teritoriului celor două așa-zise republici independente separatiste. Este o situație similară cu cea din Transnistria. Se poate recunoaște procedeul rusesc clasic: se intervine într-o țară și se creează conflicte interne, sprijinind la nevoie, chiar militar, niște minorități etnice față de populația majoritară. În războiul Finlanda – Rusia (1939 – 1940), Moscova i-a sprijinit pe „careli” contra finlandezilor. În Republica Moldova, Rusia sprijină populația „moldovenescă” prin cultivarea unei posibile ostilități între două popoare așa-zis diferite: românii și moldovenii.

Un neam de oameni frumoși

Georgia de azi îl impresionează de la început pe vizitator prin activitatea și modernismul care te întâmpină. Ca arhitect îmi spuneam: iată că se poate. Frumusețea veche și cea nouă se armonizează perfect în prezența unui liant: înalta calitate. Georgia dovedește că are arhitecți și constructori talentați. Într-un decor arhitectural anost sau în mijlocul unei naturi monotone sau neinteresante este foarte ușor să atragi atenția. Dar nu în Georgia, unde de la bun început ești cucerit de frumusețea peisajului, de lumina amplă, de culorile pline de viață. Cu atât mai mare meritul celor care te

Exclusivitate

HARTA ETNO-CONFESIONALĂ A DOBROGEI DE SUD (1913-1940)

ANNA S. GLADIȘEVA (Moscova)

Participanții la Conferința de pace de la București, din vara anului 1913 (în mijloc, pe scaun, Titu Maiorescu, prim-ministru și ministru de Externe, care a prezidat reuniunea), ce încheia Al doilea război balcanic

Regiunea istorică Dobrogea, care în vechime purta denumirea de Mica Scîtie, se întinde în lungul litoralului Mării Negre la sud de Dunăre. Aceste teritorii au făcut parte din primul și al doilea țarat bulgar; în veacul al XIV-lea în zonă se afla unul dintre principatele feudale bulgare, iar din momentul cuceririi pământurilor bulgărești de otomani, după lupta de pe râul Marița, din 1371, Dobrogea a devenit parte a unui vilaiet dunărean. În urma războiului ruso-otoman din 1877 - 1878, regiunea s-a împărțit între Bulgaria și România. Dobrogea sudică, conform Tratatului de la

Berlin, din 1878, a revenit Principatului Bulgar, Dobrogea nordică, obținută în urma războiului de Imperiul Rus, a fost dată principatului România, ca o compensare pentru revenirea Basarabiei sudice, pierdută după Războiul Crimeii, la Imperiul Rus.

În tradiția otomană Dobrogea de Sud se numea Deliorman și arăta ca un pătrat plasat între cetățile Silistra - Ruse (Rușcik) - Șumen (Șumla) - Varna. În urma tratatului de la București, România a primit în 1913 numai o parte a acestei regiuni, pe linia Tutrakan (fosta cetate turcească Turtukai) - Balcik. Pentru teritoriul obținut se foloseau oronimele „Cadrilater”, „Dobrogea de Sud”, „Dobrogea Nouă” (raportate la Dobrogea de Nord).

Situată în sud-estul depresiunii Dunării de Jos, vasta luncă a Dunării, Balta, a favorizat izolarea Dobrogei de regiunile vecine. De aceea harta etnică a regiunii s-a format mai ales prin popularea litoralului dinspre mare și prin

migrația oamenilor din regiunile sud-estice ale Peninsulei Balcanice înspre ținuturile din interior.

Limitele statisticii demografice

Componenta națională a Dobrogei de Sud se distinge printr-o accentuată diversitate. Aici, la granița dintre secolele al XIX-lea și al XX-lea, alături de români și bulgari - foarte curând între ei a apărut disputa

pentru acest teritoriu -, trăiau turci, tătari dunăreni, ruși, greci, evrei, armeni, slavi sudici, țigani, găgăuzi. Se impun câteva comentarii despre tătarii dunăreni și despre găgăuzi. Tătarii dunăreni (primii tătari și-au făcut apariția în aceste locuri în veacul al XIII-lea), care locuiesc până astăzi

27 noiembrie 1919, Neuilly-sur-Seine, în apropierea Parisului: semnează tratatul de pace cu Puterile Aliate prim-ministrul bulgar Aleksandar Stamboliiski

Monumentul consacrat istoriei țării, ridicat în apropiere de Tbilisi

Trecutul se împletește cu prezentul

Programul de cunoaștere a țării, care a urmat reuniunii, a prilejuit contactul cu muzica, dansurile și costumele tradiționale și, nu în ultimul rând, monumentele de seamă ale țării. Chiar din prima zi am vizitat Muzeul Național al Georgiei, care ne-a introdus în trecutul și prezentul țării. Tânărul ghid care ne însoțea (student) ne-a vorbit în cunoștință de cauză, accentuând pierderile economico-sociale și politice pe care le provoacă Georgiei cele două enclave – Abhazia și Osetia de Sud.

În contactul cu folclorul specific impresionează dansurile georgiene, frumusețea rară și siluetele de manechine ale femeilor, bărbații impecabili ca ținută, toți fără excepție bruneți, îmbrăcați în costume naționale negre, eventual și cu alb sau roșu. Dansurile lor au o alură tradițională militară cu imitații de înșiruire de cartușe și cu gesturi de luptă mânuind pumnale. Nu am văzut în nicio altă țară asemenea dansuri, care aici sunt doar simple dansuri populare. Dar tradiția militară de luptă a istoriei Georgiei este atât de profundă, încât nu poate fi eliminată din dansurile bărbaților.

În zilele care au urmat am putut descoperi feluri de mâncare necunoscute nouă, dar excelente, fără excepție. Vinul georgian își merită renumele datorită metodei tradiționale de producere, unică în lume: strugurii sunt fermentați întregi, abia după două săptămâni se presează și apare suc din care se face vinul; din coji se face vodcă (*cha-cha*), iar din sămburi – ulei presat la rece.

Călătoria în afara Capitalei ne-a oferit spațiul natural deschis al Georgiei, unde apare culoarea verde ca parte a decorului natural, într-un relief frumos profilat, inclusiv munți înalți, care închid orizontul în toate direcțiile. În Kaheti, principala regiune viticolă a Georgiei, întâlnim monumentele istorice de la Alaverdi, Tınandali și Gremi, dar și Centrul

viticol, care se pretinde cel mai complet și complex de acest fel din lume, unde se face apologia vinului, ca element suplimentar de educație nu numai gastronomică, dar și de cultură, generator de atitudini sociale pozitive. În cadrul programului social vizităm remarcabila Galerie Națională de Artă și ne întâlnim cu noul ambasador britanic în Georgia. Am vizitat fosta capitală a Georgiei, Mțheta, nu departe de Tbilisi, unde se găsește o veche mănăstire, inclusiv o catedrală. La picioarele stâncii pe care ne găsim, jos pe lângă un râu, se vede o autostradă, care ne aduce categoric în lumea noastră contemporană. Toate bisericile din Georgia promovează un stil arhitectural creștin ortodox unitar, sunt construite din piatră galbenă, au o vechime de multe secole și se impun prin structurile lor frumos proporționate, cu un dom major central. Georgienii în mod justificat se pot mândri cu aceste biserici, împreună cu armenii, care se consideră și ei autorii unui stil foarte asemănător. În toate aceste locașuri de cult am constatat prezența a numeroși credincioși, dovedind constanța de crez a georgienilor.

Georgia are și alte importante localități, cum ar fi Batumi, Kutaisi și Suhumi, pe care însă nu le-am putut vizita.

În ultima seară, înainte de plecare, am fost invitați la o petrecere și masă de adio. Cu acest prilej s-au ținut frumoase cuvântări mai ales pentru că ESU se pregătește să sărbătorească în anul 2018 100 de ani de la înființare. ■

Știința în cuvinte potrivite

La Radio România Cultural
Cu Corina Negrea și Dan Manolache
Luni-vineri, de la ora 13.20

ținuturi. Din datele lui reiese că ocolurile erau populate de nu mai puțin de zece naționalități (308.424 de locuitori), între care: slavi (bulgari, ruși, sârbi, separat menționați „alți slavi”), popoare de origine turcică (turci, tătari), romanică (români), paleobalcanică (greci, armeni), semită (evrei) și țigani. Din păcate, statistica bulgară ignoră unele minorități naționale, pe găgăuzi, de pildă, despre numărul cărora datele lipsesc.

Baza hărții etnice o constituie bulgarii (45,7%) și

La începutul secolului al XX-lea, compoziția religioasă a populației din teritoriul cercetat nu trimitea numai la harta etnică; ea oglindea deopotrivă și influența reciprocă și întrepătrunderea dintre culturi. Recensământul din 1910 este o probă că partea cea mai mare a locuitorilor Dobrogei de Sud era formată din adepți ai creștinismului răsăritean (aparținând bisericilor Bulgariei, Serbiei, României, Imperiului Rus - 50,2%) și musulmani (48,2%). Circa 1% din populație frecventa bise-

ricile armeană, catolică, protestantă, evreiască și altele. Statistica dovedește că partea de populație adeptă a islamului predomina în regiunea comunității turco-tătare. Ceea ce vorbește despre așa-numita turcizare a unei părți a populației. În primul rând, ea îi are în vedere pe țigani:

90,3% dintre ei au devenit musulmani. Interesant că din rândul bulgarilor doar 16 persoane din cinci ocoluri au îmbrățișat islamul.

Este greu de spus dacă lucrurile au stat cu adevărat așa sau statistica bulgară a tăcut cu privire la datele despre pomaci (cea mai mare parte a bulgarilor turcizați, pomacii, trăiau în sud, în sud-estul Bulgariei), pentru că recensământul nu menționează niciun cuvânt despre această grupă etno-religioasă. Influența culturală a fost un fenomen reciproc. Circa 5.000 de turci din Dobrogea sudică, cu

precădere locuitori ai ocolului Balcic, erau creștini. Numai tătarii nu au căzut sub influența unei alte religii, ceea ce reprezintă o dovadă a maturității și fermității tradițiilor și culturii lor.

Populația românească crește de zece ori

Analiza pe care am întreprins-o demonstrează că România a primit în 1913 o regiune foarte complexă în plan etno-confesional, unde procentul de români era extrem de redus. Adaptarea Dobrogei de Sud la realitățile regatului român a început abia după Primul Război Mondial, pentru că la sfârșitul anului 1916 și începutul lui 1917 toată Dobrogea a fost ocupată de Bulgaria. În sud funcționa administrație bulgărească, iar nordul se afla sub jurisdicția condominiului Puterilor Centrale. Frontiera bulgaro-română de dinainte de război a fost stabilită prin tratatul din 27 noiembrie 1919, încheiat între țările Antantei și Bulgaria

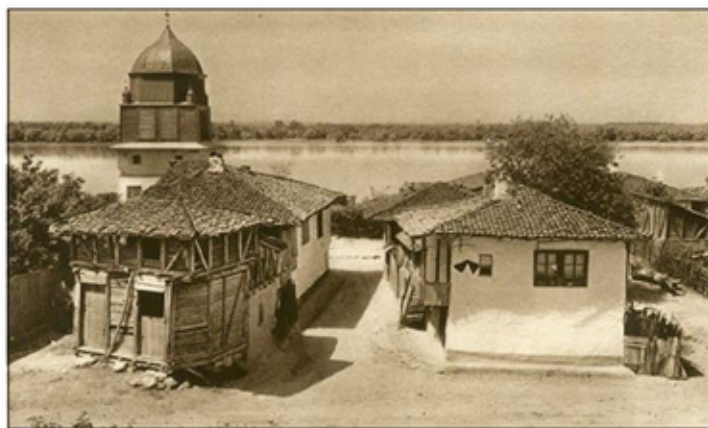

Tătari cu chipuri mongoloide, din Biulbiul (Constanța), fotografie de Eugène Pittard, antropolog elvețian (1867 - 1962)

populația turco-tătără (44,3%). În două ocoluri, Tutrakan și Kurt-Bunar, superioritatea numerică aparținea comunității turce (52,7% și, respectiv, 64,8%), prin urmașii osmanilor, care se stabiliseră în aceste teritorii. O minoritate etnică cu pondere erau țiganii (4,3%) și românii (2%). Dacă țiganii populau în mod uniform regiunea, românii erau mai prezenți în anumite zone din Dobrogea de Sud. Maxima lor concentrare o reprezenta zona Tutrakan de la granița cu România, unde constituiau peste 7% din populație. În restul teritoriilor procentul lor varia între 0,2% și 1,1%.

Pomaci, bulgari turcizați

Turtucaia, aşezarea de pe malul Dunării

în Dobrogea, sunt urmaşii tătarilor din Crimeea, ai nogailor şi tătarilor din Bugeac, care s-au stabilit aici în secolul al XVIII-lea – începutul secolului al XIX-lea, în urma încorporării în Imperiul Rus a Crimeii, teritoriilor de la nordul Mării Negre şi Basarabiei. Dobrogea este socotită regiunea etnogenezei găgăuzilor, popor creştin de limbă turcă, al căror număr s-a redus în regiune după emigrarea populaţiei în teritoriul Basarabiei în veacul al XIX-lea, proces încurajat de privilegiile acordate celor strămutaţi şi de dorinţa lor de a ieşi de sub jurisdicţia Porţii.

Limitele cronologice ale acestui articol sunt anii 1913 şi 1940, perioada disputei pentru Dobrogea de Sud între România şi Bulgaria. Limita de jos, 1913, este anul trecerii regiunii în stăpânirea României, conform prevederilor tratatului de la Bucureşti, cu care s-a încheiat al doilea război balcanic. Limita de sus reprezintă reglementarea problemei prin Tratatul de la Craiova, din 1940, respectiv atribuirea Dobrogei de Sud Bulgariei. Scopul articolului este prezentarea transformărilor hărţii etnice şi

religioase a Dobrogei de Sud în anii 1913 – 1940.

În prima jumătate a veacului al XX-lea harta etno-confesională a Dobrogei de Sud a suferit modificări esenţiale sub influenţa politicii naţionale a României şi Bulgariei, fiecare dintre ele străduindu-se să-şi consolideze drepturile asupra regiunii. Sursa principală privind compoziţia etnică din perioada în discuţie sunt recensămintele populaţiei din 1910, 1930 şi 1941. Recensământul naţional bulgăresc din 31 decembrie 1910 şi cel regional din 31 ianuarie 1941 stau mărturie pentru compoziţia naţională a zonei în ajunul pierderii Dobrogei

de Sud şi după trecerea ei la Bulgaria, în 1940. La rândul lui, recensământul românesc din 29 decembrie 1930 oferă cercetătorului posibilitatea să urmărească transformările suferite de compoziţia etnică şi religioasă a regiunii în anii administraţiei româneşti. Statistica demografică este o sursă preţioasă în acest context, dar trebuie luat în calcul şi faptul că, în virtutea unor factori atât obiectivi, cât şi subiectivi, ea nu poate oferi o informaţie completă şi absolut veridică despre procesele etno-demografice.

Tătarii îşi păstrează religia

Când Dobrogea de Sud a trecut la Bulgaria, în 1878, marea masă a populaţiei o formau turcii şi tătarii. În 1878 – 1913 a avut loc o activă asimilare a regiunii de către bulgari. În 1913 au fost alipite României ocolurile Tutrakan, Silistra, din districtul Ruse, şi Dobrici, Balcik, Kurt-Bunar, din districtul Varna. Recensământul bulgăresc din anul 1910 ilustrează cât de diversă era compoziţia naţională a acestor

Gospodărie turcească din satul Caraorman

Cea mai mare transformare a avut loc în rândul comunității românești, al cărei număr, încă din primii ani ai colonizării Dobrogei de Sud, a crescut de zece ori de la 2% în 1910 la 20,5% în 1930. Dar să reținem și că cifra nu este tocmai corectă. În recensământ la aceeași rubrică erau adunate date despre numărul de români și aromâni. Evident că se naște întrebarea câți aromâni au colonizat Dobrogea de Sud. În 1938 cercetătorul aromân K. Noe scria că în decurs de peste șapte ani, din aprilie 1925 până în februarie 1933, în regiune au

În urma tratatului de frontieră româno-bulgar din septembrie 1940, unități ale armatei bulgare se pregătesc să se imbarce pentru Cadrilater

Tragedii personale

Este interesant de urmărit structura etnică a coloniștilor. În județul Caliacra majoritatea coloniștilor provenea din Vechiul Regat (5.486 gospodării de regăteni și 1.943 aromânești), iar în Durostor aromânii aveau o superioritate nesemnificativă (3.003 gospodării de aromâni și 2.478

gospodării de supuși ai Vechiului Regat). Pe lângă ei, conform datelor Serviciului național pentru colonizare, între coloniști se aflau oameni originari din Banat (792 în Caliacra, 5 în Durostor), grăniceri (25 în Durostor), așa-numiți arendași viageri (120 în Caliacra); originari din Transilvania; români etnici din Regatul Sârbilor, Croaților și Slovenilor și din Bulgaria (locuitori ai văii Timocului, originari din Voevo-

dina). Pentru 1938, K. Noe avansează ca număr total al familiilor de coloniști 17.654, deci, socotind, în medie, cinci persoane de familie, autorul afirmă că la acea dată Dobrogea de Sud era colonizată cu 88.270 de persoane. În 1940 în regiune trăiau 412.105 oameni, deci procentul imigranților era puțin peste 20%.

În ce privește vederile religioase ale locuitorilor regiunii,

recensământul românesc nu oferă un tablou valoros, așa cum o face cel bulgăresc. Putem afla doar câte religii avea populația. Statistica nu precizează a cărei anume confesiuni îi aparține un grup sau altul de locuitori ai Dobrogei de Sud. Totuși se observă că din cauza colonizării s-a obținut o spori-re substanțială a numărului creștinilor (ortodocși 61,3%) față de musulmani (37,6%), procente aproape egale în 1910. Procesele migratorii au afectat esențial tabloul confesional al regiunii: pe lângă adepți ai bisericilor armeană, evreiască, catolică, în Dobrogea de Sud și-au găsit adăpost greco-catolici, dar și protestanți de diferite nuanțe (calvini, luterani, adventiști etc.). Recensământul arată, de asemenea, existența unei mici comunități de ruși lipoveni de rit vechi (317 persoane) în județul Durostor. Structura etno-confesională a regiunii, operă a autorităților române din perioada interbelică, s-a modificat din nou în 1940.

Refugiați aromâni

venit 8.448 de familii de coloniști, stabilite în Caliacra, iar în Durostor au fost întemeiate 5.511 gospodării. El prezintă această cifră fără a-i lua în calcul pe imigranți, care nu erau considerați coloniști, pentru că nu primeau pământ, pe cei care lucrau în organele militar-administrative, pe cei care veniseră în Dobrogea înaintea începerii colonizării oficiale, pe învățători, profesori și membri ai clerului.

(Continuare în p. 57)

în apropierea Parisului, la Neuilly-sur-Seine. Bucureștiul nu a putut să-și consolideze drepturile asupra Dobrogei de Sud de pe pozițiile trecutului istoric și a fost nevoit să purceadă la o corecție adusă hărții etno-confesionale în beneficiul lui. Regiunea avea încă pământuri libere, fertile, și cea mai mică densitate a populației din toată țara. În acest context a fost inițiată politica de colonizare cu grupuri etnice aparținând latinității răsăritene, politică aplicată odată cu reforma agrară.

Prin reforma administrativă din 7 octombrie 1925, provincia Dobrogea din componența României a fost împărțită în patru județe: partea nordică – județele Tulcea și Constanța; partea sudică – județele Caliacra, cu centrul la Silistra, și Durostor, cu centrul la Bazargic (bulg. Dobrici). Prin reforma din 1938 unitatea administrativă de bază a țării a devenit ținutul. Județele Caliacra și Durostor au intrat în componența unuia dintre cele zece ținuturi – ținutul Mării (cu centrul în orașul Constanța) –, alături de regiunile Constanța și Ialomița. Au participat la colonizarea Dobrogei de Sud, prin mijlocirea autorităților române, următoarele grupuri etnice: români din Vechiul Regat, aromâni (una dintre comunitățile etnice latine răsăritene din regiunea balcano-dunăreană – alături de români, meglenoromâni și istro-români –, care trăiau la începutul veacului al XX-lea cu precădere pe pământurile Macedoniei istorice, dar și în Grecia și Albania)

și subiecți ai altor comunități etnice din România și statele vecine.

Paralel cu asimilarea regiunii se desfășura refluxul populației locale tătaroturce și bulgare, provocat de disconfortul administrației românești, de restricțiile economice, condiționate de exproprierea pământurilor, ca și de încercările de asimilare culturală a bulgarilor și turcilor. Începutul colonizării Dobrogei de Sud cu locuitori din Vechiul Regat este legat de adoptarea de către Consiliul de Miniștri a hotărârii nr. 3.456, din 3 noiembrie 1922, conform căreia se decidea înteme-

ierea câtorva colonii militare (așezări). Cea mai numeroasă grupă de coloniști au devenit în timp aromânii, al căror val migrator de bază s-a înregistrat în 1925 – 1933.

Politica de colonizare a avut în scurt timp rezultate remarcabile. Recensământul românesc din 1930 arată că în acel moment în Dobrogea de Sud locuiau cel puțin 17 națio-

nalități (378.344 de locuitori): slavi (bulgari, ruși, rusini, ucraineni, sârbi, croați, sloveni, cehi, polonezi), popoare de origine turcică (turci, tătari, găgăuzi), romanică (români), paleobalcanică (greci, armeni, albanezi), semitică (evrei), germană (nemți), țigani. De data asta demografia i-au luat în calcul și pe găgăuzi, care locuiau preponderent în județul Caliacra și reprezentau

Coloniști aromâni

un segment semnificativ de populație (1,7%).

Sub influența proceselor de migrație din jurul anului 1930, în componența națională a regiunii s-a înregistrat reducerea procentului de bulgari (până la 37,8%), de membri ai comunităților turco-tătare (până la 36%) și țigănești (până la 2%). Totuși creșterea naturală a compensat redu-

cerea unei părți din populație, astfel încât numărul total de bulgari și turci a devenit chiar un pic mai mare decât în 1910. Mai mult, turcii și-au păstrat superioritatea numerică în județul Durostor (42,8%), iar bulgarii (42,4%) în județul Caliacra.

Tipuri de tătăroaice

Fotografie de la nunta lui Manole cu Marigela Paschievici

și culturale ale vremii. Nași au fost Gheorghe și Arethia Tătărăscu. Această nuntă a fost un eveniment monden remarcabil al Capitalei, dar a marcat și sfârșitul unei epoci.

Acuzat de... antisemitism

Pentru tânărul cuplu Tătărăscu, Nolică a comandat, drept cadou de nuntă, un apartament într-un imobil care, la data respectivă, se afla în faza de proiect și urma să se ridice pe strada Victor Emmanuel al II-lea, actuala stradă Henri Coandă. Această stradă s-a numit mulți ani I.C. Frimu. Până la finalizarea apartamentului, proaspeții însurăței aveau să locuiască și ei în casa din strada Eremia Grigorescu. Abia la începutul anului 1948, cuplul Marigela și Manole Tătărăscu se va instala în noul cămin, deși imobilul fusese dat în folosință nefinisat, pentru a nu atrage atenția comisiei ce începuse să se ocupe de naționalizări.

În urma alegerilor din 19 noiembrie 1946, Nolică Tătărăscu este ales vice-președinte al Adunării Deputaților. La 10 februarie 1947, se semnează Tratatul de Pace de la Paris, care trebuia ratificat de Adunarea Deputaților. Tratatul fusese semnat de Gheorghe Tătărăscu în calitate de ministru de Externe. Solicitând ratificarea tratatului, Gheorghe Tătărăscu a făcut o expunere Adunării Deputaților, prezidată cu cea ocazie de Emanoil Tătărăscu, în data de 23 august 1947. A fost un moment de mare emoție pentru cei doi frați, mai ales

că Gheorghe Tătărăscu nu a avut deloc o misiune ușoară, tratatul fiind defavorabil țării noastre, cu excepția redobândirii întregii Transilvanii.

Carierele politice ale celor doi frați Tătărăscu aveau să se încheie foarte curând, odată cu abdicarea forțată a regelui Mihai la sfârșitul anului 1947 și instaurarea regimului comunist. Gheorghe și Emanoil Tătărăscu nu aveau cum să-și imagineze în acel moment ce epocă sumbră va urma în viața lor pentru mulți ani.

În noaptea de 5 - 6 mai 1950, toți cei patru frați Tătărăscu (Ștefan, Gheorghe, Alexandru și Emanoil) erau arestați, odată cu arestarea foștilor miniștri și demnitari ai vechiului regim, și duși la închisoarea de la Sighetu Marmăției, în același tren, fără a ști însă unul de celălalt, așa cum Emanoil Tătărăscu i-a povestit nurorii sale, Marigela, mulți ani mai târziu.

Mi-ar fi cu neputință să dau prea multe amănunte despre perioada petrecută de „nenea Nolică” în închisoare, întrucât el însuși nu a povestit prea multe. Știu doar că, în celula vecină cu a lui, era „cazat” Constantin Argetoianu, un vechi prieten al familiei și fost prim-ministru al Regatului României. Acesta era și bătrân și bolnav la data arestării. Știind că „nenea Nolică” este alături, bătrânul politician îi transmitea mesaje Morse bătând în țeava care trecea prin celule, iar acesta suferea îngrozitor, fiindcă se abținea cu greu să-i răspundă, întrucât gardienii atâta ar fi așteptat pentru a-i găsi motive pentru rele tratamente și acu-

De la stînga la dreapta: soția lui Emanoil Tătărăscu, Gabriela, Marigela, tatăl ei, Sever și mirele, Manole

Ecouri, reverberații, interferențe

La sfârșitul primului episod al acestui articol, autoarea îi anunța pe cititori că ansamblul realizat pentru decorarea zonei centrale a holului de primire al casei Emanoil Tătăărăscu de artista Olga Greceanu, menit să îi protejeze pe locatari, a avut o soartă crudă. O soartă și mai crudă îi aștepta pe locatarii casei.

EMANOIL TĂTĂRĂSCU O PERSONALITATE UITATĂ

Ing. IOANA HOISESCU

După naționalizarea casei în 1950, ansamblul Olăi Greceanu va fi dezmembrat. La ora actuală, vatra a rămas în această casă, azi reședința ambasadorului Serbiei; tabloul cu Maica Domnului și pruncul se află în Elveția, iar cel cu Sfântul Gheorghe la Muzeul de Artă din Constanța.

Tot în această mare salon de primire se afla o mică estradă pentru care Nolică cumpărase un pian „Bösendorfer petite queue“ de culoare acaju. Și acest pian a avut o soartă asemănătoare ansamblului. A ajuns, prin nu știu ce împrejurare, aruncat într-o încăpere înghesuită la Școala Populară de Arte de pe strada Cuza Vodă, unde am dat peste el din întâmplare în anii '80, când am studiat pianul la această școală cu renumitul pianist și compozitor Dan Mizrahy (1926 – 2010). Uluitor ce mică-i lumea! Stând de vorbă cu minunatul meu profesor, domnul Mizrahy, într-o după-amiază când terminasem ora de studiu, am descoperit cu mare încântare că acesta fusese coleg de bancă și prieten cu Dinu, fiul cel mic al lui nenea Nolică, la Liceul „Spiru Haret“, până ce soarta i-a despărțit. Se vor regăsi după o jumătate de secol și se vor mai bucura câțiva ani de prietenia lor, neștirbită de trecerea timpului, până la moartea lui Dinu.

Revenind la Nolică Tătăărăscu, acesta ajunsese să fie considerat un membru de seamă al societății bucureștene, fiind cooptat în Clubul milionarilor; a activat și ca arbitru între diferite întreprinderi mari, în special în industria textilă.

Când fiul cel mare, Manole, s-a căsătorit în ziua de 28 noiembrie 1943, în plin război, cu domnișoara Marigela Paschievici, Nolică Tătăărăscu le-a organizat o nuntă ca-n povești în această casă, având 400 de invitați, printre care personalități de seamă ale vieții politice

consoleze și să-l întremeze. Suferințele îndurate în închisoare îi subreziseră mult sănătatea și îi împușinară dramatic trupul. În plus, nu avea niciun fel de mijloace de subzistență și, cum era deja un om trecut bine de 60 de ani, nu avea nicio șansă să își mai găsească de lucru.

După ceva timp, la sfatul tatălui meu și cu ajutorul lui, Nolică Tătărescu i-a scris o scrisoare președintelui statului din acea vreme, Nicolae Ceaușescu. Ce anume i-a scris nu știu, dar, în urma acelei scrisori i-a fost acordată o pensie de 2.000 de lei, ceea ce îi putea asigura o existență decentă.

„Bunicul“

În anii care au urmat, Nolică Tătărescu a dus o viață retrasă alături de nora sa, Marigela. Aceasta, deși divorțase între timp de Manole, i-a asigurat lui Nolică un cămin și o îngrijire cât se poate de atentă, purtându-i o adâncă afecțiune și prețuire sufletească până la sfârșitul vieții. Dintre foștii apropiați și cunoscuți, puțini au fost cei care s-au mai arătat dispuși să-l reîntâlnească și să-i mai acorde vreo atenție. Așa se explică faptul că în orașul de care a fost legat și pentru care a realizat atât de multe fapte de cultură nu se mai știe dacă a supraviețuit închisorii. Ei bine, a supraviețuit mai bine de un sfert de veac. Cei cărora le făcuse atâta bine, și nu puțini, nu au considerat de cuviință să se intereseze de soarta lui. Să mai adăugăm și faptul că era permanent urmărit de Securitate, fiind considerat un personaj „periculos“ pentru noul regim.

Totuși, una dintre personalitățile marcante ale vieții culturale românești, doamna academiciană Zoe Dumitrescu-Buşulenga, s-a atașat mult de el și l-a vizitat adesea, având

îndelungi convorbiri. Doamna Buşulenga fusese colegă cu Marigela în timpul liceului, la Școala Centrală, și au rămas prietene apropiate până la sfârșitul vieții.

În 1969, Emanoil Tătărescu a avut marea bucurie de a putea face un voiaj la Paris pentru a-și revedea fiul cel mic, pe Dinu, pe care nu îl mai văzuse de când acesta plecase la studii, în 1944. Evenimentele care au urmat celui de Al Doilea Război Mondial l-au împiedicat pe Dinu să se mai întoarcă în România, așa încât

tatăl și fiul nu se mai văzuseră de 25 de ani.

Nolică s-a stins din viață la 9 ianuarie 1981, iar Marigela i-a organizat o înmormântare demnă de personalitatea sa. Slujba de înmormântare a avut loc la Biserica „Visarion“; și eu am fost acolo. Somnul de veci și-l doarme în cavoul familiei de la Cimitirul „Bellu“

Imobilul de pe strada Victor Emmanuel al II-lea, actuala stradă Henri Coandă

În copilăria mea, „nenea Nolică“ era bătrânul înalt, blând, elegant, cu o ținută impunătoare, care venea la noi săptămânal, duminica, la dejun. De la vârsta de 3 ani fusesem și eu acceptată la masa „oamenilor mari“ și eram foarte mândră de acest lucru. Stăteam totdeauna în capul mesei, avându-l în fața mea, la celălalt capăt, pe nenea Nolică. Avea mereu o vorbă de laudă la adresa mea: ce cuminte sunt, ce frumos mănânc cu tacâmurile, ce rochiță frumoasă port și câte și mai câte. Când am mai crescut și am început să iau lecții de pian, obișnuiam să-i cânt o piesă sau două înainte de a ne așeza la masă, ceea ce îi făcea mare plăcere. De fapt, el era mare meloman. Ca să mă încurajeze, îmi aducea întotdeauna două table de ciocolată și îmi spunea, cu un zâmbet larg: „uite, ți-am adus un diez și un bemol“. Îmi aduc aminte că ultima piesă pe care

Marigela Paschievici

zații de tot felul. În cele din urmă, la 6 februarie 1952, mesajele au încetat și „nenea Nolică” a știut imediat că bătrânul om de stat trecuse în neființă.

Anii au trecut și „nenea Nolică” nu a fost nici judecat și nici condamnat, neputându-i-se găsi vreun capăt de acuzare. Acuzele nu au putut fi niciodată dovedite. La un moment dat, i s-a reproșat că ar fi tipărit la „Scrișul Românesc” și cărți antisemite. Răspunsul lui

Nolică a fost fără echivoc: „cum puteți spune așa ceva, când directorul meu era evreu” (referindu-se la Ignat Samitca).

Viața după închisoare

În primăvara lui 1955, a fost transferat la București, la închisoarea Malmaison, pentru a fi interogată de persoane mai dure și mai „competente”. Dar nici această tactică nu a dat rezultatele scontate, fiindcă orice capăt de acuzare se dovedea neviabil.

În cele din urmă, a fost eliberat la 19 august 1955 și, conducându-l la poarta închisorii, cel ce răspundea de el i-a strâns mâna și i-a spus: „Domnule, te felicit pentru ținuta dumitale morală”.

Mașina închisorii l-a adus în fața casei din strada Eremia Grigorescu, în același loc de unde îl ridicase cu cinci ani și trei luni în urmă. Numai că, la scurt timp după arestarea lui, casa fusese naționalizată, iar soția, împreună cu tot personalul casei fuseseră evacuați, fiind nevoiți să se aciuze pe unde au putut. Casa lui devenise reședința ambasadorului Iugoslaviei!

Neștiind unde să se ducă, Emanoil Tătărașcu s-a hotărât să meargă la imobilul din

strada Victor Emmanuel, unde locuiau Manole și Marigela. Ajuns acolo, a sunat la ușă și i-a deschis Marigela, care abia l-a recunoscut. Ajunsesse o umbră din bărbatul falnic și prezentabil care fusese cu cinci ani în urmă. Bineînțeles că, din ziua aceea, el a devenit colocatar în acel apartament, așa cum se poate verifica și în cartea de imobil: Tătărașcu Constantin Emanoil; prenumele părinților: Nicolae și Speranța; data nașterii: 14.III.1892; locul nașterii: Craiova; ocupația și locul de muncă: pensionar; data intrării în imobil și felul domiciliului: 19.VIII.1955, stabil; data plecării din imobil și locul unde a plecat: decedat 9.I.1981. Tot de aici aflăm și că soția lui, Gabriela, fiica lui George și Eugenia Fotino,

născută la Craiova la 8.XI.1892, având ocupația casnică, a locuit și ea în acest imobil după ce a fost evacuată din casa familiei, începând cu 10 aprilie 1951, unde a și decedat la 16.III.1954.

Intrat în casă, Nolică a fost nevoit să se confrunte cu vești îngrozitoare. Întrebând despre soția sa, Gabriela, de care îi fusese nespuse de dor, află că aceasta își pusese capăt zilelor cu mai bine de un an în urmă. Gabriela avusese totdeauna nervii slabi și, pentru ea, succesiunea de evenimente tragice din ultimii ani, începând cu arestarea lui Nolică, naționalizarea casei și evacuarea ei în grabă, apoi conviețuirea cu nora, pe care nu o prea agrea, fuseseră în-

cercări mult prea mari. Ceea ce o determinase la acest gest suprem fusese faptul că, prin primăvara anului 1954, venise vestea că un Tătărașcu murise în închisoare. De fapt, era vorba despre fratele lor, generalul Alexandru Tătărașcu, dar Gabriela bănuise că acest lucru se întâmplase cu soțul ei, Nolică, întrucât știa că acesta era suferind de plămâni. Vestea a căzut ca un trăsnet asupra lui Nolică și, aflând și despre moartea fratelui, Alexandru, aproape că și-a pierdut cunoștința. Marigela și Manole l-au așezat cu grijă într-un fotoliu și, din ziua aceea, au făcut eforturi foarte mari ca să-l

Semnătura lui Emanoil Tătărașcu pe pagina de gardă a unui volum cumpărat la Paris, în 1969

Portul Brest și „Foederis Arca“

UN NAUFRAGIU CU CÂNTEC

FLORENTINA DOLGHIN

La 11 octombrie 1866, în Piața Fautras din portul francez Brest, de la Atlantic, mii de oameni asistă la gilotinarea a patru marinari care au făcut parte din echipajul răzvrătit al corăbiei cu trei catarge „Foederis Arca“.

Spectacolul este sordid, dar oamenii îl gustă, pentru că adesea curiozitatea omului simplu bate sensibilitatea și pudoarea. Știe sau nu știe de ce s-au făcut vinovați cei patru osândiți, ale căror capete vor fi și expuse, asistența va păstra în memorie copleșitorul eveniment, foarte rar de altfel. La Brest se vor vinde pe sub mână fotografii cu chipurile celor patru decapitați.

Iar imaginației oamenilor nu i se poate pune frâu. Zona freamătă oricum de teribile povești ale mării, cu naufragii sub cerul vinețiu și răzbunări personale din gelozie sau ură, desfășurate în vuietul șuvoaielor de apă și în uruitul surd al talazurilor. Numeroasele insule din dreptul uscatului, unele nelocuite, de care se izbesc corăbiile, nu fac decât să amplifice misterul. Mateloții bretoni au o zicală: „Cine vede Belle-Isle, vede insula visată; cine vede Groix, bucuria sa își vede; cine vede Ouessant [insula se află în fața portului Brest, celelalte două la sud de golful Morbihan], sângele lui își vede“.

i-am cântat-o cu puțin timp înainte de sfârșitul lui a fost *Impromptu op. 142 nr. 3* de Schubert.

De altfel, în ultimii ani de viață, Emanoil Tătăreanu frecventa concertele de la Ateneul Român, în compania nuroii sale.

Fiul său, Dinu Tătăreanu, restabilit în țară după 1990, a mărturisit criticului Valeriu Răpeanu, într-un interviu difuzat la TVR2, că ultima dorință a tatălui său, în ziua de 1 ianuarie 1981, a fost să vadă la televizor Concertul de la Viena, după care a urmat o agonie de câteva zile.

Pe atunci, aveam doar 14 ani și nu știam că în tot acest timp trăisem în casă cu istoria. Aveam să aflu și să-mi lămuresc acest lucru mult mai târziu, când și tatăl meu trecuse deja

în lumea celor drepte. Teroarea comunistă, care a împiedicat generații de-a rândul să cunoască adevărul istoric și pe oamenii care îl făuriseră, a funcționat foarte bine și în anii copilăriei și adolescenței mele. De aceea, nu am știut până târziu cine era cu adevărat acest bătrân cumsecade, pe care eu îl consideram „bunicul” meu.

M-am bucurat să aflu din articolul domnului Paul Rezeanu că la Craiova, la Muzeul de Artă, bustul lui se află în compania cât se poate de selectă a altor mari personalități ale țării noastre: Constantin (Dini) Mihail, Mihail Eminescu, Nicolae Titulescu, George Enescu, Jean Mihail, Octavian Goga și a celei care a fost inegalabila noastră suverană, Regina Maria. ■

HARTA ETNO- CONFESIONALĂ A DOBROGEI DE SUD (1913-1940)

(Urmare din p. 52)

La începutul celui de Al Doilea Război Mondial, Germania și U.R.S.S. au încercat să-și atragă fiecare de partea ei Bulgaria, care și-a declarat neutralitatea. Principalul atu al ambelor puteri a devenit Dobrogea de Sud, asupra căreia Sofia avea drepturi depline, întemeiate pe trecutul istoric și harta etnică a regiunii. Bulgaria și-a satisfăcut pretențiile față de România, în ultimă instanță cu sprijinul părții germane, trecând sub tăcere poziția diplomației sovietice, care nu de puține ori a declarat justetea cererilor bulgare de returnare a Dobrogei. Trata-

tivele româno-bulgare desfășurate la Craiova, între 19 august și 7 septembrie 1940, au abordat nu atât problema trecerii Dobrogei de Sud, a cărei soartă fusese stabilită dinainte, la Bulgaria, cât, mai ales, schimbul de populații. Încă de la început partea română s-a pronunțat pentru un schimb obligatoriu, iar cea bulgară pentru unul „de bună voie”. Apoi românii au înaintat propunerea de strămutare a tuturor bulgarilor și de schimbare a lor cu români dobrogeni. Bulgaria, la rândul ei, a continuat să insiste pe dreptul la emigrare voluntară a etnicilor bulgari care trăiau în România.

În baza articolului 3 al Tratatului de la Craiova a avut loc schimbul de populație, desfășurat pe durata a trei luni (din 14 septembrie până în 14 decembrie 1940): 67.000 de bulgari s-au strămutat din Dobrogea de Nord în cea de Sud, pe locul celor 102.093 de români ce au părăsit zona

și din care sub o treime erau aromâni. Conform datelor recensământului bulgar al populației din 31 ianuarie 1941, care a luat în calcul schimbul de populație, procentul de bulgari din Dobrogea de Sud reprezenta 53,4%, de turco-tătari, 36,1%, de români, 1,6%, restul fiind de 8,9%. Tratatul de Pace de la Paris, din 10 februarie 1947, a confirmat modificarea graniței româno-bulgare, conform prevederilor Tratatului de la Craiova. Astfel au fost spulberate toate măsurile guvernului român de colonizare a Dobrogei de Sud și de asimilare etno-culturală din perioada interbelică. În ciuda faptului că însușirea Dobrogei de Sud a fost însoțită de numeroase probleme, pierderea regiunii a devenit, înainte de toate, o tragedie personală pentru oameni care în perioada interbelică și-au făcut casă nouă acolo, iar în 1940 au fost siliți să înceapă totul de la zero. ■

pistoale asupra-i, dar, până să se dumirească, Pierre Oillac îl dezarmează și îi aruncă o funie de gât. Apoi, înjunghiat de mai multe ori profund, este și el dat oceanului, cu încuviințarea șefului de echipaj. Jean Lénard știe însă că orice martor al acestei rebeliuni de la bord care ar supraviețui i-ar duce direct la șașafod cu declarațiile lui, cu atât mai mult cu cât căpitanul, înainte să moară, i-a asigurat, blestemându-i, că vor sfârși toți cu gâtul tăiat.

Afacerea este elusată

Pe corabie urmează orgia. Marinarii rebeli se instalează confortabil în cabinele căpitanului și secundului, consumând la discreție și cu voluptate din încărcătura de spirtoase. Nu știu însă să comande o corabie, unde se află și cum să ajungă la destinație. În aburii de alcool ai gălcevilor decid să scufunde „Foederis Arca”, pentru a ascunde rebeliunea și a lăsa impresia unui naufragiu. Hotărâsc să își ia provizii pentru zece zile și să coboare în bărcile de salvare, așteptând să fie recuperați de alte corăbii de pe ruta respectivă. Oricare dintre ei care ar trăda această versiune a celor întâmplate este supus răzbinării celorlalți și acuzat de ei a fi pus la cale revolta.

Evident, jurământul lor este fragil. Miller, bucătarul, neîntrecut băutor, n-ar fi în stare să păstreze prea mult secretul. Așa că pun ochii pe el, iar el se aruncă singur peste bord. Deocamdată însă mai au mult de treabă. În noaptea de 2 spre 3 iulie, butoaiile sunt găurite, ca să nu plutească, coca corăbiei este și ea spartă. Apoi „Foederis Arca” este abandonată. Membrii echipajului și pasagerul Orsoni coboară într-o barcă de salvare. Multe ore rămân pe loc, asistând la scufundarea corăbiei, urmărind salturile mării, care acoperă și descoperă continuu puntea. Către ora 9 dimineața marea plumburie înghite ultimul catarg.

„Supraviețuitorii naufragiului” au un singur gând. Cum să ștergă cea mai mică dovadă a

crimei. Și atunci se decid să se debaraseze de musul Dupré, care are numai 11 ani și în care nu pot avea încredere. La 4 iulie băiatul este aruncat pradă valurilor. Și nu înduioșează pe nimeni cu strigătele lui de implorare a milei. Ba unii își astupă cu mâinile urechile ca să nu-i mai audă vaietele.

Pe „naufragiați” îi descoperă o corabie daneză, „Mercurius”, care la 5 iulie îi lua la bord și îi debarca în Insulele Capului Verde, de unde sunt repatriați la Brest, la 22 august. Autoritățile acceptă versiunea naufragiului, în relatarea șefului de echipaj, Lénard: în cala vasului apa a atins trei metri, în urma unei mari spărturi pe care nu au putut-o obtura; căpita-

nul Richebourg a ordonat evacuarea, cu alimente asupra lor pentru zece zile; căpitanul, secundul, bucătarul și musul au rămas ultimii pe corabie, apoi au coborât și ei într-o barcă, în vreme ce cealaltă barcă s-a depărtat de vasul naufragiat, pentru a nu fi antrenată în vârtejul creat de scufundare; dimi-

neața, oceanul era liniștit, iar barca plutea răsturnată; i-au căutat toată dimineața pe camarazi pe întinsul apei, strigându-i și sperând că ei înotau nu departe; în zadar, apoi, în a cincea zi, i-a recuperat „Mercurius”. Afacerea este elusată, pentru că oamenii locului sunt obișnuiți cu asemenea tragedii petrecute în larg.

Depoziția lui Chicot

Din septembrie 1864 Ministerul Marinei este bombardat cu scrisori ale fratelui secundului Aubert, Justinien, și el ofițer de marină, care contestă circumstanțele naufragiului. El își exprimă nedumerirea că o corabie de tonajul lui „Foederis Arca” s-a putut scufunda în condiții meteo ce nu puneau probleme. Dimpotrivă, vremea fusese excelentă. La fel de suspecte sunt pentru Justinien prezența musului de 11 ani rămas la bord, când el trebuia evacuat printre primii, ca și comportarea secundului, care și-a abandonat practic oa-

Brest, cazarma din Piața Fautras

În *Memorii de dincolo de mormânt. Anii tinereții*, viconte François-René de Chateaubriand, îndrăgostit de țarinile bretone, el însuși aparținând micii nobilimi a locurilor, își nota căl de fascinat putea fi de spectacolul portului, aflat la extremitatea peninsulei armoricane (până spre sfârșitul Evului Mediu provincia Bretania a fost numită l'Armorique): „Adesea, așezat pe un cartag care zăcea pe cheiul Recouvrance [mare cartier din Brest populat de marinari, unde se află arsenalul și portul de război], urmăream acel du-te vino neconținut al mulțimii de oameni: constructori, mateloți, militari, vameși, ocnași [în Franța ocna din Brest e la fel de celebră ca aceea din Toulon]... Călătorii se imbarcau ori debarcau, piloții comandau manevrele vaselor, dulgherii fasonau grinzile de lemn, frângerii răsuceau funiile, câțiva muși aprindeau focuri sub cazane din care ieșeau trâmbe de fum și miros de catran. Duceau, aduceau, dădeau de-a rostogolul, împingeau, târau de la țarm la magazii și de la magazii la țarm baloturi cu mărfuri, saci cu merinde, convoaie de artilerie; ici, niște care dau de-a-ndăratelea în apa de la mal, ca să poată încărca; dincolo, scripeții ridică lăzile pline, în timp ce o macara descarcă niște lespezi, iar la dig mici vase, special amenajate, curăță aluviunile. Din fort se aud semnale, repetate din timp în timp, șalupe brăzdează apa încolo și-ncoace, navele intră și ies din docuri [...] Dincolo de acest cap avansat, nu mai vedeai nimic decât un ocean fără margini și abia bănuite lumi necunoscute; închipuirea mea o lua razna, aventurându-se în acele spații.“

Blestemul căpitanului

Oceanul reveriilor lui Chateaubriand va înghiți și povestea corăbiei „Foederis Arca“, despre a cărei dispariție va curge multă cemeală în presa istorică franceză, fiind reluată de curând într-un volum consacrat marilor afaceri criminale din provincia Bretania. Avea 500 de tone și se afla sub comanda căpitanului Alfred Richebourg, secondat de Théodore Aubert, de numai 28 de ani. Nava a părăsit portul Cette (actualul Sète), de la Mediterană, la 8 iunie 1864, pentru Veracruz, în estul Mexicului. Dar nu va ajunge niciodată la destinație. Era încărcată cu vinuri, băuturi spirtoase și cărbune, pentru ofițerii expediției franceze a lui Napo-

Tribunalul judecă împrejurările „naufragiului“

leon al III-lea în Mexic (1862 – 1867; *Magazin istoric*, nr. 5/1967). Jean Lénard, șeful de echipaj, avea subordonați opt mateloți (Pierre Oillie, François Thépaut, Antoine Carbuccia, Charles Pierre, Daoulas, Marnier, Antoine Tessier, musul Dupré), doi novici (Pierre Leclerc și Julien Chicot), un bucătar (Miller) și mai exista un pasager, domnul Orsoni.

Încă de la început marinarii contestă autoritatea conducerii. Refuză să încarce la bord butoaiele cu vin și comit acte de indisciplină; de pildă, trei mateloți coboară pe uscat, deși sunt consemnați pe corabie. Aubert, secundul, ordonă să li se taie din salariu. La ieșirea în Atlantic din strâmtoarea Gibraltar, vântul slab micșorează viteza corăbiei, ceea ce provoacă un soi de lentoare pe punte, care va degenera în dezordini, mai ales după ce se găsește și antidotul contra plictiselii, câteva sticle cu băutură din încărcătura corăbiei. Sub acțiunea alcoolului, marinarii capătă curaj. Oricum nu-l suportau pe Aubert. Se plâng de hrana insuficientă, deși nu e deloc cazul, încep să nu execute diferite munci, drept care, la 29 iunie, Aubert dă alte sancțiuni, iar căpitanul Richebourg spumegă de furie.

Patru dintre marinari, Oillie, Thépaut, Carbuccia și Daoulas, tot după o partidă de alcool, înarmați cu cuțite, decid să-l elimine pe secund. În noaptea de 30 iunie, când Aubert iese pe punte, încearcă să-l arunce în mare. Dar secundul este un bărbat vânos, nu le merge. I se aplică mai multe lovituri de cuțit, Aubert strigă după ajutor, vine Lénard, șeful de echipaj, dar nu intervine să-l salveze. Izbit în cap cu o bară de fier, Théodore Aubert este aruncat peste bord. Căpitanul Richebourg, alertat de zgomote, iese din cabina lui cu două

PEPSI ȘI COCA-COLA ÎN ȚĂRILE COMUNISTE

MARIAN TUȚUI

Nu mult după descoperirea Americii s-au răspândit în lume porumbul și cartoful, împreună cu blestematul tutun (Magazin istoric, nr. 3 - 6; 9, 10/1981). Deși unele erau oarecum cunoscute cu mult înainte, abia în timpul celui de Al Doilea Război Mondial soldații armatei americane au răspândit în lume guma de mestecat, compotul de ananas, antibioticele, nylonul, blugii, țigările cu filtru, Pepsi și Coca-Cola. Toate au ajuns până la urmă și în Europa de Est, însă cel mai greu Coca-Cola.

Cronologia pătrunderii mărcilor Pepsi și Coca-Cola în țările comuniste reflectă destul de bine momentele de liberalizare și gradul acestora. La început, ambele băuturi erau considerate suspecte din cauza formulei secrete de fabricație. În special Coca-Cola s-a bucurat de o propagandă negativă și în Franța, dar mai ales în țările comuniste, căci era considerată dăunătoare sănătății și... virilității, ba chiar producătoare de dependență din cauza unui pretins conținut de cocaină. Este semnificativă în acest sens o parodie western de succes cehoslovacă, *Joe Limonadă* din 1964, în regia lui Oldrich Lipsky, în care eroul omonim, confruntat cu pistolari alcoolici, bea limonadă produsă de Colaloka (chiar și denumirea e parodiată, căci băutura se poate traduce drept „cola nebună”) și devine reprezentant unic al companiei în Vestul sălbatic. Evident, sunt satirizate nu numai violența și alcoolismul, dar și intruziunea „periculoasă” a marilor companii multinaționale.

La rândul său, un film american, *One, Two, Three* (1961), în regia lui Billy Wilder, ironizează deopotrivă Războiul Rece, propaganda comunistă, dar și ambițiile companiei Coca-Cola de „a cuceri Rusia, ceea ce nu au reușit Napoleon și Hitler”.

Paradoxal, chiar un ilustru scriitor de stânga, Gabriel Garcia Marquez, a povestit prin 1980 eșecul lui Fidel Castro de a înlocui Coca-Cola. Conducătorul cubanez a ordonat ca milioanele de sticle de Coca-Cola rămase după revoluție să

fie reutilizate pentru îmbutelierea unei băuturi răcoritoare locale. Întreprinderea s-a soldat cu un eșec total, căci industria locală nu a putut rezolva problema păstrării unei băuturi acidulate utilizând conservanții obișnuiți, iar atunci când aceștia nu au fost introduși, sticlele au explodat.

Treptat, cele două companii producătoare de băuturi răcoritoare au reușit să cucerească piața peste tot. Astfel, primul produs american vândut în blocul comunist a fost Pepsi, apărut în 1965 în România. Era la noi începutul unei perioade de liberalizare care a durat cam zece ani. Puțini își amintesc probabil că lansarea băuturii s-a făcut și cu ajutorul unei reclame la televizor pe melodia *Day-O* din 1956 a cântărețului activist jamaicano-american Harry Belafonte. A fost practic primul clip publicitar de la noi și singura reclamă pentru un produs occidental. Pepsi însă nu a fost produs niciodată în cantitate suficientă pentru a acoperi cererea în România înainte de 1989, ajungând în anii '80 disponibil practic doar în restaurante.

Este interesant și faptul că prima țară comunistă în care a pătruns Coca-Cola a fost Bulgaria, în 1966, aflată într-o perioadă de introducere a mandatarilor ce nu a durat mult. Întreprinzătorul Gheorghe Naidenov (1927 - 1998) a profitat de această conjunctură și a înființat în 1962 în Bulgaria o companie de succes, Texim, cu un capital inițial de 10.000 de dolari. Ulterior, firmele sale din domeniul comerțului și de transporturi maritime

James Cagney în filmul *One, Two, Three*

menii. Ba mai mult, într-o noapte, Justinien Aubert face și o reconstituire personală pe mare. Și constată că, la lumina lunii, vizibilitatea este perfectă la o milă distanță, ceea ce contrazice relatările naufragaților, care au susținut că în beznă nopții nu au văzut nimic. Abia dimineată... La 27 ianuarie 1865, în a treia sa scrisoare adresată ministrului Marinei, Justinien Aubert îi acuză direct pe supraviețuitori de crima de a-și fi abandonat ofițerii.

Autoritățile se lasă convinse și redeschid ancheta, încredințată unui comisar de la Inspekția Maritimă din Nantes, port unde era înmatriculată nava. De mare ajutor se dovedește mărturia unuia dintre novici, Julien Chicot, profund tulburat de amintirea masacrului. I l-a povestit ca o spovedanie mamei, iar aceasta l-a îndemnat să vorbească în fața judecătorului.

Se merge apoi pe urmele criminalilor. Carbuccia este arestat la Marsilia, Lénard la Anvers, Marnier și Thépaut la Le Havre, Daoulas în India. Numai misteriosul pasager, Orsoni, căutat doar ca martor, nu este de găsit. Daoulas, deși în lanțuri, reușește să scape de pe corabia care îl aducea la judecată, dar apoi se îneacă, Marnier moare de moarte naturală între timp, opt dintre supraviețuitori sunt trimiși în instanță la tribunalul maritim permanent de la Brest. Procesul se desfășoară între 19 și 22 iunie 1866. Depoziția lui Chicot este zdrobitoare pentru Carbuccia, desemnat cap al răzmeriței. El și alți trei, respectiv, Lénard, Oillac și Thépaut, sunt decapitați la Brest. Precizarea căpitanului Alfred Richebourg se adevărește. Au murit cu gâtul tăiat. Ceilalți marinari reiese că n-au făcut altceva decât să-și salveze pielea. N-au avut încotro. Sunt, așadar, achitați. ■

Cititorii întreabă, istoricii răspund

Domnul Mihai Mihăilă, într-un e-mail trimis pe adresa redacției, ne scrie:

societății „Unirea”. În acea perioadă Masterson era reprezentant al diferitelor societăți petroliere și director al Rafinăriei „Unirea”. Locuia în clădirea care azi adăpostește Muzeul Ceasului din Ploiești (a cărei imagine o atașez).

I-am trimis domnului profesor semnalarea cititorului nostru și iată ce ne-a răspuns:

Îi mulțumesc domnului Mihăilă pentru interesul arătat față de articolul meu și mai ales pentru fotografia trimisă. Într-adevăr, atât Thomas, cât și Edward au lucrat pentru SOE, iar Thomas, care era mai în vârstă, a jucat rolul menționat de domnul Mihăilă în Compania „Unirea”. Însă Thomas, după izbucnirea războiului, a activat la Londra și, puțin mai târziu, în Iugoslavia, iar Edward, care lucra și el pentru „Unirea”, a rămas în România, „pe teren” așa spune, și a fost cel care, potrivit documentelor britanice, i-a recrutat, împreună cu comandorul Watson, pe inginerii respectivi.

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

● **Ioan-Aurel Pop – TRAN-SILVANIA. STAREA NOASTRĂ DE VEGHE** (cuvânt înainte de Mircea Muthu)

Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2016, 298 pp.

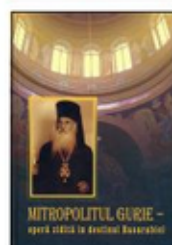
● **Sorin Iftimi, Aurica Ichim – IASI. CAPITALA ROMÂNIEI 1916 – 1918. JASSY – CAPITAL CITY OF ROMANIA 1916 – 1918** (proiect editorial finanțat de Primăria Municipiului Iași)

Dar Development Publishing, București, 2017, 311 pp.

● **DIPLOMAȚI ROMÂNI ÎN SLUJBA VIEȚII. CONSTANTIN I. KARADJA ȘI SALVAREA EVREILOR DIN EUROPA ÎN TIMPUL CELUI DE-AL TREILEA REICH (1932 – 1944)** (editori: dr. Ottmar Trașcă, dr. Stelian Obiziu)

Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2017, 748 pp.

● **MITROPOLITUL GURIE – OPERĂ ZIDITĂ ÎN DESTINUL BASARABIEI** (culegere de articole și studii ale Mitropolitului Gurie (Grosu) al Basarabiei (1877 – 1943), îngrijită și coordonată de Silvia Grossu)

Editura Epigraf, Chișinău, 2016, 303 pp.

● **PĂDUREA SPÂNZURĂȚILOR, OGLINDĂ A MARELUI RĂZBOI. 50 DE ANI DE LA PREMIERĂ, 100 DE ANI DE LA SUBIECT** (coordonatori: Adrian-Silvan Ionescu, Marian Țuțui)

Editura Oscar Print, București, 2017, 278 pp.

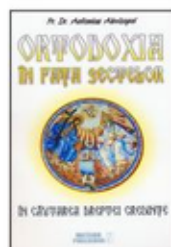
● **Ioan R. Marinescu, Irina Marinescu – NOTE DE RĂZBOI INEDITE**

Editura Junimea, Iași, 2016, 254 pp.

● **Florin C. Stan – ROMÂNIA – ISRAEL. RELAȚII BILATERALE (1948 – 1991)**

Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2016, 537 pp.

● **Pr. Dr. Antonios Alevizopol – ORTODOXIA ÎN FAȚA SECȚELOR. ÎN CĂUTAREA DREPTII CREDINȚE** (traducere de pr. Ion Buga)

Meteor Publishing, București, 2017, 142 pp.

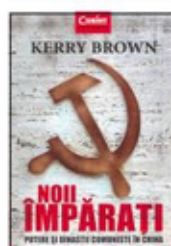
● **General Gheorghe Garoescu. – JURNAL DE FRONT, VISE DE IUBIRE. 14 AUGUST 1916 – 28 SEPTEMBRIE 1918** (ediție stabilită, studiu introductiv și note de Marian Moșneagu)

Editura Militară, București, 2017, 360 pp.

● **DOCUMENT. BULETINUL ARHIVELOR MILITARE**

Anul XIX, nr. 1(75)/2017, 100 pp.

● **Kerry Brown – NOII ÎMPĂRAȚI. PUTERE ȘI DINASTII COMUNISTE ÎN CHINA** (traducere din limba engleză de Cristina Ispas; prefață de Dan Tomozei; postfață de Cristian Pîrvolescu)

Editura Corint Books, București, 2017, 330 pp.

● **CAIETE SILVANE** (Revistă de cultură editată de Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj, sub egida Uniunii Scriitorilor din România)

Serie nouă, Anul XIII, Nr. 3 (146), martie 2017, 48 pp.

Reclamă pentru Pepsi în presa vremii

au obținut venituri de zeci de ori mai mari decât capitalul investit însă și-au putut desfășura activitatea doar până în 1969. În 1966 el a înființat și o fabrică de îmbuteliere a băuturii americane, până atunci blamate. În 1969 i s-a intentat un proces în urma căruia în primă instanță a scăpat, dar după ce judecătorul a fost schimbat, întreprinzătorul a fost condamnat la șapte ani de închisoare. După 1990 el a revenit și a înființat în 1992 Teximbank, prima bancă privată din Bulgaria postcomunistă, care își desfășoară activitatea și azi.

Coca-Cola a ajuns în 1967 în Iugoslavia, în 1968 în Ungaria și Cehoslovacia, iar în 1972 în Polonia. Pepsi a pătruns apoi în 1969 în Ungaria, în 1971 în Polonia, în 1972 în U.R.S.S., iar în 1974 în R.D.G.

În U.R.S.S. Pepsi a pătruns într-un mod ciudat la prima vedere. Pepsico a semnat un acord de barter prin care a primit dreptul exclusiv de a vinde vodca „Stolichnaya” pe piața occidentală. Evident, schimbul a fost benefic pentru ambele părți, deși cei doi parteneri și-au încălcat principiile. Leonid Brejnev a acceptat un produs american considerat multă vreme periculos, iar Pepsico a început să vândă băuturi alcoolice! Albania a fost singura țară comunistă în care nici Pepsi și nici Coca-Cola nu au pătruns înainte de 1991. Doar Ungaria, Polonia și Cehoslovacia au

îmbuteliat în timpul comunismului (după 1969) ambele băuturi răcoritoare americane.

La mijlocul anilor '80 se puteau consuma în unele țări comuniste și alte băuturi răcoritoare occidentale, căci fuseseră admise alte trei mărci de răcoritoare, pe atunci germane: Afri-Cola în Ce-

hoslovacia și Iugoslavia, Schweppes în Iugoslavia și Bulgaria, iar Sinalco în România, cu produsul Sintonic. Acesta se găsea doar în București, unde era îmbuteliat alături de răcoritoare românești.

Un alt caz interesant este cel al Chinei, unde s-a consumat Coca-Cola încă din 1927 și până la izbucnirea celui de Al Doilea Război Mondial, dispărând însă după venirea la putere a lui Mao Zedong. Băutura a reapărut în 1979, prin import din Hong Kong, iar în 1981 a fost deschisă prima fabrică.

Nu trebuie omis că mai multe produse locale au înlocuit parțial o vreme mai cunoscutele „cole” occidentale: Cockta produsă în Slovenia de la începutul anilor '50 și care ajunsese în timpul embargoului împotriva Iugoslaviei (1999 – 2001) un veritabil simbol antiamerican; Kofola cehoslovacă, apărută în 1962, Vita Cola și Club Cola din R.D.G., produse din 1957, respectiv 1967, Quick-Cola românească datând din anii '70.

Și în Iran și alte țări islamice „colele” au pătruns greu sau au fost înlocuite de surrogat locale. Zamzam a apărut în 1954 în Iran, ca o subsidiară a firmei Pepsi, pentru ca în 1979, după revoluția islamică, să devină o firmă de sine stătătoare, care produce o băutură asemănătoare, al cărui nume provine de la un izvor sacru din Mecca, atestat în timpul profetului Abraham (Ibrahim). În 2002, după ce Coca-Cola a fost boicotată în Arabia Saudită, Zamzam s-a extins și aici. Astăzi în Iran se poate bea pe lângă Zamzam și Coca-Cola, alături de bere fără alcool.

Istoria pătrunderii celor două băuturi răcoritoare ni se pare aproape absurdă și comică azi, dar este pilduitoare. Conducătorii statelor comuniste, precum Castro, au subestimat importanța industriei de consum. Pe de altă parte, producătorii de lichide dulci, colorate și cu adaos de cafeină, pe care le vindeau în secolul al XIX-lea în drogherii, au reușit să cucerească lumea și să desfășoare afaceri de miliarde de dolari, mai ales datorită unor campanii promoționale susținute timp de aproape 100 de ani cu fonduri niciodată alocate de alte firme. Au reușit astfel să pătrundă și dincolo de Cortina de Fier înaintea tuturor. ■

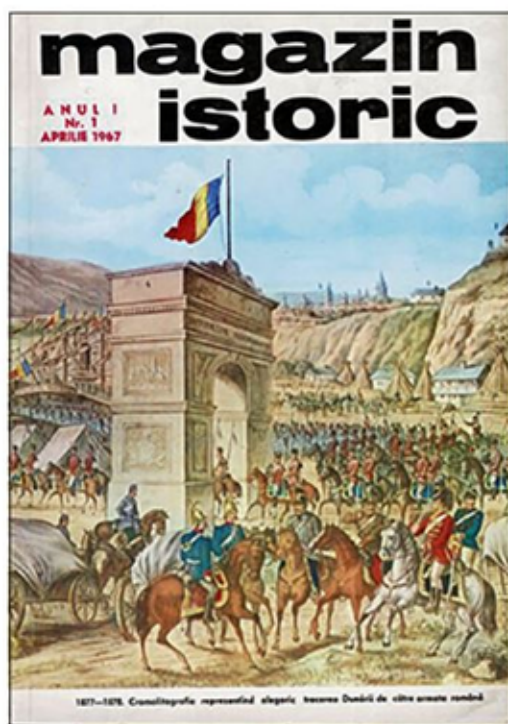
Afișul filmului Joe Limonadă

Vă mai aduceți aminte de Ci-Co?

MAGAZIN ISTORIC - 50 ANI

Cu ocazia împlinirii unei jumătăți de veac de existență a unui reper al presei culturale românești, îmi face o deosebită plăcere să transmit colectivului de redacție al revistei *Magazin istoric* cele mai calde felicitări pentru contribuția determinantă la formarea culturii istorice și a spiritului de analiză al multor generații de cititori, la promovarea adevărului istoric, necontaminat de constrângerile ideologice. Remarcabil a fost, de-a lungul celor șase sute de apariții ale publicației, interesul pentru revistă al publicului tânăr, în special al elevilor și studenților, fiind generații care au crescut citind și comentând articolele publicate în *Magazin istoric*, cultivându-și astfel pasiunea și gustul pentru istorie ca *magistra vitae*.

Astfel, aş remarca faptul că apariția și importanța revistei în peisajul istoriografic românesc prezintă multe similitudini cu *Magazinul istoric pentru Dacia*, revistă editată începând din 1845 de către August Treboniu Laurian și Nicolae Bălcescu, a cărei tradiție este practic continuată de către *Magazinul istoric*.

Suntem onorați să împărtășim cu cititorii noștri, ce ne-au fost alături în această jumătate de secol, scrisoarea trimisă de domnul TEODOR-VIOREL MELEȘCANU, ministrul Afacerilor Externe.

Printre cititorii de ieri și de azi se numără și diplomații români, care, încă de la primele numere, dedicate unui moment crucial al istoriei și diplomației, Conferința de la Ialta, au regăsit în paginile revistei surse documentare prețioase, multe inedite, pentru teme de politică externă, de istorie diplomatică și de relații internaționale. În acest sens, menționez materialele despre diplomația română, despre momentele de glorie, dar și despre eșecurile sale. De asemenea, revista dumneavoastră a găzduit cu generozitate și articole și studii ale unor diplomați români în activitate la acel moment sau în prezent. Amintesc și articolul care a apărut în urma conferinței pe care Ministerul Afacerilor Externe a organizat-o în 2014, împreună cu Facultatea de Istorie a Universității din București, dedicată Primului Război Mondial.

Nu pot să nu remarc și longevitatea publicației, în contextul numeroaselor schimbări sociale și politice, de la perioada comunistă până la cea actuală, în care presa scrisă și-a pierdut din importanță și rolul de formator de opinie.

Astfel, de-a lungul acestor 50 de ani, publicația și-a asumat rolul nobil de a releva românilor istoria neamului și a lumii, de a menține trează atenția publicului cititor asupra importanței cunoașterii rădăcinilor sale, de a promova cercetarea și cercetătorii în domeniu, alături de nume prestigioase ale istoriografiei românești.

Tocmai de aceea, în contextul aniversării, în 2018, a Centenarului României Moderne, prioritate și a Ministerului Afacerilor Externe, sunt convins că vom găsi în paginile revistei *Magazin istoric* o valoroasă sursă de informații și de inspirație.

La mulți ani și la cât mai multe apariții! ■

CITIREȘAR

6

1665. La Londra se declanșează ciuma. În acea săptămână se înregistrează 43 de cazuri, la 600.000 de locuitori. Apoi vor fi peste 7.000 pe săptămână. Mulți locuitori se retrag la țară din fața molimei, alții rămân, provocându-și soarta. În anul următor, în septembrie, orașul este mistuit de flăcări. Imediat apar zvonurile: foști ofițeri ai lui Oliver Cromwell, Lordul protector mort în 1658, cel care îl executase pe regele Carol I, nemulțumiți, au organizat o acțiune de gherilă. Până când un nebulos declarat își mărturisește vinovăția și este spânzurat, deși în momentul izbucnirii focului el era... pe mare.

9

1890. Prințul Gheorghe Bibescu cere satisfacție lui Al. Beldiman pentru a-i fi fost insultată memoria unui frate, Nicolae. Beldiman a semnat un articol vexant intitulat *Boierii noștri cei morți*. „Morții nu protestează, v-ați zis. Ați uitat că eu eram în viață. În numele fraților mei și al meu, vă cer reparație”, scrie prințul. Martorii lui Bibescu nu obțin o „reparație” prin arme și nici scuze în termeni categorici. Cazul se încheie cu un proces-verbal de carență și o concluzie amară pentru Gh. Bibescu: „Constat că d. Beldiman (junior) insultă, dar nu se bate.” Asemenea afaceri de onoare, extinse asupra memoriei postume a membrilor familiei, nu sunt rare în epocă. Zece ani mai târziu, tot prințul Bibescu îl provoacă la duel pe un alt ziarist, pentru o ofensă adusă memoriei tatălui lui, domnitorul Gheorghe Bibescu.

14

1940. La Paris chirurgul Thierry de Martel se sinucide, într-o capitală în care naștii intră în aceeași zi, declarând-o „oraș deschis”. Nu e primul, nu va fi ultimul. Există un val de sinucideri în mediile intelectuale și naționaliste, oameni ce preferă moartea acceptării ocupației. „V-am promis că nu voi părăsi Parisul. Dar nu v-am spus și cum, mort sau viu”, lasă scris de Martel. Combatant în Primul Război Mondial, când a fost rănit de mai multe ori, chirurgul și-a pierdut și fiul în carniagiul din tranșee. La înhumarea acestuia tatăl a făcut un jurământ, să nu mai vadă în fața ochilor un „Fritz”. Și își respectă jurământul.

16

1963. Valentina Tereșkova, poreclită „Pescăruș”, se îmbarcă la bordul navei „Vostok 6” pentru o călătorie de trei zile în spațiu. Are 26 de ani și se află singură la bord. La 19 iunie revine și este declarată „Erou al Uniunii Sovietice”. Fosta muncitoare textilistă este cea mai tânără cosmonaută din istorie și rămâne, pentru acea dată, singura femeie care a efectuat un zbor solitar în spațiu. În 1996 Franța va avea și ea o primă femeie cosmonaut, Claudie Haigneré, ce va face o călătorie spațială.

22

1633. Este condamnat la temniță pe viață, chiar în această zi de debut al verii, astronomul italian Galileo Galilei. În fața unui tribunal al Inchiziției, el trebuie să abjurne în genunchi, la 69 de ani, „erorile comise”. Greșeala lui? A fi îndrăznit să afirme ritos, după polonezul Copernic, că Pământul se învârtă în jurul Soarelui, și nu el constituie centrul în jurul căruia gravitează toate stelele, așa cum afirmă Biserica. Ea, Biserica romană, nu are la acea vreme decât o obsesie: să-și supună savanții și filosofi, să reafirme dogma, să evite orice nouă erezie, după sciziunea creștinătății occidentale provocată de Reforma protestantă, cu un veac în urmă. Pentru autoritățile religioase, ce se simt amenințate de teoria științifică a lui Galilei, Pământul, planeta pe care trăiește Omul, este centrul imobil al lumii și axa Creației.

25

841. După moartea lui Ludovic cel Pios cu un an în urmă, doi dintre fiii săi, Ludovic Germanicul și Carol cel Pleșuv, îl înfrâng la Fontenoy-en-Puisaye, un sat din Burgundia, pe al treilea, Lothar, care cere partea leului, în contextul luptei dintre ei pentru împărțirea pământurilor moștenite de la părintele lor. Apoi, învingătorii vor încheia o alianță împotriva lui Lothar, așa-numitele „jurăminte de la Strasbourg”, rostite de Ludovic în vechea franceză și de Carol în vechea germană (cele mai vechi monumente de limbă franceză și germană). Tratatul de la Verdun, semnat tot de cei trei frați, în august 843, pentru a-și împărți, de fapt, imperiul lui Carol cel Mare, mort în 814, separă definitiv două țări, Franța și Germania, fixând limitele viitorului regat al Franței.

Publicația România ilustrată le prezenta pe membrele Societății; în mijloc, Alexandrina Cantacuzino

care trimiseseră la 21 ianuarie, în lagărul St. Frères, cinci oameni muribunzi „cari au fost culcați în beciurile lagărului“, de unde, împreună cu Lizeta Greceanu și Didi Manu, „am fost silite să-i transportăm singure [...] în infirmeria de sus a aceluiași lagăr, unde i-am lăsat în cea mai gravă stare“.

Alexandrina Cantacuzino protestează

Situația a devenit și mai disperată în lagărul menționat când, la 19 februarie, au fost aduși 300 de ostași români, „adevărați scheleți“, din lagărul de la Slatina, unde se înregistrase o mortalitate enormă, din cauza epidemiei de tifos exantematic, fără a se lua nicio măsură de izolare a lor, putându-se declanșa, în orice moment, o cumplită epidemie. Alexandrina Cantacuzino a încercat să-i izoleze, folosind camera unde locuiau plutonierii cu termen redus, pe care

a golit-o, le-a pus termometrul celor 90 care păreau că sunt în stare mai gravă, i-a așezat pe saltele, le-a dat ceai cald și a recomandat să li se facă frecții cu oțet aromatic. „I-am părăsit cu inima strânsă, lăsându-i pe mâna a doi sanitari și cu o santinelă la ușă, ca nimeni să nu mai intre în contact cu dânsii [...], deoarece am convingerea că au tifos exantematic“, mărturisește Alexandrina Cantacuzino, mai ales că lagărul însuma atunci aproape 3.000 de prizonieri ce puteau fi contaminați, în lipsa oricăror măsuri de prevenție.

Una dintre cauzele majore ale acestei stări de fapt era și lipsa personalului medical calificat, care să supravegheze starea de sănătate și să asigure asistența de specialitate în lagărele de prizonieri. Medicii de care dispuneau erau fie prea tineri și fără experiență, fie nu-și făceau datoria – cazul doctorului Wolf, „care a fost liberat din lagăr pe cuvânt că se va ocupa de prizonierii care eventual s-ar îmbolnăvi“ și nu și-a respectat angajamentul.

În lipsa unor doctori permanent prezenți în lagăre, bolnavii rămâneau pe mâna unui soldat sanitar, care n-avea nici cele mai elementare cunoștințe medicale, sau a unei singure surori, iar prizonierii suferinzi „mor cu zile ca câinii, și răspunderea acestei nenorociri o vom purta tot noi, germanii lepădându-se de orice răspundere și aruncând vina asupra Crucii Roșii“, precizează un raport adresat șefului Crucii Roșii de doamnele Alexandrina Canta-

cuzino, Zoe Romniceanu și Lizeta Greceanu, la mijlocul lui februarie 1917. Bine informate despre existența unor modalități de a trata boala sau de a preveni răspândirea ei, semnatarele raportului recomandă să fie studiată posibilitatea folosirii injectiilor cu „Salvarsan“, pentru momentul critic al acesteia (tifos exantematic) și a unui „serum preventiv, care se spune că a dat excelente rezultate“ în epidemia din Serbia, izbucnită cu un an înainte.

În timpul celor două vizite făcute în lagărul Cotroceni de Alexandrina Cantacuzino, una la 1 august, iar cealaltă la 23 septembrie 1917, ea constată nemulțumirea crescândă a ofițerilor prizonieri de aici, din cauza condițiilor în care locuiesc în barăci cu ciment pe jos, fără aer și lumină, pline de insecte, cu paturi stricate, veselă neîngrijită și hrană proastă. În același timp, ofițerii prizonieri protestează pentru că, în fața locuințelor lor, și așa destul de insalubre, sunt instalate closetele trupei care răspândesc mirosuri îngrozitoare, din care cauză amestecul ofițerimei cu trupa dă zilnic naștere la scandaluri regretabile. Adânc impresionată de cele văzute în lagărul de la Cotroceni, Alexandrina Cantacuzino adresează șefului Crucii Roșii, în noiembrie 1917, chiar o scrisoare de protest prin care, descriind condițiile de viață improprii de acolo, îi face cunoscută mărturia plutonierilor cu termen redus internați în lagăr, cum că „sunt tratați mai rău ca în Germania, unde [...] primeau acum în urmă pachete numeroase din Berna“, iar ofițerii, mai ales cei veniți din lagărele germane și austriece,

În Bucureștii ocupați

Credință, caritate, cultură erau cei trei „C” care defineau cum am văzut în numărul trecut al revistei activitatea Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române (S.O.N.F.R.), creată în mai 1910 și care își propusese „a da copiilor acestei țări o educație națională bazată pe principiile de morală creștinească ale religiunii noastre naționale”. Continuăm să urmărim gesturile de mare generozitate

și dăruire ale membrilor ei în anii Primului Război Mondial.

Momentul arestării Alexandrinei Cantacuzino de către autoritățile germane, desen executat de Zoe Manu, Iași, 1922

Dr. MARIA IONIȚĂ

Revenind la problemele ce trebuia rezolvate pentru buna administrare a lagărelor de prizonieri din Bucureștii ocupați, trebuie spus că una dintre cele mai spinoase și care, în ciuda tuturor eforturilor conjugate ale Crucii Roșii și Comitetului doamnelor din S.O.N.F.R., s-a dovedit aproape de nerezolvat a fost cea a asigurării condițiilor de igienă și a controlării stării de sănătate a prizonierilor. Declanșarea epidemiei de tifos exantematic a înrăutățit și mai tare lucrurile. La 17 ianuarie 1917, Alexandrina Cantacuzino îl sfătuia pe președintele Crucii Roșii să intervină pe lângă autoritățile germane pentru a găsi un alt local pentru prizonierii din lagărul Tonolla-Seidmann, condițiile de aici fiind total necorespunzătoare „cu confortul care se datorește chiar unor prizonieri, când dâșii sunt ofițeri”. Și tot ea, împreună cu Zoe Romniceanu, constată, la 12 februarie 1917, că prizonierii din același lagăr nu numai că sunt maltratați de ofițerii turci și bulgari, dar, pe un ger cumplit sunt scoși la corvoadă, în frig și umezeală, fără bocanci și căciuli, măcar.

Aflând că sunt neprimeniți de două luni de zile, cele două doamne fac apel la președintele Crucii Roșii să dispună „ca toți oamenii să primească

imediat un rând de rufe curate și cele absolut indispensabile [...] și să se caute a li să ușura trista lor stare, punând la adăpost pe bolnavi și infirmi”.

Două zile mai târziu, Alexandrina Cantacuzino semnală lui Alexandru Marghiloman gestul reprobabil al celor de la Spitalul Colentina,

bele sexe. La 2 și, respectiv, la 15 septembrie 1916, erau inaugurate în București, trei „grădini” pentru copiii militarilor români mobilizați pe front, una în strada Polonă, Câmpul Floreasca, alta în localul Societății „Țesătorea” din strada Popa Lazăr nr. 4, iar cea de-a treia, la sediul „Societății pentru Învățătura Poporului Român”, din strada Eroului. Cu acea ocazie Zoe Gr. Romniceanu, casiera S.O.N.F.R., solicita Prefecturii Poliției Capitalei „sprijinul cel mai larg posibil pentru aprovizionarea acestor grădini de copii”.

Neavând mijloace bănești proprii, Secțiunea „Ocrotirea orfanilor de război” a trebuit „să recurgă la sprijinul statului și al carității publice, pentru a-și asigura mijloacele necesare”, adică să supraviețuiască din chetele de la 9 și 10 mai sau din donațiile primite de la Banca Națională, Asociația „Familia Luptătorilor” și din colecte publice de bani și îmbrăcăminte. Secția orfanilor de război va fi scoasă de sub patronajul S.O.N.F.R. la 5 octombrie 1917 și trecută în subordinea nou înființatei Societăți „Ocrotirea Orfanilor de Război”, condusă de la Iași, în ciuda protestelor membrilor Comitetului Central al S.O.N.F.R. din București.

Oficial sau benevol, S.O.N.F.R., prin reprezentantele sale, s-a ocupat și după război de problemele pe care le aveau copiii rămași orfani. Printr-o adresă trimisă Ministerului Cultelor și Instrucțiunii la 19 mai 1919, Societatea cerea eliberarea clădirii ce-i aparținea din strada Știrbei Vodă și pe care ministerul o închiriasse pentru Conservatorul de Muzică.

Alexandrina Cantacuzino, președinta și sufletul Societății

S.O.N.F.R. intenționa ca în „acest local cumpărat cu mari jertfe de Societate” să înființeze un „internat de băceți în cari vor fi adăpostiți și orfani de războiu care urmează școlile statului”.

Între acțiunile întreprinse pe tot parcursul războiului, începând chiar din perioada celor doi ani de neutralitate, de către S.O.N.F.R., nu pot fi trecute cu vederea cele având menirea strângerii de fonduri pentru refugiații din Ardeal și Bucovina, în scopul ajutorării

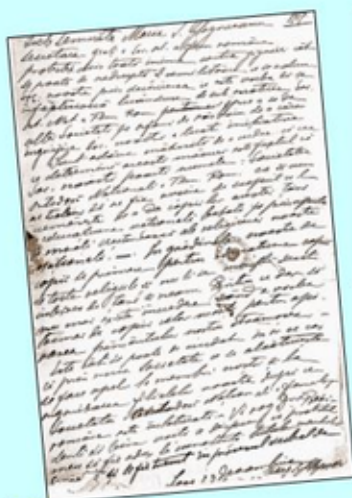
căroră „s-a luat cunoștință de lucrările de rufărie făcute de diferitele filiale și secțiuni ale Societății”. Pentru a oferi o înlesnire refugiaților din Ardeal și Bucovina, încă din 1914 au fost primite la Institut șase eleve din familiile acestora.

Bani pentru Mausoleul de la Mărășești

Pe lângă astfel de opere de caritate, S.O.N.F.R. a întreprins și o serie de acțiuni culturale destinate strângerii de fonduri pentru ajutorarea refugiaților veniți de peste munți în Regat, precum conferințe, concerte, serbări. Demnă de amintit în acest sens este serbarea ținută la Ateneul Român, cu sprijinul Societății „Tinerimea Română” (*Magazin istoric*, nr. 6/2015), prilejuită de aniversarea Unirii Principatelor, la 24 ianuarie 1915, socotită „ca o ultimă repetiție înaintea marelui și definitivei Uniri a neamului românesc”. Printre cei care au contribuit la reușita ei s-au numărat Barbu Ștefănescu-Delavrancea, care a conferențiat, corurile Azilului „Elena Doamna” și Școlii normale a „Societății pentru Învățătura Poporului Român” și orchestra Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice, sub conducerea lui George Enescu. Același George Enescu, la solicitarea S.O.N.F.R., susține un concert la Ateneul Român, la 20 mai 1915, în folosul refugiaților din Ardeal, obținând o sumă considerabilă – 5.147 lei –, așa cum tot el va concerta în 1917, chiar în fața soldaților aflați pe câmpul de luptă. Comitetul Central al S.O.N.F.R. îi aduce calde

Elena Perticari Davila, mezină doctorului Carol Davila, a avut inițiative generoase

Scrisoare de protest din 1917 a doamnei Maria I. Glogoveanu, secretara generală a S.O.N.F.R., contra scoaterii de sub patronajul S.O.N.F.R., la 5 octombrie 1917, a Secției orfanilor de război și trecerea ei în subordinea nou înființatei Societății „Ocotirea Orfanilor de Război”, condusă de la Iași

spun că „acolo erau altfel de bine îngrijiți și bine tratați din toate punctele de vedere”. Uneori, nemaiputând suporta regimul inuman impus în lagăre, prizonierii preferă să fie luați la muncile câmpului de către proprietarii de moșii. Așa se întâmplă cu cei șase prizonieri din lagărul de la Cotroceni – Cazarma Regimentului 4 de Roșiori –, care, la 15 martie 1917, se adresează Alexandrinei Cantacuzino cu rugămintea de a-i lua la moșia sa de la Căzănești din județul Ialomița, pentru a-i folosi în scopul mai sus menționat.

Burse pentru fetele orfane

În grija lor permanentă, plină de compasiune și solitudine față de soldații și ofițerii români aflați în lagărele de prizonieri din București ocupați, membrele Comitetului de doamne al S.O.N.F.R.

n-au neglijat asistența spirituală de care aveau nevoie, ca și respectarea tradițiilor credinței ortodoxe a românilor. Încă din ianuarie 1917, ele înființaseră în lagărele Tonolla-Seidmann și St. Frères o bibliotecă pentru ofițeri, care cuprindea 150 de cărți, iar în iulie 1917 era pe cale de constituire o bibliotecă în lagărul de la Cotroceni, ce urma să cuprindă 100 de cărți. Într-un raport datat 22 februarie/7 martie 1917, Alexandrina Cantacuzino, Zoe Romniceanu, Elena Nenițescu și Lizeta Greceanu cereau președintelui Crucii Roșii, conform aranjamentelor deja făcute, să se permită intrarea în lagăre a unui preot și, având în vedere că mulți prizonieri erau muribunzi, să fie însărcinat cineva care să se ocupe de camera mortuară și de îngroparea creștinească a celor decedați, punând acolo o icoană, un sfeșnic cu lumânare de ceară, știut fiind că „țărâmul nostru ține mult la aceste sfinte obiceiuri și multă amărăciune are în suflet, văzând că nu i s-a dat la sfârșitul lui obștesc cele cuvenite”.

Dacă preoții militari însărcinați a se ocupa de prizonieri din punct de vedere religios, Gh. Șerban și N. Marinescu,

conform afirmației Alexandrinei Cantacuzino, „nu au venit în lagăre de un an și jumătate după ocupație”, în schimb preotul Petru Grigoriu de la Biserica Tei a făcut timp de patru luni servicii religioase benevol în lagăre și, conform raportului adresat de el lui Alexandru Marghiloman, la 9 mai 1917, a organizat un cor în lagărul Colentina (Fabrica de țesătorie), care „a cântat la Biserica Floreasca în zilele Sf. Învieri, precum și la oficialitatea împărțirii darurilor și tradiționalul «Sf. Paște» în ziua Învierii Domnului”, lucru pentru care a și fost felicitat și a primit „o adeverință doveditoare de la gen. L. Mavroiani, Inspector General al Crucii Roșii, pentru îngrijirea lagărelor de prizonieri români”.

Pornind de la ideea generoasă lansată de una dintre membrele cele mai active ale S.O.N.F.R., Elena Perticari Davila, fiica mai mică a doctorului Carol Davila (*Magazin istoric*, nr. 6/2009), în cadrul numitei societăți s-au pus bazele unei secții a orfanilor de război, instituindu-se 100 burse pentru fetele orfane ale ofițerilor și deschiderea a două „grădini” de copii cu internat pentru orfanii de război de am-

Prizonieri de război români

PE VREMURI OAMENII ÎȘI TRIMITEAU SCRISORI

GEORGETA FILITTI

Bateria „Mircea”, instalată la Calafat, se pregătește să deschidă focul asupra cetății Vidin (ilustrațiile acestui articol provin din volumul Cornel I. Scafeș, Horia Vl. Șerbănescu, Corneliu M. Andonie, Ioan I. Scafeș, Armata română în războiul de independență, 1877 – 1878, București, Editura Sigma)

Războiul pentru Independență din 1877-1878 a fost o piatră de hotăr în istoria noastră și dincolo de bogata bibliografie de comentariu, formată din studii, analize, monografii, sinteze, s-au publicat serii întregi de documente. Se părea, astfel, că n-a rămas nimic inedit. Și totuși, undeva, în Oltenia, într-un sat de unde boierul a fost izgonit și în cancelaria conacului său a funcționat, după 1945, administrația unei stăne, s-a păstrat, neatins, un bufet uriaș. Într-un sertar am găsit scrisorile ce publicăm în continuare.

Unul dintre autori, Apostol Demetrescu, ajuns sergent furier, scrie părinților, unui frate, unui unchi, în fraze împiedicate, cu o ortografie aproximativă, despre viața de front: i s-au răscopt indispensabili, i s-au rupt cizmele și are picioarele mereu ude, încât se teme să nu moară bolnav în loc să moară „împușcat pe câmpul de onoare”. Din stăruința disperată cu care cere ajutor familiei se vede limpede că armata noastră se îmbrăca pe cont propriu; în același timp, se subînțelege efortul dramatic al celor rămași acasă de a trimite o pereche de cizme, o pereche de ciorapi, o cămașă sau o pătură.

Celălalt concentrat, poate ofițer, rămas pentru posteritate un simplu „Nae”, e foarte categoric. Nu-și manifestă dorul de ai săi, trimite doar vagi salutări, nu descrie ce i se întâmplă, ci se mărginește să-i ceară sec tatălui său o listă de bunătăți: cașcaval, brânză în coșuleț, plăcinte, halva, cafea cu ibric și tot dichisul...

În ambele cazuri, am ridicat puțin vălul de pe mărturii colbuite dintr-un răstimp aprig, îndurat cu nespuse privațiuni de atâția și atâția anonimi, la capătul căruia urmașii păstrează doar memoria izbânzii.

*Apostol Demetrescu către
fratele său Elie Demetrescu*

Calafat, 1877, aprilie 28

Scumpul meu frate,

În zioa de 26 aprilie noi am
eșit din avanposturi. Când am
primit epistola d-tale de la 22

nu au trecut câteva momente
și mercuri 24 aprilie ora 4
seara s-a auzit detunete de
tunuri din Turcia care dedese
în neșce soldați care lucra la
neșce tabii [ridicături de pă-
mânt, în afara fortificațiilor,
pentru protejarea unei cetăți]
pentru tunuri, artileriscii noștri
făcea esercițiu cu tunurile,

cum au auzit au tras bateria
lui Mircea trei salve de baterie
focurile au urmat ca jumatate
oră toate bateriile noastre ce
se afla aici trăgea având fie-
care bune poziții, tur[c]i nu au
făcut nicio stricăciune la noi
decât numai uo ghiulea au
trecut prin trun bechet [pichet]
eară celelalte nu au făcut

mulțumiri tânărului compozitor și dirijor „pentru inima sa românească” și „pentru graba cu care și-a pus talentul său la dispoziția Societății”.

Nu putem încheia această prezentare fără a aminti, măcar, de implicarea și eforturile făcute de membrele și conducerea S.O.N.F.R. în opera de edificare și întreținere a Mausoleului și Bisericii Neamului de la Mărășești. Răspunzând la apelul Mitropolitului Pimen al Moldovei și Sucevei, lansat la 20 august 1919, de comun acord și, de fapt, la solicitarea expresă a Societății Ortodoxe, aceasta declanșează una dintre cele mai mari și patriotice opere închinată memoriei eroilor care, prin jertfa lor pe câmpul de luptă al Războiului Reîntregirii, au semnat actul de naștere al României Mari.

Pentru construirea Mausoleului și Bisericii Neamului de la Mărășești, s-au cheltuit 5.500.000 lei, dintre care 100.000 lei au fost donați de S.O.N.F.R. Cei 5.500.000 de lei au fost adunați prin subscripție publică, prin donații, Societatea împrumutând și sume însemnate de bani. Pentru a-și atinge scopul propus, S.O.N.F.R. lansează, pe lângă cele 8.838 liste de sub-

Inaugurarea monumentului „Victoriei” de la Mărășești, septembrie 1934

scripție, o primă chetă, către bănci, reușind să obțină suma de 267.000 lei, din care 100.000 lei, aproape jumătate deci, era avansată de Banca Națională. Restul banilor, oscilând între 12.000 lei și 50.000 lei, proveneau de la Banca Italiană, Banca Franco-Română, Banca Generală, Banca Comercială, Banca Românească și Banca Marmorosch Blank. De altfel Banca Națională va acorda, în același scop, Societății Ortodoxe un împrumut de 800.000 lei, cu dobânda de doar 4%, data scadenței fiind 1 iulie 1925.

Despre Mausoleul de la Mărășești, care adăpostește osemintele a 7.000 de eroi ai Marelui Război, președinta S.O.N.F.R., Alexandrina Cantacuzino, afirma cu tărie într-o replică la articolul răuvoitor apărut în ziarul *Curentul* din 18 iulie 1927, că nu există „un alt mormânt public atât

la noi, cât și în străinătate, să fie mai bine și cu mai multă pietate îngrijit”. Ea arăta că „o dată pe lună, domnișoara Odo-bescu (Elena), delegata S.O.N.F.R., merge la Mărășești și ia toate măsurile pentru buna îngrijire a mormântului”, iar la vizitele inopinate s-a găsit curățenie și candelile aprinse.

De altfel, spune ea, Mausoleul a fost admirat de oficialitățile corpului diplomatic, „care au vizitat criptele pe 9 mai 1927, cu prilejul serbărilor Unirei, aducându-ne laude pentru fericita întocmire a acestui mormânt”. Drept mărturie în sprijinul celor afirmate, aduce faptul că „în cartea de aur depusă la Biserică, acoperită de mii de iscălituri, numai mulțumiri se aduc” și că „regulat, de sărbători, rudele celor îngropați acolo îmi da telegrame de mulțumire”.

Prin activitatea lor neobosită, în ciuda tuturor greutăților ce păreau, adeseori, insurmontabile, punându-și, de cele mai multe ori, sănătatea, libertatea și chiar viața în pericol, doamnele din S.O.N.F.R. și-au dovedit patriotismul și iubirea de oameni, scriind una dintre cele mai înălțătoare pagini din istoria Războiului pentru Reîntregirea țării. ■

**Radio
România
București fm** [98,3 FM]

accia făcui și aceasta ca să știți cam trimiso ieri am mai trimis una dar se grăbia cel căruia am dato so ducă și am scris foarte puțin cer a-mi trimite un pachet cu coșulețe de brânză, cașcavale, cozonaci, dulceață, plăcinte etc.

Scriveți-mi toți ce mai este pe acolo. Am primit ieri o carte poștală. Se vorbește că după luarea Plevnei să ne întoarcem. Armata noastră s-a purtat bine până acum, rușii însă rău fug de multe ori. Complimente pe la rude. Mă aflu sănătos

Nae

Același către același

Tabăra lângă Verbica
15 septembrie [1877]

Tată!

Eri și azi am făcut câte o scrisoare, am făcut aceasta să știți. Cer ami trimite cât de curând pachetul cu cașcaval, coșuri de brânză, cozonaci, plăcinte, halva, 1/2 oca cafea pisată, o ceașcă, un ibric de tinichea, o linguriță etc.

Trimiteți-le urgent că în fac trebuință. Vremea e friguroasă și ași dori să iau seara și dimineața câte ceva cald în stomach. De aceea cer cafea. Mă aflu sănătos. Bombardarea continuă, nu se mai știe nimic. Răspundeți adresa la Plevna.

Al Dv fiu Nae

Același către același

Verbica 1 octombrie 1877

Tată,

Eu am trimis o scrisoare și fac și aceasta să știți mă aflu sănătos și vă doresc. Stăm pe loc, nu se mai aude nimic, am primit la 28 sept. o carte poștală am răspuns de primirea pachetului mai trimiteți-mi ceam scris înainte. Alexandru se află la Găureni spre Dunăre.

Nae

Apostol Demetrescu către fratele său

1877 octombrie 23 Brestu

Dragă nene Elie!

Noi ne aflăm trun satu sâr-besc anume brestu până în acest moment nu am intrat în acțiune sunt bine îmbrăcat, sunt sănătos țeași scrie dar nu am ocazie căci nu se află poștă aici poșta este la turnu măgurele, nu aveți grijă de mine peste puțin ne ducem casă atacăm Oreava altu ne mai având rămâi al Dv supus frate care te doresce nu am dispus de timp

Apostol

Același către părinții lui

Brestu 1877
octombrie 25

Cu respect vă sărut mâinile! Scumpi mei Părinți!

Astăzi având puțin timp avă scrii viu avă face cunoscut că noi am trecut de la 17 curentu de atunci am umblat prin mai multe sate turcești, acum ne aflăm în satul Brestu, aici sunt numai sârbi este de parte de Plevina de 10 kilometri noi ducem am înțeles suntem preparați a ataca Oreava dar vremea este foarte rea plouă și ninge mereu, eu sunt bine îmbrăcat am Cojocel și tunică ȋtari și Pantaloni două perechi Ceorapi cismele sunt bune acestea toate le am pe mine de când ne aflăm în acest sat dormim la un loc cu bivoli, eu sunt până în acest moment sănătos [continuarea scrisorii lipsește]

Maiorul Dimitrie Giurescu
(fotografia îl înfățișează în uniformă de căpitan)
a fost ucis în timpul asaltului contra unei redute otomane de lângă Rahova, la 7/19 noiembrie 1877

Același către fratele lui

Oreava 1877 noemb 10

Scumpul meu frate!

Viu prin această mică epistolă ați face cunoscut că eu mă aflu în completă sănătos am fost în Resbel la 7 curent la luarea Racovi Soldați sau luptat cu mare curagi pagubele au fost de 150 cu Morți și Răniți; eu la alt atac nu mai eam parte fiind ordin dat Cruzimele ce au fost nu poci seșile spui cred că veți fi citit Jurnal 2 Majori și un Locot Colonel Mort 2

Locotent idem morți sub Locot Spiroiu puțin rănit la falcă unul din Majori au fost Majoru nostru Giurescu la lovit tocmai în cap, turci noapte a doua voină să fugă la Vidin eam prins roșiori și o companie din Reg. I Dorob [continuarea scrisorii lipsește]

Același către același

1877
Decemb 12
Lom Palancă

Dragă nene Elie!

Viu prin aceste rânduri ați comunica că eu până în acest moment mă aflu pe deplin sănătos, mai zilele trecute am primit o telegramă din partea D-tale relativ la pachetul ce mi lai trimes și de care viu ați adresa mii de mulțumiri pentru toate câte mei trimes până în acest moment țeași fi răspuns îndată dar în momentul când lam primit, noi promisem ordin a ne găti de plecare și poșta nu se afla în Rahova trebuam să le trecem dincolo la Bechet. După aceea mergând trei zile pe drum numai prin ploae și noroi la

niciun efect, iar ai noștri au stricat și aprins trei geamii turcesci turci părăsise tabăra și fugea însă sau ncetat de la turci și ai noștri tot au mai tras câteva baterii și sa încetat și ei.

Am primit grupul ce mi lai trimis cu 10 franci mea fost de uă mare necesitate și îl voi întrebuința dupe cum îmi spui. Alt ne mai având rămâi al Dv. supus frate care vă doresce foarte mult

A. Demetrescu
D-lui Elie Demetrescu la
Magazinu D-lui I. Ionescu
Strada Carol I N.I

Același către părinți

1877 iulie 5 Calafat

Cu respect vă sărut mâinile
Scumpi mei Părinți!

Mă prinde mare mirare văzând că Dv. nu îmi scrieți deloc nu am primit dela Dv. de când am plecat decât numai trei scrisori una recomandată alta prin sergentu major dela Călărași și alta prin poșta aștept cu nerebdare răspunsul acestei scrisori eu sunt foarte sănătos și trăesc mai bine din partea mâncări de la 1 iulie sunt pus în bon și mănânc cemi place. Mamă te rog când te înlesnești fă-mi terog o pereche ismene căci sau răscopt de nădușală și sau rupt fiind mari călduri astfel că chear noaptea când dormim ne pomenim plini de nădușală [continuarea scrisorii lipsește]

Pff sale Părintelui D.
Ionescu Protoereul Județului
Muscel La Câmpu Lung

Același către aceiași

1877 septembrie 8 Tabăra
Calafat

Cu respect vă Sărut Măinile
Scumpii mei Părinți!
Prin aceste rânduri viu a vă
comunica că am primit epis-

Ianuarie 1878. Unitate de infanterie înaintază către Vidin

tola Dv cu data de 3 ale curente și acări coprindere nu poci sevă spui bucuria care mea făcuto văzând că vă aflați cu toți în cea mai complectă sănătate, veți sci că și eu mă aflu până în momentul de față sănătos și petrec bine, acum ne aflăm în tabăra Calafat prin corturi, eu meam făcut o baracă de trestie ca o cameră pentru cancelarie este mai bună decât un cort ofițeresc adresa semeo faceți la Calafat.

Sărutări de mâini Machi
mami Măriuț Moșului Com-

plimete lui nenea Jacob felicitări din paremi Mariți pentru zioa onomastică a ei altu ne mai având rămâi al Dv. supus fiu care vă doresce
Demetrescu

Același către aceiași

1877 septembrie 13 Calafat

Cu respect vă sărut mâinile!
Scumpi mei Părinți!

Astăzi primind o epistolă din partea Dv cu data de 12 curent viu avă răspunde la întrebările făcute de Dv, cei patru franci eam primit dela sergentul Dimitrescu compania 6, Cojocul și vreo două perechi ceorapi de Lână, precum și vro Camășe, dacă se poate semi trimiteți cară pătura so țineți Dv acasă căci eu nu am ce face cu ea, eu mă aflu sănătos și petrec bine, nise pare că pe noi are sene ție și de eamnă aici căci a început se facă bordeie în parc alt ne mai având rămâi al Dv supus fiu care vă doresce foarte mult A. Demetrescu

Complimete lui nenea Jacob și Mariți Sărutări de mâini Machi Complimete lui Tache

Nae către tatăl său

Lângă Plevna 1877
septembrie 14

Tată,
Azi mai trimisei o scrisoare se aude că se citește pentru

Soldat din infanterie,
în uniformă de mare ținută

**A fost odată
ca niciodată**

LUNA LUI CIREȘEL, STIHIILE ȘI SFINȚII MĂRUNȚI

Dr. GEORGETA ROȘU

Apostolul Vartolomeu

Tăranul român a ținut cu sfințenie, dintotdeauna, calendarul vechi al înaintașilor și a „împărțit” grijile și durerile lui unor sfinți la care s-a rugat pentru a fi ocrotit.

În încercarea de a-și proteja roadele muncii, a apelat la aceștia ca la „mediatori” între el și Creator. El știe că e creația lui Dumnezeu și mai știe că acesta i-a dat sfinții pentru a-l ajuta, pentru a-i apăra familia, casa, câmpul, animalele din gospodărie. De aceea își îndreaptă rugăciunile către Fecioara Maria, când tinerii se căsătoresc și speră să aibă urmași, care să le ducă mai departe spița de neam. Se roagă la Sf. Haralambie, pentru a fi ocolit de boli; pe Sf. Nicolae îl roagă să-i apere familia; la Sf. Gheorghe se roagă pentru victoria binelui asupra răului, iar la Sf. Ilie, pentru ploaia care să protejeze vegetația și să alunge seceta.

Prorocul Elisei

Sfântul Onufrie

păgâne” (Ion Ghi-noiu, *Calendarul popular*, 2005, p. 122). Între cei 12 Apostoli aleși de Iisus Hristos,

Sfinții Mărunți sunt patru la număr: Timofte, sărbătorit la 10 iunie; apostolul Vartolomeu, prăznuit la 11 ale lunii; la 12 este „ținută” ziua preacuviosului Onufrie, iar la 14 iunie este ziua prorocului Elisei. Imaginarul tradițional le-a atribuit acestora puterea de a coace lanurile de grâu, de a feri toate culturile de vijelii, de ploile torențiale și de grindină. Se sărbătoresc în Moldova, Muntenia, Banat și o parte a Transilvaniei.

In mentalul popular Stihile – furtunile, grindina, ploile torențiale – trebuie strunite, pentru a nu pune în pericol recoltele. „Responsabili” pentru stăvilirea acestor forțe care ar putea să se dezlănțuie și să provoace mari daune recoltelor sunt Sfinții Mărunți... sau „sfinții creștini îmbrăcați în haine

Iconarii țărani l-au zugrăvit pe prorocul Elisei primind de la Sf. Ilie haina aruncată din carul de foc

Escadron de călărași

genuche, pe Batalionul nostru lauda detașat la drumul Vidinului în trun sat departe de Lom 5 și jumătate kilometri, poșta nu se afla nici nu se află în Lom Ședeam cu scrisoarea în raniță ca să gădesc vreo ocașie și tocmai la o săptămână trecută ne au adus și pe noi în orașul Lom unde ne aflăm și acum găsit un om care Se ducea la Bechet și fiind în scurt timp țeam scris câteva rânduri pe o carte poștală.

Nene Elie. Turci se aflau când am venit noi în Lom în trun Orași aproape la Jumătatea Drumului între Vidin și lom erau 5.000 turci și 5 Tunuri ei fiind urmăriți rău de Călărași care erau aproape de ei în trun sat ca Vedete având frică ca se nu fie strămtonați de noi în vro noapte sau apucat și a fugit toți la Vidin lăsând și orașul Arcer tot în mâinile noastre. Acum parte din arma-ta care eram sau dus acolo acum au mai rămas numai Vidinu și ajungem la granița Serbiei.

Dragă nene Elie dupe D-zeu și Părinți te am pe D-ta ajutor terog foarte mult cape un frate care îmi voesci binele se nu mălași precum nu mai lăsat nici până acum. Cismele care mileai trimes tot Dumneata astă Vară leam purtat și le port și acum sunt rupte leam pus mulțime de petice și nu mau sunt în stare de ale purta pe timpurile care se află acum Sunt tot de auna cu Obelele ude, astfel că în zile de marșă nu poți sete desculți case le

usuci Și me frică ca se nu mise Causese ceva din cauza receli, încai cel puțin se nu mor bolnav, se mor împușcat pe câmpul de onoare.

Te mai rog încă odată nene Elie trimitemi o pereche cisme de Iuft și mai lungi în Carâmbi marimea tot ca acela poate să fie și mai mari ceva căci acum este frig. Eu sunt foarte sănătos până în momentul de față alt ne mai având rămâi al D-tale mai mic și supus frate care te iubesc și te doresce foarte mult.

Demetrescu

NB Spunei Complimente lui Niță il doresc foarte mult acum un an se lăuda că merge se batem pe Sinan Pașea și acum sa uitat, nu voesc se vadă arapii mongoli și cerchezi se vadă ce frumoși sunt mai ales arapii și mongoli.

Apostol

Același către același

1878 ianuarie 18 Ruști

Dragă nene Elie!

Noi acum ne aflăm în pre-jurul Vidinului în zioa de 12 curent au fost o luptă crâncenă ținutăde regi 4 și de 6 de Infanterie aceste două regiment au avut o pagubă de 600 răniți și 60 morți lupta au durat cinci ceasuri; între răniți participa și Dl Locot Elefterescu, fiind rănit în trun piceor. Turci au perdut un sat două redute, un număr Colosal de morți, 300 prizonieri și cinci Tunuri, pachetul nu lam primit nici până acum eu sunt sănătos mă gră-

besc neavând timp rămâi al D-tră supus frate care te doresce foarte mult.

Apostol

Același către unchiul Jacob Deleanu, la Câmpulung

[fără dată] Garțu

Dragă nene Jacobe!

Scuză orice întârziere din partemi mai întâi că cele două epistole care mileai trimes abea leam primit de vo câteva zile de a căror Coprindere mam bucurat foarte mult. Despre Pușcă nu cred că Voi putea se îți aduc căci nu știu dacă eu Voi putea trece pe o pușcă a mea luată dela morți turci dupe câmp fiind că la Calafat le confiscă și nici nu poci găsi din cauză că le bagă pela morga ear cât pentru fes, ciubuc și tutun dacă vom [continuarea scrisorii lipsește]

Același către părinți

[fără dată] Slanovița

Cu respect Vă sărut mâinile!

Scumpii mei părinți!

Veți sci că eu până în momentul de față mă aflu pe deplin sănătos și ne aflăm în comuna Slanovița la Moara Hali Bei, sunt avansat la grad de sergent furier și tot de odată recomandat pentru dicorație din Lupta dela Rahova, pachetul cu pantaloni nu lam primit nici până acum alt ne mai având rămâi al Dv supus fiu

Serj. Furier A. Demetrescu ■

Tunul de câmp model 1897 cal. 75 mm din Parcul de tehnică al Muzeului Militar Național „Regele Ferdinand I”

TUNUL FRANCEZ MODEL 1897 CAL. 75 MM

IOAN I. SCAFES

Până la sfârșitul secolului al XIX-lea, artileria a cunoscut mai multe îmbunătățiri majore care i-au sporit eficiența și siguranța în exploatare, dar care nu au rezolvat problema generală a acestei arme, tirul lent. Pentru sporirea cadenței de tragere a tunurilor proiectanții de armament din Franța și Germania s-au angajat într-o veritabilă cursă, ce viza găsirea unor modalități viabile de amortizare a reculului, principala cauză a cadenței reduse. Această competiție a fost câștigată de tunul de câmp francez model 1897, cal. 75 mm, cel mai avansat tun de câmp din timpul Primului Război Mondial.

Cei doi inventatori ai tunului de câmp model 1897, cal. 75 mm, Locotenent-colonel Joseph Albert Deport și căpitan de artilerie Saint Claire Deville

Înfrângerea în războiul franco-prusac (1870 – 1871) a evidențiat mai multe slăbiciuni ale armatei franceze, depășită de cea inamică nu numai prin organizare, ci și prin calitatea dotării. Dacă valoarea armamentului de infanterie a fost aproximativ egală, cu un

plus totuși pentru cel german, mai rustic, dar mai bine adaptat condițiilor de campanie, în domeniul artileriei însă, tunurile germane, sistem Krupp, s-au impus în mod clar prin bătaia mai lungă, calitatea superioară a muniției și precizie.

*Smaranda Brăescu (dreapta),
alături de pilotul Alexandru Papană*

care au fost martori ai faptelor Lui pe pământ, se numără și Vartolomeu, sărbătorit la 11 iunie. El este cel care „bagă” bobul în spicul de grâu, îl pârguie și-l coace.

Se spune că în noaptea de Vartolomeu este vizibilă pe cer Constelația Găinușa (Pleiadele), iar ciobanii stau treji toată noaptea și o păzesc, pentru a-i vedea răsăritul. Fac asta cu credința că numai așa vor avea turme numeroase, că oile se vor înmulți, vor fi sănătoase și vor da lapte mult. Atât femeile cât și bărbații nu au voie să muncească în această zi. Este considerată „sărbătoarea grâului” sau „Vartolomeul grâului”, iar cei care muncesc în casă și în gospodărie necinstesc numele sfântului și pot atrage asupra holdelor furtuni și grindină. Femeile nu au voie să toarcă, pentru că fusul, care învâрте firul, poate să provoace mânia sfântului.

Sătenii mergeau la slujba de la biserică cu snopi mici din grâu, pe care-i sfințește preotul. Mentalul popular îi păstrează lui Vartolomeu imaginea unui zeu care călărește pe nori și astfel îi poate vedea pe cei care nu-i respectă ziua și-i pedepsește, aducând

vijelia și grindina asupra holdelor lor. Coacerea holdelor era și „grija” Sf. Onufrie. Acesta este sărbătorit pe 12 iunie și veghează holdele să nu fie atacate de rozătoare. Mai ales în anii ploioși, șoarecii se înmulțeau foarte mult și distrugau recoltele. De aceea, ziua lui Onufrie mai e cunoscută și ca „ziua șoarecilor”, zi în care sfântul îi alungă departe de câmpurile cultivate și de șurile și cămarile gospodariilor.

La 14 iunie este sărbătorit prorocul Elisei, cel zugrăvit de iconarii țărani primind de la Sf. Ilie haina aruncată din carul de foc, cu care se înălțase la cer. El este cel rămas pe pământ, pentru a continua prorocirea sfântului. Sărbătoarea se numește „aliseiul grâului”. Mai ales femeile nu au voie să facă treburi în casă, în această zi. Se crede că sfântul s-ar supăra și ar stârni vântul sau vijelii care ar scutura boabele din spice și ar compromite recoltele. Ținute cândva cu sfințenie, sărbătorile Sfinților Mărunți sunt aproape uitate în vremea noastră.

Acest interval de timp este marcat azi de două sărbători cu alt fel de semnificații – Ziua Parașutiștilor Militari, la 10 iunie, și Ziua Transportului Public Urban, în a doua zi de vineri a lunii. La 10 iunie se sărbătoresc primele trupe de parașutiști militari români, adevărate trupe de elită ale Armatei Române. Este momentul când sunt evocate figurile nemuritoare ale locotenentului Jean Nicolescu, primul aviator român care a sărit cu parașuta din avion, la mitingul aviatic de la Tecuci, și al Smarandei Brăescu, cea care a stabilit primul record mondial, sărind cu parașuta de la 6.000 m, din avionul pilotat de Alexandru Papană.

Cât despre Ziua Transportului Public Urban ne exprimăm speranța că rememorarea istoriei transportului public în această zi va fi și un prilej de găsire a unor soluții eficiente pentru redresarea și dezvoltarea acestui important sector care ar trebui să slujească cetățeanul, pentru rezolvarea problemelor traficului greoi cu care ne confruntăm zilnic. Altfel, nu ne rămâne decât speranța împlinirii rugăciunilor înălțate Sfinților Mărunți... ■

Militari francezi prezintă țarului Nicolae al II-lea noul tun, 21 septembrie 1901

Primul test cu un tun de câmp cal. 75 mm, înzestrat cu o frână hidraulică cu recul lung, proiectată de locotenent-colonelul Deport, a avut loc la începutul anului 1893, la Bourges, la 19 mai 1894 la Calais și din nou la Bourges, la 2 mai 1895. Probele noului tun au fost urmărite cu atenție, nu numai de specialiști, ci și, expresie a importanței lor, de miniștrii de Război din acei ani, generalii Julien Loizillon și Auguste Mercier.

Rezultatele au evidențiat calitățile remarcabile ale noului tun: precizie, viteză inițială a proiectilului de 500 m/s și, mai ales, o cadență de 25 lovituri/minut. Cu toate aceste plusuri, tunul nu oferea certitudinea funcționării satisfăcătoare în condiții de campanie, din cauza persistenței unor deficiențe ale frânei de recul (deformarea legăturilor acesteia, pierderi de lichid, funcționarea defectuoasă a pistonului), semnalate încă de la primele teste.

În aceste circumstanțe, căpitanul Étienne Saint-Claire Deville, devenit conducător al proiectului după retragerea locotenent-colonelului Deport, în luna noiembrie 1894, împreună cu adjunctul său, căpitanul Emile Remailho, au decis modificarea radicală a frânei de recul, reușind transformarea acesteia într-un interval relativ scurt.

Supus altor probe la 4 septembrie 1896, tunul de câmp cal. 75 mm, desemnat în acel moment cu indicativul 75 C, echipat cu noua frână de recul, s-a comportat impecabil, trăgând fără niciun incident 10.000 lovituri, cu o cadență de 20 lovituri/minut. Succesul a fost atât de categoric, încât armata franceză a lansat imediat o comandă pentru 600 de piese, prevăzute cu ceea ce a primit denumirea de „a doua frână”.

Tunul 75 C a intrat oficial în dotarea armatei franceze la data de 28 martie 1897, sub denumirea de „Matériel de 75 Mle 1897” (material

cal. 75 mm, md. 1897). Existența sa a mai fost ținută în secret încă doi ani, prima sa apariție publică având loc în anul 1899, pe Champs Élysées, la parada militară pentru ziua de 14 iulie. Prima utilizare în campanie a tunului de câmp md. 1897 a avut loc în anul 1900, cu ocazia reprimării revoltei Boxerilor (*Magazin istoric*, nr. 10/1990), când trei baterii franceze au participat cu rezultate notabile la asediul Beijingului.

Cum au fost păcăliți germanii

Proiectarea și construirea tunului md. 1897 au fost protejate printr-o vastă acțiune de dezinformare, menită să determine armata germană, aflată și ea în momentul înnoirii artileriei de câmp, să adopte un material cu performanțe inferioare celui francez.

Pentru aceasta francezii au inițiat simultan cu proiectul principal, codificat 75 C, încă două proiecte independente, 75 A și 75 B, pentru tunuri cu tragere înecată. Prin informații eronate, lăsate „să scape”, germanilor le-a fost inoculată convingerea că ultimele două proiecte sunt cele agreate în cursa pentru adoptare. Mai mult, proiectul 75 B, condus de căpitanul Ducros, a fost adus în prim-plan prin fabricarea și testarea unei baterii de acest tip, fapt ce a consolidat convingerea germanilor că 75 B este modelul favorit pentru dotarea armatei franceze. Convinși că tunul de câmp german are performanțe superioare celui francez, armata imperială a renunțat să perfecționeze frâna de recul propusă de Konrad Haussner și a adoptat în anul 1896 „7,7 cm Feldkanone 96” (tun de câmp md. 1896, cal. 7,7 cm), un tun comun, al cărui recul era micșorat prin dispozitivul de frânare al roților și prin frâna cu sapă a afetului. Aceste perfec-

Artilerişti americani execută foc cu un tun de câmp francez model 1897

Artilleriști francezi în timpul instrucției de tragere cu tunul de câmp model 1897, cal. 75 mm...

Krupp renunță

După război aceste realități au declanșat în armata franceză o mișcare importantă, menită să corecteze minusurile semnalate, atenția fiind îndreptată în special către artilerie. În cadrul reformei artileriei, hotărâtă de Ministerul de Război francez, un prim moment important a fost adoptarea sistemului conceput, începând cu anul 1877, de căpitanul Charles Ragon De Bange. Considerat a fi primul sistem coerent de artilerie, acesta prevedea tunuri, special proiectate pentru destinațiile lor (de câmp, de munte, de cavalerie, de asediu, de fortificații, de coastă), bazându-se exclusiv pe tunuri din oțel, ghintuite, cu încărcare pe la culată, prevăzute cu închizătoare performante, sistem De Bange.

Cu toate aceste calități, tunurile De Bange nu au depășit deficiența generală a artileriei sfârșitului secolului al XIX-lea: cadența scăzută, în medie o lovitură/minut, departe de cerințele războiului modern și de progresele din domeniul armelor portative, unde apăruseră deja cartușul metalic complet, pușca cu repetiție și mitraliera mecanică.

Pentru depășirea acestei situații, proiectanții de armament și-au îndreptat studiile spre găsirea unei soluții viabile pentru anihilarea reculului, forța ce, deplasând tunurile spre înapoi după fiecare lovitură trasă, cauza un mare consum de timp pentru repunerea tunurilor în baterie și refacerea ochirii.

Preocupările franceze au avut ca rezultat tunurile sistem „Baquet” md. 1890, cal. 120 și 150 mm, primele din lume care reduceau reculul cu o frână hidropneumatică. Având o cadență de trei ori mai mare decât predecesoarele lor, acestea au fost considerate în epocă drept tunuri cu tir rapid. Totuși, tunurile „Baquet” nu erau stabile în timpul tragerilor, situație ce a demonstrat că frâna cu

recul scurt folosită nu poate fi decât o soluție tranzitorie. A urmat, în anul 1891, tunul experimental, cal. 52 mm, prevăzut cu frână hidropneumatică cu recul lung, proiectat de căpitanul Saint-Claire Deville. Tunul nu a intrat în dotarea armatei franceze din cauza calibrului mic, dar funcționând satisfăcător a indicat direcția ce trebuia urmată de armurierii francezi pentru crearea unui tun de câmp modern.

În Germania, primele încercări notabile de reducere a reculului tunurilor s-au datorat lui Konrad Haussner, inginer la arsenalul din Ingolstadt, autorul unei frâne de recul bazate pe compresia unui gaz și a unui fluid, patentată în anul 1890. Testele au demonstrat însă că frâna lui Haussner avea deficiențe majore, fapt pentru care firma Krupp, deși interesată, a renunțat la achiziționarea sa, considerând că defecțiunile sesizate nu pot fi remediate cu mijloacele tehnice existente.

Prima utilizare, în China

În anul 1891 Haussner a vândut invenția firmei Gruson care, la rândul ei, a încercat să o valorifice oferind-o spre achiziție armatei franceze. Resortul de specialitate francez a respins oferta, dar patentul a confirmat informațiile Biroului 2 din Statul Major General francez despre preocupările germane pentru înlocuirea tunurilor de câmp din dotare cu altele noi, mai perfecționate.

În consecință, comandantul Artileriei armatei, generalul Charles Philippe Antoine Mathieu, a decis, la 13 iulie 1892, reluarea cercetărilor pentru proiectarea unui tun de câmp cu tir rapid, încredințând această misiune locotenent-colonelului Joseph Albert Deport, directorul Atelierului de construcții „Puteaux”.

... și alături de un tun model 1897 în poziție de luptă, pe Frontul de Vest, în 1914; se remarcă amplasarea chesonului de muniție în imediata apropiere a piesei

au fost livrate aliaților (între care și România), principalul beneficiar fiind S.U.A., care a primit pe lângă 1.829 de tunuri și licența de producție a acestora.

Datorită calităților sale, tunul md. 1897 cal. 75 mm a fost cel mai utilizat tun de câmp produs vreodată. Între 1897 și 1974, când mai era încă în dotarea unor armate, el a fost utilizat atât în forma sa inițială, cât și în versiuni modernizate, adaptate pentru diverse destinații: tun antiaerian, antitanc, de fortificații sau armament principal al unor tancuri și autotunuri.

Primele tunuri md. 1897 au intrat în dotarea Armatei Române în vara anului 1916 și, montate pe platforme speciale, construite la Arsenalul Armatei, au fost folosite ca tunuri antiaeriene. Până în decembrie 1917 Armata Română a primit din Franța un număr de 90 de tunuri de câmp și 12 tunuri instalate pe remorci antiaeriene. Tunurile franceze md. 1897 au fost păstrate în dotarea artileriei române și în perioada interbelică, numărându-se printre cele mai importante tunuri de câmp ale acesteia. Dotarea insuficientă cu piese de artilerie a impus menținerea acestor tunuri de câmp în serviciul artileriștilor români și în timpul celui de Al Doilea Război Mondial. Ele proveneau atât din piesele importate din Franța în perioada 1916 - 17, cât și din cele

... și servanții unui tun de câmp model 1897, cal. 75 mm, în 1940; acest model de tun a fost menținut în dotarea artileriei române din anul 1916 până în deceniul 5 al secolului trecut

capturate de germani de la polonezi în anul 1939 și cedate apoi României. Folosirea lor, atât ca tunuri de câmp, cât și antitanc, prin utilizarea, începând cu anul 1942, a proiectilelor antitanc „mr. Costinescu”, nu a avut însă efectul scontat din cauza vitezei inițiale insuficiente pe care o imprima proiectilelor. În ciuda acestor deficiențe, tunurile md. 1897 cal. 75 mm din dotarea Armatei

Române s-au comportat onorabil pe întreg parcursul celui de Al Doilea Război Mondial, deși piesele erau din varianta originală, concepute pentru tracțiune hipo.

Începând cu anul 1940, Wehrmachtul a trecut la înlocuirea tunurilor antitanc Pak 97/38, cal 75 mm, cu altele mai performante. Piesele disponibilizate au fost cedate aliaților, pentru întărirea mijloacelor antitanc. În cadrul acestei operațiuni, trupele române au început să fie înzestrate cu tunuri antitanc Pak 97/38, variantă realizată prin montarea țevii tunului md. 1897, prevăzută cu frână de gură sistem „Solothurn”, pe afetul tunului antitanc Pak 38. Primele baterii din modelul realizat de germani au intrat în dotarea Regimentului 1 Care de Luptă în preajma bătăliei de la Stalingrad, constituind până la apariția tunului „Reșița” md. 1943, cal. 75 mm, singurele tunuri antitanc de calibru mai mare din dotarea unităților române. ■

SFRAGISTICĂ (Biverb: 6, 11)

Gheorghe BRAȘOVEANU

Soluția integralei OAMENI DE SEAMĂ ROMÂNI, din nr. 5/2017

R - P - A - SEC - PAULESCU - RD - CRI - TRASEE - COANDA - VUIA - VREA - BABES - VIE - FPA - ARA - T - BIL - A - E - MARINESCU - H - I - UZ - DAVILA - ASLAN - PITAR - IAR - PALADE - ANTIPA - ATAT.

Soluția jocului LA GRAJDURILE DOMNEȘTI, din nr. 5/2017

COMIS CĂRUNT

(C - OMIS / CA - R - UN - T)

Tun de câmp model 1897 cal 75 mm, adaptat de artileristii români pentru tragere antiaeriană; frontul din Moldova, iulie 1917

ționări și utilizarea muniției sertizate măreau cadența de tragere a tunului german la opt lovituri/minut, mult însă sub ce realizaseră francezii.

Apariția tunului de câmp francez md. 1897 a avut în Europa „efectul unei bombe”, surclasând prin mobilitate, cadență, stabilitate și precizie toate tunurile de câmp existente în acel moment. Considerat primul tun de câmp modern, el reunea realizările cele mai avansate ale tehnicii militare de la sfârșitul secolului al XIX-lea: frâna de recul hidropneumatică, proiectilul sertizat, prevăzut cu capsă de aprindere, închizătorul sistem „Nordenfelt”, ce permitea manevrarea printr-o singură mișcare, și, nu în ultimul rând, printr-o nouă organizare a bateriilor.

Organizarea bateriilor de tunuri md. 1897 și a materialului acestora a fost concepută tot de căpitanul Saint-Claire Deville care, renunțând la prevederile regulamentare valabile pentru tunurile de câmp De Bange, a creat condițiile valorificării noii arme la maximum.

Astfel, pentru a fi mobile, cu un grad înalt de autonomie, tunurile md. 1897 au fost grupate în baterii formate din patru piese, în loc de șase, fiecare baterie dispunând pentru deplasare de 168 de cai și 22 trăsură (antetrenuri, chesoane de muniție, furgoane pentru alimente, furaje și unelte), cu o capacitate de transport de 1.248 de proiectile. Aceeași concepție a impus amplasarea chesoanelor cu muniție lângă tunuri, renunțându-se la poziționarea lor, din motive de securitate, la 16 m în spatele gurilor de foc. S-a redus astfel simțitor efortul servanților, scutiți să facă curse între tun și cheson, asigurându-se implicit și prin această decizie menținerea unei cadențe de tragere cât mai mari.

Pentru a fi posibilă amplasarea rezervelor de muniție în poziție cât mai avansată, tunurile md. 1897 au fost prevăzute cu chesoane și

antetrenuri de tip nou, blindate cu tablă de oțel, în care proiectilele erau așezate în locașuri speciale, ce reduceau la maximum posibilitatea deformării lor în timpul transportului. Antetrenul și chesonul tunului md. 1897 serveau însă nu numai la transportul muniției (24 și, respectiv 72 proiectile fiecare), ci și al materialelor necesare pentru întreținerea piesei și uneltelor pentru amenajarea poziției de tragere.

Cel mai utilizat tun de câmp

Același spirit nou a guvernat și organizarea producției, supervizată de o comisie cu atribuții de coordonare și control al calității, condusă de generalul Basile Gras. Mai mult, urmărindu-se ca elementele componente să fie perfect interschimbabile, pentru a se facilita întreținerea și înlocuirea lor, producția tunului a fost organizată la mai multe întreprinderi, asociate două câte două: țevile la Bourges și la Tarbes, frânele de recul la Puteaux și Saint Étienne, afeturile la Tulle și Tarbes, chesoanele la Saint Étienne și Châtellerault.

În august 1914, la declanșarea Primului Război Mondial, artileria franceză dispunea de 3.680 tunuri de câmp md. 1897, cal. 75 mm, față de cele 4.400 germane, cal. 77 mm. În timpul războiului au fost fabricate 15.500 tunuri md. 1897, ajungându-se în anul 1918 la o producție zilnică de 25 piese și 230.000 proiectile cal. 75 mm. Deși un număr mare de tunuri au fost pierdute în luptă (distruse de inamic sau de incidente de tragere cauzate de muniția de calitate slabă, produsă de unii furnizori), artileria franceză a ajuns să dispună în anul 1918 de 1.462 baterii, ce-i asigurau necesarul. În același timp, un număr de piese

Defilarea unei baterii de tunuri de câmp cu ocazia manevrelor regale din anul 1935...

viitorul orașului Edo, cât și pentru bugetele seniorilor. Căci traiul în orașul shogunului nu era deloc unul ieftin. Și, astfel, pe fericirea și strălucirea familiei se duceau banii care, altădată, ar fi fost cheltuiți pe arme și samurai. Ieyasu putea conduce liniștit!

Împăratul Go-Yozai

Ukiyo - fascinantă Lume în mișcare

Pentru prima oară în istoria Japoniei, populației urbane i-a revenit una dintre cele mai... aparte sarcini: impunerea unei noi culturi de masă plăcerea de a trăi, de a cunoaște și aprecia luxul, distracția, viața la superlativ. Această reinventare a vieții a purtat denumirea de *ukiyo* (lumea în mișcare) - un regat în care domneau regulile

stricte ale modei, distracțiilor, iubirii și frumosului.

Conceptul *ukiyo*, la bază, a fost unul cu încărcătură pesimistă, încarnarea ideii budiste de caracter tranzitoriu al vieții: *uki* semnificând „durere” și „melancolie”. Epoca Edo (*Magazin istoric*, nr. 1/2000)

a fost cea care i-a schimbat radical sensurile. Nu mai era vorba de o dureroasă trecere, de un prezent efemer, o iluzie, un stagiul pregătitor pentru mult mai importanta existență de dincolo, ci de o lume... în mișcare, în continuă transformare, a lui „aici și acum”, dar și o căutare/regăsire a bucuriei de a trăi (omonimul franțuzescului, mult mai cunoscut în lumea întreagă, *joie de vivre*!).

Principalele direcții ale culturii noi „Lumi în mișcare” au luat naștere în jurul cartierului roșu al Edo-ului - Yoshiwara. Acolo se aflau multe locuri ale plăcerii: bordeluri, case ale ceaiului sau teatre *kabuki*. Acolo își dădeau întâlnire cele mai importante personaje; acolo se încheiau alianțe și se consumau pasiuni, mai mult sau mai puțin interzise. Era regatul unui alt gen de eroi:

geishe, luptători de sumo, samurai, prostituate, negustori, artizani de toate felurile, dar și pictori, desenați, muzicieni sau scriitori.

O lume pestriță, dar foarte colorată, care impunea noi principii de trai, modele și povești de succes. Era o

Edo, sediul puterii efective

lume a noilor *chonin* (locuitori ai orașelor), mânăși de ambiții economice și sociale; o lume a festivalurilor, a petrecerilor, dar și a cumpărăturilor (în special vestimentație și accesorii, dar și elemente de decor casnic).

Ukiyo-e - culoarea Lumii în mișcare

Care mai trăiește și astăzi grație operelor unora dintre cele mai importante personalități ale culturii japoneze medievale. În pictură, mai ales cu rol de decorație de lux, școala Kano, fondată de Kano Masanobu (1434 - 1530), fiul unui destul de cunoscut samurai și artist amator (Kano Kagenobu), avea în continuare un cuvânt greu de spus. Perspective zen, care te îmbiau cu flori și păsări - compoziții elaborate cu migală ce aveau să-i inspire pe cei mai cunoscuți artiști ai veacurilor XVII-XVIII.

Încă din primii ani de viață Korin Ogata (1658 - 1716), născut într-o bogată familie de negustori din Kyoto, deprinsese gustul pentru frumos. Multe dintre operele realizate sau influențate de tehnica lui Masanobu îi trecuseră, de-a lungul anilor, prin fața ochilor. Nu le-a putut uita nici când a

Cochete japoneze

Japonezi pătrunși de spiritul ukiyo (apar și trei lăute cu trei corzi, shamisen)...

JAPONIA EPOCHI EDO

... și Ieyasu Tokugawa

DORINA MIHALCEA

Pentru marea majoritate dintre noi, Japonia medievală reprezintă un timp al conflictelor: povești cu samurai, lupte neînfricate, coduri de onoare, eroi care sfidează moartea prin tehnici speciale.

Epoca Edo (1603 – 1868), deschisă de guvernarea ultimului shogun din dinastia Tokugawa, Ieyasu (1542 – 1616), a adus însă o nouă și strălucitoare pată de culoare. A impus calmul, liniștea de după războaie și, după cum era de așteptat, prosperitatea. Le-a readus locuitorilor arhipelagului nipon plăcerea de a trăi.

Edo – o capitală de facto

Orașul care și-a legat numele de una dintre cele mai înfloritoare epoci din istoria Japoniei este cel pe ale cărui forturi se va ridica actualul Tokyo. În 1457, Edo reprezenta doar un mic sat pescăresc, pierdut pe hartă și aproape necunoscut. Într-un interval însă de două veacuri și jumătate se va transforma radical, devenind, spre 1720, nu numai cel mai important

oraș al niponilor, ci chiar disputându-și poziția de cea mai mare metropolă a lumii (în principal, cu Londra), cu o populație estimată la 1.000.000 de locuitori.

Chiar dacă, în continuare, Kyoto (*Magazin istoric*, nr. 5, 6/1996) rămăsese sediul imperial, Edo reprezenta puterea efectivă – imaginea realității politice a veacului al XVII-lea. Ieyasu fusese numit de împăratul Go-Yozei (1571 – 1617), dar acesta din urmă nu mai era decât o marionetă în mâna puternicului comandant. Ultimul Tokugawa, ca și generațiile care i-au urmat, asigurau Curții imperiale tot ce îi era necesar, dar niciodată nimic în plus. Pentru orice eveniment care depășea, chiar și cu puțin, nota cotidianului, Curtea era nevoită să solicite ajutor din partea shogunului din Edo. Un reprezentant al acestuia își avea reședința în Kyoto, pentru a putea observa

îndeaproape orice mișcare. Nicio decizie nu putea fi luată independent.

O altă hotărâre a lui Ieyasu avea să schimbe radical destinul orașului Edo. Pentru a-i putea controla pe cei peste 250 de daimyo, seniorii feudali mereu în căutarea autonomiei, cel care fusese uns shogun la 24 martie 1603 a impus o nouă cutumă. Ajunsesse la 60 de ani și se putea spune, pe bună dreptate, că deprinsese toate tainele unei conduceri de mână forte. Începând cu debutul veacului al XVII-lea, Ieyasu a instaurat sistemul rezidențelor alternative: marea majoritate a seniorilor locali era obligată să locuiască între unu și doi ani în Edo, iar, pe toată perioada când se reîntorceau în capitala lor feudală, trebuia să-și lase soatele și odraslele... „sub protecția” shogunului.

Norma în sine avea să cântărească greu, atât pentru

nu acceptă o căsătorie aranjată de stăpânul său. Și, pentru că nu își poate achita datoria față de acesta, nedorind să-și compromită numele, alege să fugă, împreună cu aleasa inimii Ohatsu – și să se sinucidă amândoi.

Bețivi

O mare parte a operelor lui Chikamatsu Monzaemon a fost adaptată și pentru spectacolele *kabuki*, apărute la începutul secolului al XVIII-lea, la Kyoto și devenite rapid extrem de populare. Acea nouă formă de spectacol a asociat teatrul, dansul și muzica, într-o manieră specială. Atracția publicului larg s-a datorat și prezenței numeroaselor scene nu numai senzuale, ci de-a dreptul erotice, care înflăcărau audiența, ajungându-se nu de puține ori la confruntări violente pentru... inima vreunei protagoniste.

La origine, *kabuki* a fost o reprezentație ce aparținea numai femeilor (inițitoare se pare a fi fost, prin 1603, preoteasa Okumi de la templul din Izumo), dar, cu timpul, ea a devenit exclusiv masculină. Prezența sexului slab a fost interzisă în 1629, în special din cauza asocierii actrițelor cu prostituția. Nici înlocuirea lor cu adolescenți nu a schim-

bat cu mult datele problemei (interzisă, la rândul ei, în 1652), situația transformându-se doar odată cu introducerea bărbaților adulți. Însă și ei au reușit să performeze, mai ales *onnagata* – actorii specializați în roluri feminine – cei de la care au plecat, la propriu, atât ținute vestimentare, cât și norme de comportament sau de eleganță.

Sumo - sportul Lumii în mișcare

Primele menționări ale unor lupte de sumo coboară mult în istoria niponă, după unii autori până în secolul al VIII-lea, spre 712, în *Cronica faptelor din vechime (Kojiki)*, o culegere de mituri despre nașterea Japoniei, în general considerată cea mai veche scriere în limba japoneză cu caractere chinezești. Însă Era Edo a fost cea care a generat o structură mult mai apropiată de cea a competițiilor contemporane (*Magazin istoric*, nr. 6/1994), când sumo a devenit sport profesionist.

Primii care au fost atrași au fost samurail și, în special acei *ronin* (samurail fără stăpân, *Magazin istoric*, nr. 4/1986), care erau în căutare de noi surse de venit într-o lume fără războaie. Ei s-au convertit în luptători de stradă, o nouă artă menită să distreze populația orașelor în constantă creștere. Violența degajată și, mai ales, numeroasele

incidente provocate la asemenea reprezentații au determinat autoritățile să ia măsuri de interdicție. Astfel, a avut loc deplasarea luptelor de sumo spre spațiul religios, importante sanctuare din Japonia ridicându-se prin finanțarea realizată de competițiile de sumo.

În cel mai mare sanctuar al Tokyoului, la Tomioka, unde se venera zeitatea shintoistă Hachiman (protectoarea războiului și a Japoniei), a avut loc, în 1684, și cel dintâi turneu profesionist.

Iar, odată cu profesionalizarea, a venit și recunoașterea meritelor pentru practicantii de sumo. Acei *rikishi* (denumiți și *sumotori*) s-au transformat în personaje adulate de mulțime, eroi invincibili, stăpânind tehnici spe-

Competiție de sumo

cială, transmise din generație în generație. Rămăneau, în fond, samurai, căci aveau dreptul de a purta sabie, însă, încetul cu încetul, deveneau și mai mici sau mai mari întreprinzători, cei mai buni dintre ei preluând și controlul asupra... afacerii în sine, a câștigurilor financiare, care nu erau nici pe departe unele modeste. ■

rupt cu tradiția și și-a impus propriul stil, atât în ceea ce privea tablourile propriu-zise, realizate pe pânză, cât și decorațiunile pe diverse obiecte acoperite cu lac – lacquer. Formele simple, dar extrem de idealizate ce luau naștere din penelurile sale respirau, totodată, atât aerul delicat al timpurilor de altădată, cât și pasiunea de a trăi.

Tot în Kyoto s-a format și și-a câștigat renumele de unul dintre cei mai importanți pictori ai Erei Edo și Matsu-mura Keibun (1779 – 1843), recunoscut prin predilecția pentru peisaje, cel mai adesea inspirate efectiv din natură.

Ukiyo-e a devenit însă, efectiv, reprezentarea artistică a noii ere (în traducere chiar „imaginea Lumii în mișcare”). Imprimeurile și picturile realizate pe pânză sau hârtie au reușit să-i surprindă, cu adevărat, suflul. Frumusețea feminină, grimasele actorilor de kabuki, înfrâncenarea luptătorilor de sumo, alături de poveștile pline de tâlc din vechime, tablourile de călătorie, peisaje sau scene de amor – indiferent de subiect, operele *ukiyo-e* excelează și astăzi prin culoare și atenție la detaliu.

Cu doar câțiva bănuți, strălucirea putea face parte din viața fiecărui nipon, doar prin simpla achiziție a unui panou

Chikamatsu Monzaemon...

cu imprimeuri sau tablou. Pentru prima dată, artiștii răspundeau efectiv cerințelor venite din partea marelui public.

Scenele la mare căutare la începutul secolului al XVII-lea au devenit petrecerile colorate din casele de moravuri ușoare din cartierul Yoshiwara. Cele mai renumite actrițe sau curtezane ale momentului au început să pozeze din ce în ce mai frecvent, imaginile lor ajungând în aproape toate locuințele elitelor locale, cel mai adesea reprezentate purtând ținute opulente, în culori vii.

Bunraku și kabuki – poveștile Lumii în mișcare

Teatrul a devenit spațiul perfect pentru exprimarea

adevăratei culturi urbane. În special două tipuri de reprezentări au atras mulțimile: mânăitorii de marionete gen *bunraku* și actorii *kabuki*.

În Osaka – centrul economic prin excelență al erei Edo, supranumit chiar „bucătăria Japoniei”, locul unde se vindea și se cumpăra aproape tot a luat naștere spectacolul cu păpuși *bunraku*, undeva în jurul anului 1680. Definitiv pentru acest gen de reprezentație a fost, încă de la început, utilizarea, aproape în exclusivitate, a poveștilor de dragoste cu final tragic.

Inițial, în fața publicului apăreau păpușarii, însoțiți de un recitator, care se acompania cu o lăută cu trei corzi (*shamisen*). Acesta din urmă deținea rolul decisiv, căci primele marionete erau destul de rudimentar realizate și nici nu se putea vorbi de vreo tehnică specială de manipulare.

Odată cu succesul, a apărut și perfecționarea. Iar la aceasta a contribuit decisiv și repertoriul. Geniul lui Chikamatsu Monzaemon (în realitate, Sugimori Nobumori, 1653 – 1725), supranumit „Shakespeare al Japoniei” a fost cel care a scris cu adevărat istorie. Fie că a atins subiecte istorice, fie că a pornit de la evenimente contemporane destul de obișnuite, în cele aproximativ 150 de piese, Monzaemon a știut să cucerească publicul. Și, în special, când le-a oferit drame amoroase, cea mai cunoscută până astăzi rămânând *Dubla sinucidere de la Sonezaki*, a cărei premieră a avut loc în 1703. Este prima piesă a lui Chikamatsu, inspirată dintr-un fapt real: drama unui vânzător de sos de soia, Tokubei, care

... și o sală unde se prezintă o piesă kabuki

adresă fixă, ci nițel cam... de-a-ndoaselea. Cam ca vâșlașul care trage la rame, cu spatele spre prova bărcii, privind mereu spre trecut. Dar totdeauna există cineva la cârmă: acesta este inventatorul."

In ediția de sâmbătă, 27 mai, a ziarului *Scântea*, Virgil Căndea vestește sosirea Columnei, în curând, la București. Deja, dintr-un interviu publicat în revista *Flacăra* din 6 iunie, românii știau de la Hadrian Daicoviciu că în condițiile climatice de la noi, copia Columnei adusă din Italia nu poate fi expusă în aer liber, pentru că s-ar degrada rapid. Ar trebui făcută o altă copie pentru această destinație și ar trebui creat un muzeu al Columnei. În schimb, într-un alt interviu tipărit în *Informația Bucureștiului* din 12 iunie, dr. Florea Bobu Florescu afirmă: „Actuala copie a Columnei lui Traian, cu tot regretul multora dintre bucureșteni, nu poate fi expusă ca originalul, sub forma unui monument în aer liber. Aceasta, deoarece tronsoanele care redau în spirală scenele de luptă sunt prevăzute toate cu câte un soclu orizontal din ciment, cu o grosime de circa 20 cm, care face corp comun cu reliefurile scenei. Or, pentru montarea tronsoanelor ar trebui să fie detașate aceste socluri, lucru imposibil de realizat dacă ținem seama că atât scenele, cât și soclurile sunt confecționate din beton armat. De ce au fost realizate tronsoanele cu aceste socluri? Acum trei decenii, când prof. Emil Panaitescu a comandat copia Columnei, avusese în vedere doar scopul didactic: material de studiu la îndemâna cercetătorilor și studenților. Vedeți deci că nu intemperii ne împiedică să expunem copia Columnei ca un monument."

Ne vizitează țara David Talbot Rice, cunoscut bizantinolog, care a vorbit la Academie despre frescele Bisericii „Sfânta Sofia” din Trapezunt,

Ilina Tomoroveanu,
actriță a Teatrului Național

și prihană, Shakespeare cel mai mare dramaturg al tuturor timpurilor, iar Gusti, Calboreanu sau Finteșteanu, modele demne de urmat. Acum însă unora parcă ne e rușine de tinerețea noastră [...] Fapt este că nu mai avem și nu ne mai creăm mituri. Demitizăm. Nu mai recunoaștem modele. Încercăm să le distrugem."

Ziarul *Informația Bucureștiului* lansează întrebarea dacă știe cineva ceva despre un film proiectat în anul 1923 și intitulat *Istoria neamului românesc de la naștere și până în zilele noastre*. Se prezintă la redacție domnul Ion Armenescu, care, în calitate de operator de proiecție, a însoțit o caravană cinematografică în provincie în acel an ce a prezentat filmul. Avea cinci bobine de câte 500 m, deci era un lung metraj. Fusesse realizat de operatorul Nicolae Barberini, de la Serviciul cinematografic al Armatei. Finanțatorul filmului ar fi fost D.N. Drăniceanu.

Pe Bulevardul 1 Mai a reapărut o simigerie. Pe vremuri, o simigerie era o mică prăvălie, cu cuptor cu vatra la vedere, îmbiind trecătorii cu aroma plăcută a merdenelelor, a covrigilor de Brașov, a covrigilor cu frișcă cu susan (cu frișcă li se spunea pentru că erau proaspeți), a spaniolelor cu brânză, spanac sau ou, a dovleacului copt, semințelor

Portarul echipei de fotbal Rapid, Rică Răducanu,
este purtat pe brațe de suporterii fericiți
că echipa a câștigat primul titlu de campionă

ÎN BUCUREȘTI ACUM 50 ANI

În preajma zilei de 1 Mai, un ziarist de la Scânteia merge la Uzina „23 August” cu o fotografie din 1 mai 1945. Atunci, muncitorii au defilat cu macheta automobilului și a două tanchete. Asta era producția fostei uzine „Malaxa”. Acum vor defila cu macheta unei locomotive „cu performanțe de nivel mondial”. Concluzia: „Simțim densitatea timpului, ritmul accelerat al creației materiale, al progresului social”. Un alt muncitor își aduce aminte cum ani de zile fasciștii au încercat să realizeze în uzină un tanc. „Nu le-a mers! După eliberare [la 23 august 1944] producția a prins aripi”.

La 11 mai se publică Hotărârea Comitetului Central al P.C.R. și a Consiliului de Miniștri cu privire la reglementarea programului de muncă, la întărirea disciplinei în întreprinderi, ministere, instituții centrale, sfaturi populare și organizații obștești. Printre rațiunile invocate: „Numai în industria republicană, în primele patru luni din acest an, timpul neutilizat din aceste cauze [absențe nemotivate, învoiri, concedii fără plată] s-a ridicat la 7,1 milioane om-ore, pierderile de producție globală reprezentând 450 milioane lei [...] Se pierde mult timp datorită [sic!] întârzierilor sau plecării mai devreme față de programul legal de lucru. De asemenea, se irosește mult timp în ședințe și conferințe, organizate în cadrul orelor de lucru [...] Ca urmare a acestor neajunsuri, în multe întreprinderi, în ministere, în celelalte organe centrale se efectuează un mare număr de ore suplimentare.” Se în-

desesc articolele semnate de directori de întreprinderi, care, pe baza experienței recente din Occident, descoperă că prea multe persoane au la noi mașină de serviciu și că ar fi mult mai bine dacă s-ar reduce numărul lor. La 28 iunie se publică Hotărârea C.C. al P.C.R. și a Consiliului de Mi-

niștri al R.S. România privind majorarea salariilor mici. De la 1 august, salariul tarifar minim se majorează de la 570 la 700 lei.

La 25 mai, cu prilejul cursei inaugurale București – Paris, efectuată cu o zi înainte de Air France, vicepreședintele consiliului de administrație al acestei companii a oferit un cocteil în saloanele Hotelului „Athenée Palace”. Institutul Român pentru Relațiile Culturale cu Străinătatea a organizat în seara zilei de 18 mai, la Casa de Cultură a institutului, o seară culturală olandeză. Nicolae Minei, secretar general de redacție la *Magazin istoric*, a prezentat însemnări de călătorie în Olanda. Apoi au rulat filme documentare olandeze. La începutul lunii iunie, se inaugurează prima linie internațională pentru transportul călătorilor cu autobuzele între România și Iugoslavia.

Se pregătesc metopele Columnei pentru drumul către București

Miercuri, 21 iunie, la amiază a sosit în Capitală savantul Henri Coandă. Sâmbătă, la Institutul Politehnic din București, i s-a acordat titlul de *doctor honoris causa*. Să reținem o frumoasă formulare a savantului, dintr-un interviu acordat ziarului *Informația Bucureștiiului*: „Omul nu merge către viitor ca la o

S.O.S. patrimoniu

MEMORIALUL
„IULIU MANIU”
DE LA BĂDĂCIN

Preot paroh CRISTIAN BORZ

Memorialul „Iuliu Maniu – făuritor de țară”
de la Șimleu-Silvaniei

La 5 februarie 2017, la 64 de ani de la moartea marelui om politic Iuliu Maniu, s-a dezvelit la Șimleu-Silvaniei, județul Sălaj, memorialul „Iuliu Maniu-făuritor de țară”. Sculptorul Nicu Mihod explica semnificația lui: „Statuia lui Iuliu Maniu evidențiază trăsăturile și expresivitatea pe care acesta le avea la vârsta de 45 de ani, în anul 1918. Conceptul lucrării este o poveste a personajului și a faptelor lui Iuliu Maniu [...] Toată construcția lucrării este în jurul personajului din mijloc, Iuliu Maniu, care este realizat din bronz [...] Cât despre poziția mâinilor: mâna stângă strânsă înseamnă unitate, iar mâna dreaptă cu palma în jos înseamnă poziția liderului care conduce. Toată lucrarea stă pe un pedestal așezat în mijlocul unui luciu de apă care se revărsă peste conturul României Mari. Pe soalea care înconjoară conturul țării este un citat, un fragment din declarația de la 1918 a lui Iuliu Maniu [...] Pe jilțul personajului este o cergă țărănească pe care sunt motive tradiționale din Moldova, Țara Românească și Transilvania, ceea ce subliniază, pe de-o parte, faptul că la obârșie Iuliu Maniu provenea din rândul țărănimii și a evoluat până la postura de om de stat, pe de altă parte, subliniază unitatea celor trei provincii românești. Iuliu Maniu stă așezat pe un jilț din două motive: reprezentarea personajelor stând în picioare este de sorginte sovietică [...] și faptul că personajul stând pe un jilț reprezintă demnitatea lui de om de stat”.

Casa memorială Iuliu Maniu de la Bădăcin (*Magazin istoric*, nr. 2/2016) se află în continuare într-o stare avansată de degradare, chiar dacă în anul 2015 au început lucrările de reabilitare. Administratorul clădirii, Parohia Greco-Catolică Bădăcin, nu are puterea financiară necesară pentru susținerea execuției lucrărilor de consolidare.

În anul 2011, cu sprijinul Episcopiei Greco-Catolice Oradea, s-a finanțat proiectul tehnic de consolidare și reabilitare. După demararea campaniei publice „Salvați istoria națională. Salvați Casa lui Iuliu Maniu”, inițiată în februarie 2015, oameni inimoși au pus mână de la mână și s-au făcut primii pași pentru salvarea monumentului, iar lucrările de reabilitare și consolidare a fundației au fost încheiate. Tot în anul 2015 s-au obținut avizele și autorizațiile necesare începerii lucrărilor, pentru bransamentul electric și organizarea de șantier, precum și pentru demolarea anexei „parazit” de lângă prisma laterală, construită în anii comunismului. În anul 2016 s-au efectuat lucrări de arhitectură-consolidare, arhitectură-finisaj și lucrări de reabilitare în valoare de 193.083,46 lei, bani proveniți din donații. Având în vedere starea actuală și vulnerabilitatea acoperișului, se impun intervenții de primă urgență pentru a evita prăbușirea acestuia. Firma de construcții a continuat lucrările la consolidarea zidurilor, chiar și în condițiile în care știa că fondurile au fost epuizate.

La 19 octombrie 2016 am depus la Institutul Național al Patrimoniului (I.N.P.) documentația

pentru introducerea proiectului în Planul Național pentru Restaurare (P.N.R.) și în urma evaluării Comisiei I.N.P. proiectul face parte din lista noilor obiective propuse a fi incluse în P.N.R.

Chiar dacă Iuliu Maniu a lăsat prin ultimul său testament, din 1941, făcut la Brașov, întreaga sa avere Episcopiei Române Unite cu Roma, Greco-Catolică din Oradea, de-abia în anul 2016 situația juridică a casei și a terenului aferent a fost clarificată de autoritățile locale.

Salvarea de la distrugere a acestui important monument istoric înseamnă respectarea testamentului marelui om politic, care dorea ca în casa de la Bădăcin „să se ocrotească și să se instruiască tineri”. Consolidarea și reabilitarea casei ar permite redeschiderea muzeului „Iuliu Maniu” și a unui centru cultural destinat tinerilor. ■

Casa memorială Iuliu Maniu de la Bădăcin

de bostan, a sarailiilor puse pe farfurie, înotând în sirop de zmeură sau de trandafir. Numele îi venea de la simic, coca specială din care se realizează produsele.

Începând de anul viitor, vor funcționa licee și secții clasice, în cadrul cărora limbile greacă și latină vor avea o pondere deosebită. Ovidiu Drimba scrie despre introducerea unui nou obiect de studiu în liceu: literatura universală.

În ziua de 8 iunie a încetat din viață poeta Otilia Cazimir.

Se petrece o tragedie națională. La 24 mai echipa reprezentativă de fotbal a României suferă o usturătoare înfrângere, cu 7-1, la Zürich, din partea naționalei Elveției. Federația, conducerea naționalei, jucătorii sunt înfierăți, se cer măsuri drastice. Ce-i drept, și explicațiile oferite de conducerea echipei naționale (antrenori Ilie Oană și Ștefan Covaci) nu sunt de natură să tempereze furia „opiniei publice”: jucătorii nu s-au putut adapta pentru că mingea era în întregime albă și din plastic sau nocturna era prea puternică. „Ca urmare a comportării lamentabile, sub orice critică din punctul de vedere al răspunderii personale și al spiritului sportiv dovedite de jucătorii care au format reprezentativa în meciul de la Zürich, redacțiile ziarului *România liberă* și *Magazin* au hotărât să suspende acordarea «Globului de argint» și a «Ecusonului de argint». Aceste trofee fuseseră instituite în scopul recompensării jucătorilor merituosi, dar racilele existente în fotbalul nostru, care au ieșit și mai pregnant la iveală cu prilejul înfrângerii de la Zürich, riscă să vicieze rezultatele ambelor concursuri.”

Un redactor al revistei bucureștene *Cinema* din 1926 își imagina cum va arăta un cinematograful în anul 1970. „Va fi instalat într-o mare arenă în aer liber. În anul 1970 nu va mai fi nevoie de săli întunecoase! Și nici de casierie... La intrarea în

arenă va fi un fel de urnă în care fiecare va arunca o monedă: taxa de intrare [...] În fața noastră va fi un ecran enorm, iar lângă el un enorm cornet acustic [...] Cu ajutorul lui nu vom mai numi în 1970 cinematograful arta mută. Scaunele de astăzi din sălile de cinema vor fi înlocuite cu spațioase fotolii în a căror îmbrățișare caldă ne vom odihni. Lângă fotolii va fi câte o măsuță. Apăsând pe un buton vor apărea pe un meca-

nism, ce se va inventa negreșit, diferite mâncăruri și băuturi la alegere. [Aici vizionarul din 1926 a fost definitiv depășit de realitate. El n-avea de unde să prevadă pungile de celofan care vor tulbura cu foșnetul lor proiecția cinematografică – notează redactorul din 1967].”

Si un anunț. „Ziarul pe care-l citiți acum a fost cules la linotip. Dar, peste un număr de ani, nu prea mare, veți lua în mână un ziar realizat automat. Enorma masă de informații produsă astăzi de creierii electronici și care trebuie să fie publicată face ca acești creieri să se ocupe ei înșiși de procedeele de imprimare. Ordinatorul – mașina electronică de calculat – a intervenit în tipografie. El dublează, uneori chiar triplează randamentul față de sistemele actuale. Cu el, un singur om poate înregistra pe banda perforată până la 600 de rânduri de tipar pe oră. Un astfel de operator poate fi pregătit în două săptămâni, un linotipist învață doi ani! Încă în 1963, ziarul american *Oklahoma City Times* a folosit, primul, ordinatorul. În prezent, sistemul a fost preluat de 121 de alte publicații. Un calculator IBM 1.620 controlează singur 20 de linotipuri, reușind să producă 12.000 rânduri de plumb pe oră [...] Există deja, teoretic, posibilitatea de a realiza transmiterea la domiciliu a unui ziar pe baza unui simplu apel telefonic codat al clientului. Dar până atunci vor mai trece încă ani.” ■

Henri Coandă,
pe Aeroportul Băneasa

Telex Telex Telex Telex Telex Telex

CASTEL AL TEUTONILOR DESCOPERIT ÎN POLONIA

Conform <http://scienceinpoland.pap.pl>, arheologi ce activează în cadrul Universității „Nicolaus Copernicus” au descoperit ruinele unui castel construit de teutoni în secolul al XIII-lea, la Unislaw, în apropiere de orașul Toruń, pe o pantă aflată deasupra Văii Vistulei.

Este vorba despre un complex format din citadelă și două clădiri ce adăposteau pe membrii garnizoanei. Citadela avea o lungime de doar 30 m, fiind una dintre cele mai mici construcții de acest fel din Polonia. Una dintre clădirile secundare a fost ridicată din cărămidă. În fața acestora se aflau o curte și o clădire auxiliară, ce nu a fost adusă la lumină încă. În plus, a fost descoperită o bucătărie, unde s-au găsit ceramică, oase de animale, coji de ouă și oase de pește. Pe lângă acestea, arheologii au descoperit arme și fragmente de armură, dar și unelte obișnuite, precum un cuțit. Acesta s-a păstrat în întregime, dar a fost acoperit de rugină.

Arheologii au scos la lumină și urmele unei fortificații de lemn, ridicată de teutoni în același loc, probabil în anii '80, ai secolului al XIII-lea, lucru neștiut până acum. Conform specialiștilor polonezi, evoluția către zidul de cărămidă s-a datorat creșterii importanței administrative a castelului. Primul comandant al fortăreței a fost un anume Herman, care și-a preluat funcția în jurul anului 1270. După 1339, a intrat în subordonarea comandantului castelului de la Starogród. În anul 1454 castelul a fost capturat, ulterior fiind anexat Poloniei. În timpul războaielor polono-suedeze, din secolul al XVII-lea, a fost distrus și, ulterior, demolat. ■

Arheologi la lucru

IDEOLOGIE ȘI PRAGMATISM

La începutul acestui an, National Security Archives o organizație non-guvernamentală, ce nu trebuie confundată cu National Security Council, organism care îl consiliază pe președintele american în problemele de securitate națională și politică externă, a postat un document elaborat de Ronald D. Landa, care a lucrat pentru Oficiul Istoric al Departamentului Apărării S.U.A. (și anterior pentru cel similar din Departamentul de Stat). Potrivit acestui studiu, președintele Dwight D. Eisenhower a respins ideea unei intervenții militare în Europa de Est încă de la începutul mandatului său, considerând că ar fi dus la un război nuclear, cu consecințe inacceptabile pentru omenire. Studiind dezbaterile din interiorul Administrației Eisenhower, Landa arată că opțiunile, dincolo de o intervenție directă militară, erau frustrant de limitate. Chiar și directorul CIA, Allen Dulles, un anticomunist convins, a trebuit să recunoască faptul că „nu poți avea revolte civile într-un stat totalitar modern... nu te poți revolta contra tancurilor, a artileriei și gazelor lacrimogene.”

Dwight D. Eisenhower (dreapta) și Allen Dulles

După izbucnirea revoluției din Ungaria, mulți oficiali americani au nutrit speranțe, dar a trebuit să renunțe la ele rapid, după intervenția brutală a sovieticilor. Dincolo de propaganda oficială, care vorbea despre respingerea comunismului și recăștigarea a cât mai multor națiuni pentru democrația de tip occidental („rollback”, cum apare în programul cu care Eisenhower a câștigat alegerile din 1952, în loc de „containment” sau „îndiguire”, politica dusă până atunci față de avansarea comunismului în lume), a prevalat în practică politica mai realistă a „ținerii oalei sub presiune”. A fost nevoie de aproape 50 de ani pentru ca politica aceasta să fie încununată de succes, cu costuri pentru națiunile din Europa de Est ce nu pot fi estimate. ■

Așa vă place istoria?

DELICHIILE EVULUI MEDIU

THEO STĂNESCU-STANCIU

În continuarea călătoriei prin bucătăriile Antichității (Magazin istoric, nr. 5/2017), vă propunem câteva rețete medievale.

Bucătărie medievală

„Bruscialoni“ era o rețetă de mușchi de vită umplut cu mozzarella, spanac și ouă fierte tari, servit într-un sos de roșii, bogat aromat cu busuioc, cimbru, oregano, nucșoară și piper. Este atribuită unui reprezentant al dinastiei germane Hohenstaufen (1194 – 1224).

O mletă cu ierburi: prima încercare de a găti un asemenea preparat ar fi aparținut unei tinere franțuzoaice și a fost consemnată în *Le Ménagier de Paris* (Tratat de economie morală și domestică a unui cetățean al Parisului, 1393). Conținea nenumărate ierburi, precum mentă, salvie, pătrunjel, fenicul, oregano,

apio, ghimbir, alături de spanac și salată, dar și... 16 ouă!

În același tratat destinat pregătirii gospodinelor din Franța veacului al XIV-lea apare și o savuroasă rețetă de iepure cu mirodenii – *Civé de*

connin. Era nevoie de un iepure măricel, ulei, pâine neagră, vin, oțet, supă de pui sau de vită, suc de lămâie, ceapă, ghimbir, scorțișoară, piper și cuișoare.

Cârnați cu mere și scorțișoară *Saulcisses en potage* – este o rețetă consemnată de Lancelot de Casteau, în *Ouverture de cuisine* (Deschiderea unei bucătării, 1585). Pentru a o realiza, era nevoie de patru cârnați afumați, circa 1 kg mere, 1/2 kg ceapă, unt, zahăr, vin roșu și scorțișoară.

S-ar părea că termenul *pizza* în sine provine de la latinescul *pinsa* pâine rotundă. Cea mai

veche descoperire este considerată a data din Epoca Bronzului și a fost făcută în regiunea Veneției. Termenul ar fi apărut pentru prima dată în anul 997, într-un manuscris din Gaeta, oraș din sudul Italiei. Inițial, preparatul consumat astăzi în cantități impresionante pe tot globul a fost alb, cu pronunțat gust de usturoi și untură. Aspectul atât de cunoscut acum l-ar fi căpătat de abia prin veacul al XVII-lea, când s-a introdus roșia ca ingredient de bază (în Italia, din 1530, dar numai pentru decor!).

In secolul al XV-lea, regele Matei Corvin și soția sa napolitană Beatrice (1457 – 1508) au pus la loc de cinste în bucătăria din spațiul transilvan condimente mai... aparte, precum usturoiul și ceapa sau dulciuri de lux, precum marțipanul. La nunta celor doi, celebrată în 1476, s-ar fi servit și o tablă de șah confecționată din marțipan, specialitate care ar fi fost adusă în Europa de musulmani.

O vedetă a gastronomiei lombarde escalopul se identifică cu orașul Milano. Una dintre cele mai vechi rețete coboară adânc în istorie, prin pana unui cronicar ce ar fi notat că însuși Sfântul Ambrozio (cca 339 – 397), unul dintre cei patru părinți ai Bisericii Apusene, ar fi consumat preparatul cu mare poftă. ■

O pizza antică...

... și una medievală

ÎMPĂRAȚI BIZANTINI CU PORECLE

SFÂNTUL CEL MARE	→	SFÂNTUL CEL NOU (668 - 685)	→	NENE! GENIKOS (I)	→		TIRANUL	→	BETIVUL III TEME! ÎN STE! CEL MARE	→	
AU SOACRE		SUB PORTATIV		NEBUNĂ!	→						
	→		→		→	CETĂȚENI DIN BIZANȚ	→				
DASCĂLUL LUI NERO	→						LA FEL	→		PROIECTAT	
SETE!											
BISI!	→					ȘCOLARĂ	→				
	→	JOC CU... NEBUNI	→			MACEDO- NEANUL					
	→			LA PRIVAT	→		GRI	→			
ROCĂ		ÎN FANFARĂ	→				SUBRETE!	→			
FIGURĂ LA ȘAH		DE PASĂRE					VÂNT	→			
	→			DUȘMĂ- NOȘI	→		DIN BIROU	→			
				MIOARE							POGONA- TUL (II)
SCRIITORII	→				→		EPOCĂ		TOC GOL	→	
12 LUNI									ZĂPADĂ		
DE CUSUT	→										
		CĂMĂȘI CU FLORI	→		ISAURI- ANUL	→					ANASON
		BĂUTURĂ AMARĂ			PE TEREN						
	PENE!	→		VITAL	→			DIN GEANĂ	→		
	MILITARE			EUFORIE				BULGARO- CTONUL (II)			
	→		ÎN SERĂ	→		ACONT	→				
						RECTIFI- CARE					
ÎNCRUN- TATUL (V)	→						DIN CANĂ		ÎN SIAJ	→	
CU APĂ									LA		
DIN NUCA	→								LOGODNĂ	→	
	→		CALAPOD		URĂ DE RASĂ	→					
					COMPLET						
	→										ÎN TROACĂ
COPRONI- MUL (V)		NITRO- GEN	→				FILOZO- FUL VI	→			
ARMEANUL (V)	→			TABEL MIC	→						

Ioan SONEA, Bistrița

COMITETUL NAȚIONAL ROMÂN. ANUL 1949

Continuăm cu noi pagini din documentul „Dare de seamă asupra activității Comitetului Național în cursul lunii octombrie 1949“, păstrat în Arhivele de la Hoover Institution on War, Revolution and Peace. Ca de obicei, mulțumim doamnelor ELENA DANIELSON și LAURA COSOVANU.

4) Intervenția Comitetului Național pe lângă dl. Ernest Bevin.

Comitetul Național Român a luat cunoștință cu oarecare nedumerire de discursul pronunțat de dl. Ernest Bevin la ședința plenară din 26 septembrie 1949 a Adunării Generale a Națiunilor Unite. În acest discurs, ministrul de Externe britanic a reeditat, de astă dată ce e drept în mod mai atenuat, vechea lui teorie că ar fi gata să cumpere securitatea Vestului Europei prin sacrificarea Estului față de ruși.

Într-adevăr, dl. Bevin, după ce a descris, în mod foarte realist, actele de forță comise de Uniunea Sovietică în țările satelite, a exclamat: „Dacă toate acestea reprezintă prețul păcii, trebuie să admitem că este un preț foarte mare“. A adăugat apoi că ne putem întreba dacă aceasta este într-adevăr pace, dar s-a ferit a preciza că Marea Britanie nu ar accepta o pace de felul acesta. Dimpotrivă, ascultătorii și cititorii discursului d-lui Bevin au putut rămâne cu aceeași impresie lăsată de alte discursuri ale sale la Camera Comunelor, că Anglia ar accepta în mod definitiv înglobarea României și a celorlalte state vecine în orbita Uniunii Sovietice, cu condiția ca guvernul de la Moscova să se abțină de a mai produce turburări și a face propagandă în Franța, Italia, Grecia etc.

Comitetul Național s-a socotit dator să releve declarațiile d-lui Bevin și să se folosească de acest prilej pentru a-i reaminti drepturile și interesele permanente ale națiunii române, adresându-i scrisoarea aci alăturată, la 8 octombrie 1949.

Comitetul Național a ținut să-și exprime convingerea că nu poate fi concepută o pace

cumpărată pe prețul sacrificării independenței României și a sacrificării existenței națiunii române și a altor națiuni, dat fiind că niciun guvern din Vestul Europei nu-și poate închipui că securitatea propriei sale țări poate fi obținută prin sacrificarea jumătății de Răsărit a aceluși continent. Chiar dacă statele Europei de Vest – și în special cele care au semnat Tratatul de Pace prin care independența și suveranitatea României au fost proclamate din nou – nu sunt poate în măsură în momentul de față de a impune restabilirea deplină a drepturilor României, ele nu pot să accepte, și cu atât mai puțin să consacre, situațiunea tragică creată prin agresiunea sovietică.

Scrisoarea către dl. Bevin sfârșește prin următoarea declarație: „Comitetul Național Român își proclamă devotamentul față de idealul democratic al Marii Britanii și mărturisește sentimentele de admirație ale națiunii române față de poporul britanic. În numele țării ale cărei sentimente, aspirațiuni și interese le reprezintă cu credință, el se îndreaptă spre guvernul britanic și îi cere încă o dată sprijinul său pentru eliberarea României“.

5. Proiectul de buget prezentat Comitetului Național American pentru „Europa Liberă“.

Cu prilejul remiterii subvențiunii de 4.800 dolari acordată pe luna octombrie 1949, National Committee for Free Europe din New York a cerut Comitetului Național Român să-i prezinte, în cursul lunii octombrie, un proiect de buget lunar, în vederea subvențiilor ce proiectează a acorda cu începere de la 1 noiembrie.

(Va urma)

CONTENTS (Romanian History) ● **N.N. Durnovo** Critical views on the annexation and the Russian rule in Bessarabia, at the centenary of her occupation ● **I. Constantin** How planned USSR the annexation of Bessarabia ● **L. Prisac** The Armenians in Kishinev ● **V. Răpeanu** The attempts of the Legionary Movement to associate with George Enescu ● **O. Centea** Testimony about the students' revolt from Timisoara, 1956 ● **C. Constantin** Documents and photos from Marcel Fontaine, member of the French Military Mission, donated to the National Military Museum „King Ferdinand Ist” ● **Th. Pâslaru, T.D. Lazăr** Observer in the Battle of Marasti ● **Șt. Popescu-Filutză, T.D. Lazăr** Unpublished notes from the time of the Great War (IV) ● **A.S. Gladîșeva** The ethnic map of the Southern Dobruja (1913 – 1940) ● **I. Hoiescu** Missing pages of the Emanoil Tătărescu biography, the Prime Minister Gheorghe Tătărescu's brother (II) ● **M. Tuțui** Pepsi and Coca-Cola enter the communist countries ● **M. Ioniță** Charitable work of the National Orthodox Society of Romanian Women in occupied Bucharest (II) ● **G. Filitti** Letters from former days: from the fronts of the Independence War ● **G. Roșu** The Petty Saints of June ● In Bucharest, 50 years ago ● **C. Borz** The Iuliu Maniu's house from Bădăcin in danger ● Romanian Documents at Hoover Institution (CLXXXV)

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) ● **Н.Н. Дурново** По поводу столетия присоединения Бессарабии к России: критические мнения ● **И. Константин** Как готовил СССР присоединение Бессарабии ● **Л. Присак** Присутствие армян в жизни Кишинёва ● **В. Рыпяну** Попытки Железной Гвардии привлечь композитора Джордже Энеску ● **О. Чентя** Свидетельство о студенческом бунте в Тимишоаре 1956 г. ● **К. Константин** Документы и фотографии из архива Марселя Фонтена, члена Французской Военной Миссии, подаренные Национальному Военному Музею имени короля Фердинанда I ● **Т. Пыслару, Т.Д. Лазэр** Наблюдатель битвы при Мэрэшти ● **Шт. Попеску-Филуцэ, Т.Д. Лазэр** Неопубликованные записи о Первой мировой войне (IV) ● **А.С. Гладышева** Этноконфессиональная карта Южной Добруджи (1913 – 1940) ● **И. Хонеску** Отсутствующие страницы биографии Эманоиля Тэтэреску, брата премьера Георге Тэтэреску (II) ● **М. Пуцуй** Как проникли пепси и кока-кола в коммунистических странах ● **М. Ионицэ** Благотворительные действия Православного Национального Общества Румынских Женщин в оккупированном Бухаресте (II) ● **Дж. Филитти** Когда-то люди посылали письма друг другу: на фронтах войны за независимость ● **Дж. Рошу** Святые июня месяца ● **К. Борз** Дом Юлиу Маниу в Бэдэчине в опасности ● В Бухаресте 50 лет тому назад ● Румынские документы в Гуверском Институте (CLXXXV)

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție (pentru cititorii din București).

Cititorii din străinătate se pot abona direct la redacție, pe adresa Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1 – 3, sector 1, PO Box 15 – 702, cod 010155, București, România; e-mail: mistoric@gmail.com sau mistoric1967@yahoo.com; cont bancar B.C.R., sucursala Sala Palatului, RO80RNCB0080005630130002 (USD) sau RO15RNCB0080005630130008 (EURO). Plata se poate face prin virament sau cec bancar. Prețul unui abonament pe un an este de 75 EURO sau 90 USD. Vă rugăm să indicați adresa poștală unde doriți să primiți revista și data de la care să înceapă abonamentul

DIALOG CU CITITORII

HRANA SPIRITUALĂ DIN FIECARE LUNĂ

Domnul FLORIN-GABRIEL RĂȚOI, din satul Ciurești, comuna Vedea, județul Argeș, ne-a trimis următoarele rânduri: Sunt profesor de Istorie-Geografie, titular cu gradul didactic I. Vă scriu aceste rânduri cu ocazia împlinirii în luna aprilie, luna florilor, a 50 de ani, o jumătate de secol de existență a revistei *Magazin istoric*, o perioadă de mari realizări editoriale, în care foarte mulți istorici români și nu numai au publicat din rodul cercetărilor lor în paginile ei.

Citesc cu plăcere și interes revista de aproape 30 de ani, din toamna anului 1987, când elev fiind în clasa a III-a, la școala primară a satului Gărdinești, comuna Poiana Lacului, județul Argeș, am făcut cunoștință cu revista datorită tatălui meu, care mi-a cumpărat pentru prima dată un număr. M-a impresionat coloritul paginilor și modul de prezentare, de o înaltă ținută științifică, a articolelor publicate.

Informațiile din revistă le-am folosit de-a lungul anilor pentru completarea cunoștințelor acumulate la orele de istorie din școala primară și gimnazială, apoi la liceu și facultate, iar acum folosesc revista ca material didactic pentru elevii

mei, la clasă, în predarea istoriei naționale și universale.

Revista constituie pentru mine, un pasionat slujitor al muzei Clio, hrana spirituală din fiecare lună de care am foarte mare nevoie și vă mulțumesc pentru acest lucru.

În încheierea acestor rânduri vreau să urez un sincer și calduros „La mulți ani!” revistei, decana de vârstă a publicațiilor de profil, o bătrână doamnă de o eleganță deosebită, sănătate și putere de muncă tuturor celor care fac posibilă apariția ei și să o văd și când va împlini centenarul, peste încă 50 de ani.

DIN BASARABIA

La începutul anilor '90 am primit un abonament gratis de la revista *Magazin istoric*. A fost prima revistă din România pe care am putut s-o citesc la noi în Basarabia. Mă bucur mult că sunteți și vă mulțumesc din suflet pentru acel

abonament de acum un sfert de secol, **ne scrie domnul GEO CĂLĂRĂȘEANU.**

FELICITĂRI

Ne-a felicitat și domnul VASILE AVRAMESCU, din Râmnicu Vâlcea: Cu prilejul a 50 de ani de la apariția primului număr al revistei *Magazin istoric*, aprilie 1967, adresez cele mai frumoase gânduri, mulțumiri, sănătate și bucurii întregului colectiv al redacției. Aceleași mulțumiri și tuturor colaboratorilor care au trimis articole interesante din țară cât și din străinătate.

MULȚUMIRI

Mulțumim tuturor cititorilor și colaboratorilor care au continuat să ne trimită gânduri bune, felicitări sau sugestii pentru viitor, cu ocazia împlinirii a 50 de ani de apariție a revistei.

*La mulți ani
Magazin istoric!
spre CENTENAR*

Dragi cititori, vă puteți asigura continuitatea colecției revistei Magazin istoric prin abonarea la oficiile Poștei Române. Revista Magazin istoric figurează în catalogul Poștei Române, la poziția 19.356.

Revista poate fi ridicată și de la sediul redacției din Piața Valter Mărcăneanu, nr. 1 – 3, etajul 3, camerele 11 – 14, sector 1. Vă punem la dispoziție, cu abonament, și versiunea on-line a revistei www.magazinistoric.ro, unde aveți acces de la primul număr, aprilie 1967.

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele în format tiff sau jpeg pe adresele de e-mail: mistoric@gmail.com și mistoric1967@yahoo.com; de asemenea, să redacteze articolele cu diacritice românești.

magazin istoric

